

TURINYS

I DALIS

Įvadas.....	3
1. Naujausia bendroji informacija apie valstybės politiką, susijusią su tautinių mažumų apsauga	3
2. Informacija apie tarptautinių sutarčių vietą vidaus teisėje.....	6
3. Informacija apie valstybės pobūdį.....	7
4. Apibendrinanti valstybės raidos apžvalga.....	9
5. Informacija apie demografinę padėtį valstybėje.....	10
6. Informacija apie tai, ar tam tikrose zonose egzistuoja taip vadinamos mažumos mažumoje.....	11
7. Pagrindiniai ekonominiai duomenys	12

II DALIS

1 straipsnis.....	15
2 straipsnis.....	17
3 straipsnis.....	19
4 straipsnis.....	26
5 straipsnis.....	30
6 straipsnis.....	35
7 straipsnis.....	40
8 straipsnis.....	42
9 straipsnis.....	44
10 straipsnis.....	51
11 straipsnis.....	56
12 straipsnis.....	59
13 straipsnis.....	65

14 straipsnis.....	67
15 straipsnis.....	72
16 straipsnis.....	74
17 straipsnis.....	75
18 straipsnis.....	77
19 straipsnis.....	79
20 straipsnis.....	79
21 straipsnis.....	79
22 straipsnis.....	80
23 straipsnis.....	80
30 straipsnis.....	80

I DALIS

Ivadas

Europos Tarybos Ministrų Komitetas 1994 m. lapkričio 10 d. priėmė Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvenciją. Lietuvos Respublika viena iš pirmųjų Europos valstybių pasirašė šią Konvenciją 1995 m. vasario 1 d. Lietuvos Respublikos Seimas 2000 m. vasario 17 d. priėmė įstatymą Nr.VIII – 1548 “Dėl Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos ratifikavimo”. 2000 m. kovo 23 d. prisijungimo prie Konvencijos dokumentai buvo deponuoti Europos Tarybos generaliniam sekretoriui. Konvencija įsigaliojo Lietuvos Respublikai 2000 m. liepos 1 d.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos įstatymu “Dėl Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos ratifikavimo” (Žin., 2000, Nr. 20 - 491), 2000 m. rugsėjo 7 d. priėmė nutarimą Nr. 1069 “Dėl nuolatinės komisijos Lietuvos Respublikos informacijai apie Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos įgyvendinimą rengti sudarymo”. Komisijai, remiantis Konvencijos 25 straipsniu, pavesta parengti Europos Tarybos generaliniam sekretoriui pirmąją informaciją apie teises ir kitas priemones, kurių buvo imtasi Lietuvoje šios Konvencijos principams įgyvendinti. 2001 m. gegužės 7 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė priėmė nutarimą Nr. 520 “Dėl Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos nuostatų įgyvendinimo tvarkos”. Šio nutarimo tikslas – nustatyti Konvencijos nuostatų, kurios nenumatytos Lietuvos Respublikos įstatymuose, įgyvendinimo tvarką, kad būtų užtikrintas jos įgyvendinimas.

1. Naujausia bendroji informacija apie valstybės politiką, susijusią su tautinių mažumų apsauga

Tautinis atgimimas, prasidėjęs 1988 m., padėjo pagrindus naujam etninės politikos etapui šalyje. Lietuva buvo pirmoji Vidurio ir Rytų Europoje 1989 m. priėmusi Tautinių mažumų įstatymą, o prie Vyriausybės įkūrusi specialią instituciją, Tautybių departamentą, kurio svarbiausias uždavinys tuo laikotarpiu buvo rūpintis tautinių mažumų nacionalinių, socialinių, kultūrinių ir kitokių poreikių tenkinimu, kiekvienos tautybės tautinio identiteto išsaugojimu.

Svarbiausios įtakos Atgimimo laikotarpiu politiniam stabilumui, santarvei visuomenėje išlaikyti turėjo Pilietybės įstatymo (1989) priėmimas. Lietuva pasirinko nulinių pilietybės įgijimo variantą. Visiems pareiškusiems norą kitataučiams nepriklausomai nuo to, kada ir kokį tikslą turėdami jie atvyko gyventi į Lietuvą, nesvarbu, kiek laiko išgyveno, buvo suteikta Lietuvos Respublikos pilietybė. Tapti Lietuvos Respublikos piliečiais apsisprendė absoliuti dauguma krašto gyventojų, iš jų daugiau kaip 90 proc. visų čia gyvenančių kitataučių.

Atkūrusi (1990 m. kovo 11 d.) Nepriklausomybę, Lietuva įsipareigojo šaliai ir tarptautinei bendrijai garantuoti žmogaus, piliečio ir tautinių bendrijų teises, laikytis visuotinai pripažintų tarptautinės teisės normų.

Lietuvos valstybė, pripažinusi šalyje gyvenančių įvairių tautybių žmonių nueito istorinio kelio glaudžią sąsają su lietuvių tautos likimu ir remdamasi tarptautiniais, taip pat ir nacionaliniais įstatymais, dokumentais ir teisės aktais, garantuoja lygias politines, ekonomines, socialines ir kultūrinės teises ir laisves, reiškia pagarbą kiekvienai tautybei ir kalbai, pripažįsta tautinį identitetumą, kultūros tęstinumą, skatina tautinės savimonės ugdymą bei jos saviraišką.

Tautinių mažumų gyvenimo klausimai Lietuvoje sprendžiami valstybiniu lygiu. Lietuvos Respublikos Seime yra 1992 metais įsteigtas Žmogaus teisių komitetas, kuris koordinuoja įstatymų, reikalingų valstybės tautinių mažumų politikai įgyvendinti, parengimą ir vykdymą. Lietuvoje nuo 1994 metų veikia Seimo kontrolierių institucija, kuri tiria skundus dėl valstybės ir savivaldybės pareigūnų piktnaudžiavimo bei biurokratizmo pažeidžiant visų piliečių, taip pat tautinėms, etninėms, religinėms ir kalbinėms mažumoms priklausančių asmenų teises. Skundus dėl vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimų tiria 2000 m. įsteigta Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga. Vyriausybė tautinių mažumų politiką vykdo per Tautinių mažumų ir išeivijos departamentą, 1989 metais įsteigtą prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Departamentas formuoja ir įgyvendina valstybės tautinių santykių darnumo politiką, kuri laiduoja Lietuvos tautinėms mažumoms galimybę saugoti savo tapatumą, skatina dalyvauti šalies visuotiniame, politiniame ir kultūriniame gyvenime, ugdo pilietiškumą, toleranciją, didina skirtingų tautybių žmonių savitarpio supratimą ir pasitikėjimą, ragina gerbti įvairių Lietuvos tautų kultūras, papročius, tradicijas, religiją, šalina tautinės nesantaikos kurstymo priežastis. Įvairios nevyriausybinės organizacijos, savarankiškai ir bendradarbiaudamos su valstybės institucijomis, propaguoja tautinių mažumų teises ir laisves, atlieka tyrimus bei mokymus ir rūpinasi tautinių mažumų teisių apsauga.

Lietuvos Respublikos Seimas, minėdamas Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 50-metį ir pabrėždamas šio fundamentalaus tarptautinės teisės akto ir kitų žmogaus teises reglamentuojančių tarptautinių sutarčių ratifikavimo ir paskelbimo reikšmę realiam žmogaus teisių įtvirtinimui Lietuvoje, 2000 m. lapkričio 23 d. priėmė specialų nutarimą "Dėl priemonių Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 50-mečiui paminėti". Remiantis juo, 2000 m. pabaigoje buvo išleistas Lietuvos žmogaus teisių centro parengtas leidinys, skirtas Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 50-mečiui. Šiame leidinyje pateikiami svarbiausi Europos Tarybos dokumentai žmogaus teisių klausimais ir naujausias Europos Sąjungos dokumentas dėl žmogaus teisių – Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija. Jame išspausdinta ir Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija. Šiai sukakčiai paminėti Seime 2000 m. gruodžio mėnesį buvo surengta mokslinė – praktinė konferencija.

Vienas iš svarbiausių Vyriausybės politikos tikslų yra padėti tautinėms mažumoms išsaugoti tapatumą, integruotis į visuomeninį, politinį, ekonominį ir kultūrinį šalies gyvenimą. Tačiau dar nepavyko pasiekti, kad romų tautybės asmenys dėl savo kalbinio, kultūrinio ir etninio savitumo visaverčiai integruotųsi į Lietuvos visuomenę. Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja 1993 m. patvirtino rekomendaciją Nr.1203 „Dėl romų Europoje“. Remiantis ja, opias romų problemas pirmiausia būtina spręsti nacionaliniu lygmeniu. Iki šiol mūsų valstybės institucijų ir nevyriausybinių organizacijų vykdomi projektai ir kai kurios priemonės negalėjo iš esmės pakeisti romų būklės ir išspręsti sudėtingų jų socialinės apsaugos, švietimo, medicininio aptarnavimo, sanitarinės priežiūros ir kitų problemų. Atsižvelgiant į tai, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2000 m. liepos 1 d. patvirtino Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2000 – 2004 metų programą.

Svarbiausieji jos tikslai yra sudaryti sąlygas, kad asmenys, priklausantys romų etninei mažumai, visaverčiai integruotųsi į Lietuvos visuomenės gyvenimą, taip pat numatyti būdus ir priemones romų tautiniam savitumui išsaugoti ir plėtoti atsižvelgiant į specifines jų gyvenimo sąlygas. Siekiant šių tikslų, 2000 m. buvo pradėta romų visuomeninio centro statyba Vilniaus Kirtimų tabore. Valstybės investicijų 2001 – 2003 metų programoje šio centro statybai 2001 m. skirta 550 tūkst. litų. Jo statyba užbaigta 2001 m. rugpjūčio 20 d. Centre steigiamos priešmokyklinio ugdymo grupės, organizuojama vaikų papildomo ugdymo veikla, valstybinės kalbos kursai suaugusiems ir kt. veikla. Romų visuomeninis centras veikia kaip viešoji įstaiga. Jos steigėjais yra Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas, Vilniaus miesto savivaldybė, Lietuvos vaikų fondas ir Lietuvos čigonų bendrija „Čigonų laužas“. Be to, vykdam šią programą, organizuojamas visų Lietuvoje gyvenančių romų vaikų vasaros poilsis, rengiamos specialios mokymo priemonės, siekiama pagerinti taboruose gyvenančių romų buitines sąlygas, vykdyti narkomanijos prevenciją ir gydymą, sutvarkyti jų asmens dokumentus bei skatinti jų kultūrinę veiklą.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2000 m. spalio 4 – 5 dienomis kartu su Respublikos Prezidento įkurta Tarptautine komisija nacių ir sovietinio okupacinių režimų nusikaltimams Lietuvoje įvertinti bei Europos išskaidytų etninių mažumų institutu Vilniuje organizavo tarptautinį forumą, kuriame buvo aptartas žydų kultūros vertybių, pagrobtų holokausto metu, grąžinimo klausimas. Į šį forumą deleguoti oficialūs 37 šalių atstovai priėmė deklaraciją, kurioje buvo įvertinta ši problema ir išreikštas požiūris į holokausto aukų vertybes.

Pažymėtina, kad dar iki forumo, 2000 m. rugsėjo 19 d. Lietuvos Respublikos Seimas, pabrėždamas Lietuvos visuomenės ir valstybės siekį išsaugoti ir įamžinti Lietuvoje šimtmečiais kurtą žydų kultūros paveldą, taip pat siekdamas išsaugoti ir sustiprinti Vilniuje esančius memorialinius akcentus holokausto aukoms atminti, priėmė nutarimą „Dėl Vilniaus istorinio geto būdingų fragmentų atkūrimo“, o 2000 m. spalio 3 d. – Įstatymą dėl religinių rankraštinųjų tekstų (torų), perrašinėjų išimtinai apeigų paskirčiai, perdavimo žydų religinėms bendruomenėms ar bendrijoms.

Siekiant supažindinti kitas šalis su mūsų tautinėmis mažumomis, jų istorija, kultūra, papročiais, po Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos konvencijos ratifikavimo, 2000 m. buvo išleistas leidinys anglų kalba "Tautinės mažumos Lietuvoje". Jis buvo pristatytas Lietuvoje esančių užsienio valstybių ambasadoriams ir ambasadų darbuotojams.

Lietuvos valstybės nacionaline politika siekiama padėti tautinėms mažumoms išsaugoti tapatumą, integruotis į ekonominį ir kultūrinį šalies gyvenimą, siekiama kurti pilietinę visuomenę, kurioje vyrautų tolerantiškumo, pagarbos įvairioms kultūroms, savitarpio supratimo dvasia.

Europos Komisija, vertindama Lietuvos pažangą siekiant narystės Europos Sąjungoje, 2000 m. reguliarioje ataskaitoje pažymi, kad "tautinių mažumų padėtis Lietuvoje tebėra pakankamai gera. Vyriausybė ir toliau remia Lietuvos tautinių bendrijų ūkinę, socialinę ir kultūrinę raidą, paminėtinos Tautinių mažumų socialinės ir kultūrinės integracijos bei Valstybinės kalbos vartojimo ir ugdymo programos, padedančios tautinėms mažumoms pramokti arba geriau išmokti lietuvių kalbą."

2. Informacija apie tarptautinių sutarčių vietą vidaus teisėje

Lietuvos Respublikoje pasirinkta tarptautinės teisės derinimo sistema yra grindžiama tokia nuostata: jei įsigaliojusi ratifikuota Lietuvos Respublikos tarptautinė sutartis nustato kitokias normas negu Lietuvos Respublikos įstatymai, kiti teisės aktai, galiojantys šios sutarties sudarymo metu arba įsigalioję po šios sutarties įsigaliojimo, taikomos Lietuvos Respublikos tarptautinės sutarties nuostatos. (Tarptautinių sutarčių įstatymo (1999) 11 straipsnio 2 dalis). Pagal Konstitucijos 138 straipsnio 3 dalį tarptautinės sutartys, kurias ratifikavo Seimas, yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (2000) 1.13. straipsnis pažymi, kad, jeigu Lietuvoje tarptautinėmis sutartimis nustatytos kitokios taisyklės negu tos, kurias numato Lietuvos Respublikos civiliniai įstatymai, taikomos tarptautinių sutarčių normos.

Lietuvos Respublika, tapdama tarptautinių konvencijų dalyve, stengiasi nacionalinę teisę taip reformuoti, kad vidaus įstatymai atitiktų konvencijas. Priimant kiekvieną naują įstatymą ar keičiant jau galiojantį yra tikrinamas to įstatymo santykis su tautinių mažumų ir apskritai žmogaus teises garantuojančiomis konvencijomis. Lietuvai tapus atitinkamos konvencijos dalyve, yra priimami įstatymų pakeitimai, kuriais nacionalinės teisės normos suderinamos su tarptautiniais žmogaus teisių reikalavimais.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnis nustato, kad asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą. Kadangi Lietuvos Respublikos Seimo ratifikuotos tarptautinės sutartys (konvencijos) tampa sudėtine Lietuvos vidaus teisės dalimi, tai nėra jokių kliūčių šių sutarčių nuostatas tiesiogiai taikyti Lietuvos teisinėje sistemoje.

3. Informacija apie valstybės pobūdį

Lietuvos Respublika yra nepriklausoma demokratinė valstybė, kurioje įtvirtinti pagrindiniai demokratijos, žmogaus teisių bei įstatymų viršenybės, laisvos rinkos principai įsitvirtino daugiapartinė sistema, laisvi ir nepriklausomi rinkimai, laikomasi Konstitucijos bei įstatymų, gerbiamos pagrindinės žmogaus teisės ir laisvės, taip pat ir asmenų, priklausančių tautinėms mažumoms, teisės, garantuojama visuomenės informavimo laisvė.

Valstybės valdžią, pagal 1992 m. spalio 25 d. Lietuvos Respublikos piliečių referendume priimtą Konstituciją, vykdo Seimas, Respublikos Prezidentas ir Vyriausybė, Teismas.

Įstatymų leidžiamoji institucija Lietuvos Respublikoje yra Seimas. Seimą sudaro Tautos išrinkti atstovai – 141 Seimo narys. Seimas renkamas ketveriems metams, remiantis visuotine, lygia, tiesiogine rinkimų teise bei slaptu balsavimu. Seimas priima ir svarsto Konstitucijos pataisas, leidžia įstatymus, priima nutarimus dėl referendumų; skelbia Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimus, savivaldybių tarybų rinkimus; steigia įstatymų numatytas valstybės institucijas, skiria ir atleidžia jų vadovus; pritaria arba nepritaria Lietuvos Respublikos Prezidento teikiamai Ministro Pirmininko kandidatūrai; svarsto ir aprobuoja Vyriausybės programą; prižiūri Vyriausybę veiklą; esant reikalui, įveda tiesioginį valdymą, karo ir nepaprastąją padėtį, skelbia mobilizaciją bei priima sprendimus dėl ginkluotųjų pajėgų panaudojimo.

Lietuvos Respublikos Prezidentas yra valstybės vadovas. Jis atstovauja Lietuvos Valstybę. Prezidentą penkeriems metams renka Lietuvos Respublikos piliečiai, remdamiesi visuotine, lygia ir tiesiogine rinkimų teise, slaptu balsavimu. Tas pats asmuo Lietuvos Respublikos Prezidentu gali būti renkamas ne daugiau kaip du kartus iš eilės.

Lietuvos Respublikos Prezidentas sprendžia pagrindinius užsienio politikos klausimus ir kartu su Vyriausybe vykdo šalies užsienio politiką: Seimo pritarimu skiria ir atleidžia Ministrą Pirmininką, paveda jam sudaryti Vyriausybę ir tvirtina jos sudėtį; priima Vyriausybės ir ministrų atsistatydinimus; Ministro Pirmininko teikimu skiria ir atleidžia ministrus; įstatymų nustatyta tvarka skiria ir atleidžia valstybės pareigūnus, ginkluoto užpuolimo, gresiančio valstybės suverenumui ir teritorijos vientisumui, atveju priima sprendimus dėl gynybos nuo ginkluotos agresijos, karo padėties įvedimo, dėl mobilizacijos, teikia šiuos sprendimus tvirtinti artimiausiam Seimo posėdžiui; daro Seime metinius pranešimus apie padėtį Lietuvoje, Lietuvos Respublikos vidaus ir užsienio politiką. Respublikos Prezidentas, įgyvendindamas jam suteiktus įgaliojimus, leidžia dekretus, pasirašo ir skelbia Seimo priimtus įstatymus.

Lietuvos Respublikos Vyriausybę sudaro Ministras Pirmininkas ir ministrai. Ministrą Pirmininką Seimo pritarimu skiria ir atleidžia Respublikos Prezidentas. Ministras Pirmininkas, ne vėliau kaip per 15 darbo dienų nuo jo paskyrimo, pristato Seimui savo sudarytą ir Respublikos Prezidento patvirtintą Vyriausybę ir pateikia svarstyti jos programą. Vyriausybė

grąžina savo įgaliojimus Respublikos Prezidentui po Seimo rinkimų arba išrinkus Respublikos Prezidentą. Nauja Vyriausybė gauna įgaliojimus veikti, kai Seimas, dalyvaujančiųjų posėdyje jo narių balsų dauguma, pritaria jos programai.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė tvarko krašto reikalus, saugo Lietuvos Respublikos teritorijos neliečiamumą, garantuoja valstybės saugumą ir viešąją tvarką; vykdo įstatymus ir Seimo nutarimus dėl įstatymų įgyvendinimo, taip pat Respublikos Prezidento dekretus; koordinuoja ministerijų ir kitų Vyriausybės įstaigų veiklą, rengia valstybės biudžeto projektą ir teikia jį Seimui, vykdo valstybės biudžetą, teikia Seimui biudžeto įvykdymo apyskaitas, rengia ir teikia Seimui svarstyti įstatymų projektus, užmezga diplomatinius santykius ir palaiko ryšius su užsienio valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis, vykdo kitas Lietuvos Respublikos Konstitucijos, įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytas funkcijas.

Lietuvos Respublika suskirstyta į administracinius vienetus: apskritis ir savivaldybės. Savivaldos teisė laiduojama įstatymų nustatytiems valstybės teritorijos administraciniams vienetams. Ji įgyvendinama per atitinkamas savivaldybių tarybas. Savivaldybių tarybų narius trejiems metams renka atitinkamo administracinio vieneto gyventojai – Lietuvos Respublikos piliečiai, remdamiesi visuotine, lygia ir tiesiogine rinkimų teise, slaptu balsavimu. Savivaldos institucijų organizavimo ir veiklos tvarką nustato Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas (2000).

Teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo teismai. Teismai yra nepriklausomi. Konstitucinis Teismas sprendžia, ar įstatymai ir kiti Seimo aktai neprieštarauja Konstitucijai, o Respublikos Prezidento ir Vyriausybės aktai – Konstitucijai arba įstatymams. Konstitucinio Teismo statusą ir jo įgaliojimų vykdymo tvarką nustato Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas. Lietuvos Respublikos teismai yra: Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Lietuvos apeliacinis teismas, apygardų ir apylinkių teismai. Administracines bylas nagrinėja Vyriausiasis administracinis teismas ir apygardų administraciniai teismai.

Valstybės kontrolė prižiūri, ar teisėtai valdomas ir naudojamas valstybės turtas ir kaip vykdomas valstybės biudžetas. Piliečių skundus dėl valdžios valdymo, savivaldos, karinių bei joms prilygintų institucijų pareigūnų piktnaudžiavimo ir biurokratizmo tiria Seimo kontrolierių institucija. Karinėms institucijoms prilyginamos Krašto apsaugos ministerija, Vidaus reikalų ministerija, Valstybės saugumo departamentas ir jiems pavaldžios institucijos. Seimo kontrolieriai netiria Respublikos Prezidento, Seimo narių, Ministro Pirmininko, Vyriausybės (kaip kolegialios institucijos), valstybės kontrolieriaus ir Konstitucinio Teismo ir kitų teismų teisėjų veiklos, taip pat prokurorų, tardytojų ir kvotėjų procesinių sprendimų teisėtumo ir pagrįstumo. Seimo kontrolieriai netiria skundų, kylančių iš darbo teisinių santykių, skundų, kuriuos turi nagrinėti teismas, taip pat netikrina teismų priimtų sprendimų, nuosprendžių ir nutarčių pagrįstumo ir teisėtumo.

4. Apibendrinanti valstybės raidos apžvalga

Istoriniuose metraščiuose Lietuvos vardas pirmą kartą paminėtas 1009 m. XIII a. Lietuva laikytina centralizuota viduramžių valstybe. 1385 m. Lietuva oficialiai priima katalikų tikėjimą ir sudaro dinastinę uniją su Lenkija. 1569 m. Lietuva ir Lenkija susijungia į konfederacinę valstybę – Abiejų Tautų Respubliką – su vienu renkamu valdovu, seimu, bendra užsienio politika. Lietuva turėjo atskirus įstatymus, valdžios institucijas, kariuomenę ir finansus, ir tai laidavo pakankamai didelę krašto autonomiją jungtinėje valstybėje. Po ilgalaikių karų, per tris kartus 1772, 1793 ir 1795 m. Lietuvos ir Lenkijos valstybė buvo suskaldyta ir pasidalinta tarp Rusijos, Austrijos – Vengrijos ir Prūsijos imperijų. Beveik visa Respublikai priklausiusi etninės Lietuvos teritorija atiteko Rusijai.

Pirmojo Pasaulinio karo metu Lietuva patyrė vokiečių okupaciją (1915 – 1918 m.). Atgauti nepriklausomybę Lietuvai pavyko tik po Pirmojo pasaulinio karo, kai Vokietija pralaimėjo karą, kai Vokietiją, o ypač Rusiją, sugniuždė revoliucijos ir perversmai. 1918 m. vasario 16 d. (Nepriklausomybės diena) Lietuvos Taryba paskelbė Lietuvos Respubliką. Per du dešimtmečius nepriklausomos valstybės metų Lietuvoje aktyviai plėtojosi ekonomika, švietimas, kultūra. Lietuva buvo pripažinta tarptautinėje bendrijoje, tapo pilnateise Tautų Sąjungos nare.

1939 m. slaptaisiais Molotovo – Ribentropo pakto protokolais Stalinas ir Hitleris pasidalino Vidurio Europą į savo įtakos sferas. 1940 m. Sovietų Sąjunga okupavo ir aneksavo Lietuvą, paskelbdama ją Lietuvos Sovietų Socialistine Respublika. Antrojo Pasaulinio karo metu Lietuvą okupavo Vokietija. 1944 m. Lietuva pakartotinai buvo okupuota Sovietų Sąjungos, kuri atnaujino 1940 m. pradėtus masinius gyventojų trėmimus. Į Sibirą ir rajonus, esančius už poliarinio rato, buvo išstremta apie 250 tūkst. Lietuvos gyventojų.

Okupacinė Sovietų valdžia sugriovė tradicinę rinkos struktūrą, eksproprijavo privačią nuosavybę, centralizavo ekonomiką ir inkorporavo ją į vieningą Sovietų Sąjungos ekonominę erdvę. Politinė demokratija buvo panaikinta, visuomenės kontrolę vykdė komunistų partija ir KGB, griežtai cenzūravusios ir krašto kultūrinį gyvenimą.

Dauguma demokratinių valstybių niekada nepripažino Lietuvos inkorporavimo į SSRS teisėtumo.

Lietuvos Aukščiausioji Taryba 1990 m. kovo 11 d. priėmė Lietuvos Nepriklausomos Valstybės atstatymo Aktą. Siekdama sustabdyti Lietuvos išsivadavimą, SSRS pradėjo šalies ekonominę blokadą, 1991 m. sausio mėn. nesėkmingai bandė ginklu perimti valstybės valdymą.

1991 m. vasario 11 d. Lietuvos Respubliką de jure pripažino pirmoji užsienio valstybė – Islandija. Po nepavykusio pučo Maskvoje 1991 m. rugsėjo 6 d. Lietuvos Respubliką pripažino ir Sovietų Sąjunga. 1991 m. rugsėjo 17 d. Lietuva įstojo į Jungtinių Tautų

Organizaciją. 1991 m. spalio 15 d. Helsinkyje pasirašė Europos saugumo ir bendradarbiavimo konferencijos Baigiamąjį aktą. 1993 m. gegužės 14 d. Lietuvos Respublika tapo Europos Tarybos nare. 1993 m. rugpjūčio 31 d. iš Lietuvos teritorijos išvestas paskutinis buvusios Sovietinės kariuomenės dalinys. Lietuvos Respublika 1994 m. pradžioje įsijungė į NATO Partnerystės vardan taikos programą, 1995 m. birželio 12 d. pasirašė asocijuotos narystės sutartį su Europos Sąjunga. Narystės NATO ir Europos Sąjungos siekimas yra svarbiausi Lietuvos užsienio politikos tikslai.

5. Informacija apie demografinę padėtį valstybėje

2001 metų pradžioje Lietuvoje gyveno 3692600 gyventojų. Šalyje gyventojų tankumas yra nedidelis – viename kvadratiniam kilometre gyvena 57 žmonės. Didžioji gyventojų dalis yra lietuviai, jie sudaro per 80 % visų šalies gyventojų.

Po kelis dešimtmečius trukusio gyventojų skaičiaus augimo, nuo 1990 m. prasidėjo esminiai pokyčiai. Gyventojų prieaugio tempai sumažėjo iki 0.76% per metus, o nuo 1992 m. pirmą kartą pokario laikotarpiu gyventojų skaičius ėmė mažėti. Daugiausiai gyventojų sumažėjo 1993 m. (0.33%), vėliau mažėjimo tempai lėtėjo ir 2000 m. sudarė 0.16%. 1992 – 1993 m. gyventojų skaičiaus mažėjimą sąlygojo gyventojų emigracija. Nuo 1994 m. lemiamą įtaką turi neigiama natūrali gyventojų kaita, t.y. vidutiniškai per metus miršta 4000 žmonių daugiau negu gimsta.

Lietuvoje gyventojų senėjimas vyksta gana sparčiai. Pastaraisiais metais dėl žemo gimstamumo, vaikų skaičius bei jų dalis bendrame gyventojų skaičiuje mažėja ir daugėja senų žmonių. 2001 m. pradžioje 0 – 14 m. amžiaus vaikai sudarė 19.1% visų gyventojų. 60 m. ir vyresni gyventojai sudaro 18.8%. Demografinis senėjimas būdingas tiek vyrams, tiek moterims, tačiau jų lygis gerokai skiriasi. Vyrų amžiaus struktūra daug jaunesnė, 60 m. ir vyresnio amžiaus vyrai sudaro 14.6%, o moterys – net 22.5%.

1960 – 1980 m. pagrindiniai migracijos srautai į Lietuvą buvo gana stabilūs ir daugiausia migrantų buvo iš buvusių SSRS respublikų. Nuo 1990 m. situacija pasikeitė. 1990 – 1993 m. atvykstančių skaičius iš Nepriklausomų valstybių sąjungos sumažėjo nuo 12031 iki 2302. Išvykstančių daugėjo iki 1992 m., kada emigracija į šias valstybes pasiekė aukščiausią tašką: išvyko 26948 žmonės. Daugiausia emigravo į Rusiją, Baltarusiją, Ukrainą. 1996 – 1999 m. vidutiniškai per metus iš NVS atvykdavo per 2000 imigrantų, o emigruodavo vis mažiau žmonių. Praėjusiais metais į šias valstybes emigravo 1426 žmonės, o į Lietuvą atvyko 1121.

2000 m. į kitas užsienio valstybes išvyko 1190 žmonių, o atvyko – 389.

Gyventojų tautinė sudėtis (gyventojų surašymo duomenys)

	Gyventojų skaičius, tūkstančiais				Procentais, palyginus su visų gyventojų skaičiumi			
	1970	1979	1989	1997*	1970	1979	1989	1997*
Iš viso	3128,2	3391,5	3674,8	3707,2	100,0	100,0	100,0	100,0
Lietuviai	2506,8	2712,2	2924,3	3024,3	80,1	80,0	79,6	81,6
Rusai	268,0	303,5	344,5	304,8	8,6	8,9	9,4	8,2
Lenkai	240,2	247,0	258,0	256,6	7,7	7,3	7,0	6,9
Baltarusiai	45,4	57,6	63,2	54,5	1,5	1,7	1,7	1,5
Ukrainiečiai	25,1	32,0	44,8	36,9	0,8	1,0	1,2	1,0
Žydai	23,6	14,7	12,4	5,2	0,8	0,4	0,3	0,1
Latviai	5,1	4,4	4,2	-	0,1	0,1	0,1	-
Totoriai	3,5	4,0	5,2	-	0,1	0,1	0,1	-
Čigonai	1,9	2,3	2,7	-	0,1	0,1	0,1	-
Kitų tautybių	8,6	13,8	15,5	24,9	0,2	0,4	0,5	0,7

* Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės apskaičiuoti duomenys

6. Informacija apie tai, ar tam tikrose zonose egzistuoja taip vadinamos mažumos mažumoje

Tradicinės mažumos mažumoje yra susiformavusios Rytų Lietuvoje. Vienas iš Rytų Lietuvos išskirtinių bruožų, lyginant su kitais šalies rajonais, yra įvairiatautė gyventojų sudėtis. Daugiau nei pusė Rytų Lietuvos gyventojų – lietuviai, trečdalis – lenkai. Čia gyvena penktadalis visų Lietuvos baltarusių, dešimtadalis Lietuvos rusų. Šalčininkų ir Vilniaus rajonuose lenkai sudaro absoliučią daugumą. Rusai daugiau susitelkę Zarasų, Švenčionių, Trakų rajonuose, bet niekur nesudaro daugumos. Lietuviai yra mažuma Šalčininkų, Vilniaus, Švenčionių rajonuose ir Visagino mieste. Lenkai šiuose rajonuose gyvena nuo seno. Visagino mieste mažumos mažumoje situacija susiformavo prieš kelis dešimtmečius, kai buvo pradėta plėtoti atominė energetika. Tada čia atvyko daug specialistų iš kitų buvusios Sovietų Sąjungos vietų. Daugumą Visagino mieste sudaro rusakalbiai gyventojai.

Remiantis 1989 m. Lietuvos gyventojų surašymo duomenimis, lietuviai minėtose Rytų Lietuvos vietovėse sudaro:

Šalčininkų rajone	9.4 proc.,
Visagino mieste	15.0 proc.,
Vilniaus rajone	20.8 proc.,

Švenčionių rajone 47.4 proc.

7. Pagrindiniai ekonominiai duomenys

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2001 m. liepos 12 d. Seimo nutarimu Nr.IX-455 patvirtintoje Vyriausybės 2001 – 2004 metų programoje įsipareigojo spartinti ekonomikos plėtrą, kurti naujas darbo vietas, didinti šalies konkurencines galimybes pasaulinėje rinkoje. Bus siekiama sukurti sistemą, kuri leistų formuoti ilgalaikę (10 – 15 metų) valstybės strategiją, kurios svarbiausi sprendimai būtų pagrindu priimant trumpalaikes 3 – 5 metų (taip pat ir Vyriausybės) programas. Numatyta sudaryti vienodas sąlygas tiek vidaus, tiek užsienio investicijoms, skatinti jas lanksčia mokesčių politika. Skatinti investicijas į struktūrinio nedarbo rajonus, nustatant investavimo ir verslo sąlygų lengvatas, sustiprinti antimonopolinę rinkos priežiūrą, griežčiau taikyti antimonopolines priemones, neleidžiant kurtis naujoms monopolijoms ir apribojant esančias. Vyriausybė įsipareigojo parengti valstybinę pramonės ir žemės ūkio struktūros reformą, pagal kurią reikėtų parengti, patvirtinti ir realizuoti valstybės investicijų programą. Bus išplėsta ir sukoncentruota valstybės parama problemiškiems regionams, ne tik remiant atitinkamus verslo projektus lengvatinių paskolų ar paskolų garantijų, atleidimų nuo mokesčių, finansinėmis ar kitomis subsidijų formomis, bet ir finansuojant atrenkamus infrastruktūrinius ir socialinius projektus.

Siekdama užtikrinti tolygų ilgalaikį ekonominį augimą ir tuo pačiu sėkmingą pasirengimą dalyvauti ES vidaus rinkoje, Vyriausybė numato įgyvendinti priemones, orientuotas trimis – makroekonominio stabilumo užtikrinimo, struktūrinių reformų spartinimo (įskaitant valstybės vaidmens ekonomikoje mažinimą) ir užimtumo skatinimo – kryptimis.

Pastarųjų metų pagrindiniai makroekonominiai rodikliai byloja apie tai, kad jau pereinama iš ekonominio nuosmukio į pakilimo stadiją. Pagrindiniai požymiai: didėja eksportas, didėja pramonės produkcijos gamybos apimtys, intensyvėja transporto ir krovinių pervežimas, vyksta teigiami pokyčiai šalies mokėjimų balanse.

Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenimis, bendrasis vidaus produktas (BVP) 2000 metais siekė 44,93 mlrd. litų veikusiomis kainomis (28,25 mlrd. litų palyginamosiomis 1995 kainomis). BVP 2000 m. padidėjo 3.3% lyginant su 1999 metais. BVP augimą lėmė 7.6% išaugusi pramonės (įskaitant energetiką), 4.3% - paslaugų ir 1.9% - žemės ūkio ir žuvininkystės pridėtinės vertės apimtys. Finansų ministerija prognozuoja 3.7% BVP augimą 2001 metais.

Prognozuojant BVP pajamų metodu, numatoma, kad kasmet didės darbo apmokėjimo dalis BVP – nuo 34.5% 1998 metais iki 37% 2002 metais. Statistikos departamento duomenimis BVP 2001 m. pirmąjį ketvirtį sudarė 10684 mln. litų, o skaičiuojant vienam gyventojui jo sukurta už 2893 litus.

2000 m. metinė infliacija siekė 1.4%. Metinės infliacijos lygiui didžiausios įtakos turėjo 14.7% pabrangusios būsto, vandens, elektros, dujų ir kieto kuro, 13.6% ryšių paslaugos bei 2.7% atpigę drabužiai ir avalynė, 2.1% - alkoholiniai gėrimai ir tabako gaminiai. Prognozuojama, kad 2001 m. metinė infliacija sieks 1.8%.

Tiesioginės užsienio investicijos 2001 m. sausio 1 d. sudarė 9337.6 mln. litų, iš jų 1683.4 mln. litų – tiesioginių užsienio investuotojų ilgalaikės ir trumpalaikės paskolos. Lyginant su 2000 m. sausio 1 d., tiesioginės užsienio investicijos padidėjo 13.2%. Vienam Lietuvos gyventojui teko 2528 litų (632 USD) tiesioginių užsienio investicijų.

Valstybės turto fondo duomenimis, per praėjusius 2000 m. buvo pasirašyti 951 sandoris dėl pardavimo už 906.8 mln. litų. Praėjusiais metais valstybei nuosavybės teise priklausančio turto privatizuoti 694 objektai už 864.8 mln. litų ir savivaldybėms nuosavybės teise priklausančio turto – 257 objektai už 42 mln. litų.

Finansų ministerijos duomenimis, Lietuvos fiskalinis deficitas siekė 1.244 mlrd. litų (311 mln. USD) arba 2.77% BVP. Fiskalinis deficitas 2000 m. sumažėjo 61% lyginant su 1999 m. 1999 m. fiskalinis deficitas siekė 3.23 mlrd. litų (806.3 mln. USD) arba 7.6% BVP. Valstybės biudžeto deficitas siekė 1.68% BVP 2000 metais. Fiskalinės politikos srityje siekiama subalansuoti nacionalinį biudžetą bei riboti valstybės skolinimąsi. Pradėta įgyvendinti mokesčių sistemos reforma. Juridinių asmenų pelno mokesčio tarifas sumažintas nuo 29% iki 24% apmokestinamojo pelno.

2001 metais vidutinis metinis realus (įvertinus kainų augimą) darbo užmokestis turėtų išaugti iki 2 procentų. 2001 metais nenumatyta didinti MMA (minimali mėnesinė alga). 2002 metais numatyta didinti neapmokestinamąjį minimumą, todėl reali MMA turėtų išaugti.

Lietuvos darbo biržos duomenimis, 2000 m. vidutinis metinis bedarbių skaičius buvo 204.9 tūkstančiai. Vidutinis metinis nedarbo lygis 2000 m. buvo 11.5 procento. Minimali bedarbio pašalpa yra 135 litai, maksimali – 250 litų. Siekiant sumažinti nedarbą, vykdoma aktyvi darbo rinkos politika. Darbo netekusių asmenų integravimui į darbo rinką (jų profesiniam mokymui, viešųjų, remiamų darbų organizavimui ir kitų darbo rinkos aktyvios politikos priemonių įgyvendinimui) taip pat bedarbio ir bedarbio mokymo pašalpų mokėjimui iš užimtumo fondo lėšų numatyta 2001 m. 182 mln. litų ir 2002 m. – 184 mln. litų.

Pagrindiniai Lietuvos Respublikos ekonominiai rodikliai 1994 – 2000 m.

Rodikliai	1994 m.	1995 m.	1996 m.	1997 m.	1998 m.	1999 m.	2000 m.
Bendrasis vidaus produktas (BVP) veikusiomis kainomis, mln. Lt	16904	24103	31569	38340	42990	42655	44930
BVP padidėjimas, sumažėjimas (procentais) palyginamosiomis 1995 m. kainomis	-9,8	3,3	4,7	7,3	5,1	-3,9	3,3

Mokėjimo balanso einamosios sąskaitos balansas palygintas su BVP (procentais)	-2,1	-10,2	-9,2	-10,2	-12,1	-11,2	-6,0
Infliacija (palyginti su ankstesnių metų gruodžio mėn.), procentais	45,1	35,7	13,1	8,4	2,4	0,3	1,4
Darbo jėga (tūkstančiais)	1740,7	1752,6	1783,5	1773,7	1769,8	1796,2	1790,9*
Užimtieji (tūkstančiais)	1675,0	1643,6	1659,0	1669,2	1656,1	1647,5	1586,0
Šalies ūkio darbuotojų vidutinis mėn. bruto darbo užmokestis, Lt	325	481	618	778	930	987	1008
Bedarbiai (tūkstančiais)	65,7	109,0	124,5	104,5	113,7	148,7	204,9
Nedarbo lygis (procentais)	3,8	6,1	7,1	5,9	6,4	8,4	11,5
Eksportas (mln. Lt)	8077	10820	13420	15441	14842	12015	15238
Importas (mln. Lt)	9355	14594	18235	22577	23174	19338	21826
Balansas (mln. Lt)	-1278	-3774	-4815	-7136	-8332	-7323	-6588
Tiesioginės užsienio investicijos laikotarpio pabaigoje (mln. Lt)	...	1406	2801	4163	6501	8252	9338

Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenys

*Išankstiniai duomenys

II DALIS

1 straipsnis

Tautinių mažumų ir joms priklausančių asmenų teisių ir laisvių apsauga yra neatsiejama tarptautinės žmogaus teisių apsaugos dalis ir priklauso tarptautinio bendradarbiavimo sričiai.

Lietuva aktyviai dalyvauja tarptautinių organizacijų veikloje ir bendradarbiauja su jomis tautinių mažumų apsaugos srityje. Lietuvos Respublika po nepriklausomybės atstatymo įstojo į Europos Saugumo ir bendradarbiavimo organizaciją (1991 09 10); Jungtinių Tautų Organizaciją (1991 09 17); Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizaciją (1991 10 15); Baltijos Asamblėją (1991 11 08); Baltijos Jūros Valstybių Tarybą (1992 03 05); Europos Tarybą (1995 05 14). Lietuva yra pasirašiusi asociacijos sutartį su Europos Sąjunga (1998 02 12). Šiuo metu sėkmingai vykdomos derybos dėl narystės Europos Sąjungoje.

Siekdama užtikrinti demokratijos stabilumą ir tautinių mažumų teises, Lietuvos Respublika, prioritetą teikia bendradarbiavimui su Europos Taryba: aktyviai dalyvaudama jos veikloje, stengiasi informuoti apie vykstančias reformas Lietuvoje ir politinių įsipareigojimų Europos Tarybai įgyvendinimą, skleidžia informaciją apie žmogaus teises, ir koordinuoja tolesnę Lietuvos integraciją į Europos sutarčių sistemą; stengiasi pritaikyti Europos Tarybos tarpvyriausybinių bendradarbiavimo ir Europos Tarybos demokratijos stabilumo ir vienijimosi veiklos programas Lietuvos reikmėms; pasinaudodama Europos Tarybos teikiamomis galimybėmis sprendžia Lietuvai reikšmingus dvišalius santykius.

Lietuva aktyviai dalyvauja Europos Tarybos organizuojamose konferencijose dėl Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos ir Europos regioninių arba mažumų kalbų chartijos įgyvendinimo; bendradarbiauja su Tautinių mažumų apsaugos reikalų komitetu (DH – MIN), Europos komisija prieš rasizmą ir netoleranciją (ECRI), Demografinė tautinių mažumų padėties specialistų grupe (PO-S-MIN) ir Specialistų grupe romų / čigonų klausimais (MG-S-ROM).

Lietuvos valstybės institucijų ir tautinių bendrijų atstovai dalyvauja bendrame Europos Tarybos ir Europos Sąjungos projekte “Tautinės mažumos Europoje”. Dalyvaudami jame, jie turi galimybę susipažinti su kitų Europos valstybių vykdoma tautinių mažumų politika.

Lietuva yra pasirašiusi 57 Europos sutarčių sistemos dokumentus, iš kurių 49 yra ratifikuoti. Tolesnė Lietuvos integracija į šią sistemą – vienas iš prioritetinių valstybės tikslų.

Lietuvos Respublika yra šių tarptautinių, susijusių su tautinių mažumų apsauga, Konvencijų dalyvė:

EUROPOS TARYBOS

Pavadinimas	Pasirašyta, prisijungta	Ratifikuota	Įsigaliojo
Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija (1995)	1995 02 01	2000 02 17	2000 07 01
Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (1950)	1993 05 14	1995 04 27	1995 06 20
Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos pirmasis protokolas (1952)	1993 05 14	1995 12 07	1996 05 24
Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos ketvirtasis (1963) ir septintasis (1984) protokolai	1993 05 14	1995 04 27	Ketvirtasis protokolas 1995 06 20, septintasis protokolas 1995 09 01
Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos šeštasis protokolas dėl mirties bausmės panaikinimo (1983)	1999 01 18	1999 06 22	1999 08 01
Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos devintasis protokolas (1984)	1995 07 10	-	-
Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos vienuoliktasis protokolas (1994)	1994 05 11	1995 04 27	1998 11 01
Europos konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (1987)	1995 09 14	1998 09 15	1999 03 01
1996 metų Europos socialinė chartija (pataisyta)	1997 09 08	2001 05 15	2001 08 01
Europos kultūros konvencija (Paryžius, 1954)	1992 05 07	2000 07 05	1992 05 07

JUNGTINIŲ TAUTŲ

Pavadinimas	Pasirašyta, prisijungta	Ratifikuota	Įsigaliojo
Visuotinė žmogaus teisių deklaracija (1948)	1991 03 12	-	-
Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas (1966)	1991 03 12	-	1992 02 20
Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas	1991 03 12	-	1992 02 20

(1966)			
Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto fakultatyvinis protokolas (1966)	1991 03 12	-	1992 02 20
Antrasis Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto fakultatyvinis protokolas mirties bausmei panaikinti (1989)	2000 09 08	-	-
Tarptautinė konvencija dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo (1966)	1998 06 08	1998 11 10	1999 01 09
Konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (1984)	1996 02 01	-	1996 03 02
Vaiko teisių konvencija (1989)	1992 01 08	1995 07 03	1992 03 01
Konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (1979)	1993 11 10	1995 09 10	1994 02 17
Konvencijos dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims fakultatyvinis protokolas (1999)	2000 09 08		

Tautinėms mažumoms priklausančių asmenų apsauga, kaip sudėtinė žmogaus teisių apsaugos dalis, yra garantuota pagrindiniame šalies įstatyme – Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (1992). Remiantis jos 29 straipsniu, “Įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs. Žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu”. Be to, 30 straipsnis nustato, kad asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą. Asmeniui, kuris įtariamas padaręs nusikaltimą, ir kaltinamajam nuo jų sulaikymo arba pirmosios apklausos momento garantuojama teisė į gynybą (Konstitucijos 31 straipsnis). Atsižvelgiant į Konstitucijos 110 straipsnį, tais atvejais, kai yra pagrindo manyti, kad įstatymas ar kitas teisinis aktas, kuris turėtų būti taikomas konkrečioje byloje, prieštarauja Konstitucijai, teisėjas sustabdo bylos nagrinėjimą ir kreipiasi į Konstitucinį Teismą prašydamas spręsti, ar šis įstatymas ar kitas teisinis aktas atitinka Konstituciją.

Pagrindžiant teismui paduodamą skundą ir aiškinantis žmogaus teisių turinį, galima remtis Konstitucija ar kitais teisės aktais, taip pat tarptautiniais dokumentais. Asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas.

Lietuvos Respublikos įstatymai ir teisės aktai draudžia tautinę, rasinę, religinę ar socialinę neapykantą, prievartą, diskriminacijos kurstymą ar jos egzistavimą žmogaus rasės, tautybės, kilmės, kalbos, tikėjimo, įsitikinimų pagrindu. Daugiau informacijos apie tai pateikta informuojant apie konvencijos 4 straipsnio įgyvendinimą.

2 straipsnis

Šios pagrindų Konvencijos nuostatos taikomos sąžiningai, supratimo ir pakantumo dvasia bei laikantis geros kaimynystės, draugiškų santykių ir valstybių bendradarbiavimo principų.

Lietuvos Respublika formuoja ir įgyvendina tautinių santykių darnumo politiką laikantis geros kaimynystės, draugiškų santykių ir valstybių bendradarbiavimo principų, pagrįstų abipusio supratimo ir tolerancijos dvasia. Kaip pažymėta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 – 2004 metų programoje, patvirtintoje 2001 m. liepos 12 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu Nr. IX – 455, Lietuvos siekia tapti Europos Sąjungos ir NATO nare, o taip pat geri kaimyniniai santykiai yra lygiaverčiai valstybės užsienio politikos tikslai. Lietuva ir toliau plėtos strateginės partnerystės ryšius su Lenkija, išnaudojant bendrą struktūrų potencialą, koncentruojantis į pozicijų svarbiausiais užsienio politikos bei saugumo klausimais koordinavimą ir bendrą veiklą regione. Plėtojami santykiai su kaimyninėmis Latvija ir Estija bei Šiaurės šalimis – ir dvišaliu pagrindu, ir Šiaurės – Baltijos šalių aštuonetuko rėmuose. Bus stengiamasi išlaikyti Šiaurės šalių paramą Lietuvos europinės ir euroatlantinės integracijos siekiams, palaikyti dėmesį “Šiaurinei dimensijai”, dalyvauti bendruose Baltijos jūros projektuose, Baltijos Jūros Valstybių Tarybos veikloje. Vyriausybė vykdo geros kaimynystės santykiais grindžiamą politiką su Rusija, siekdama realizuoti pasirašytus susitarimus, abipusės naudos pagrindu spręsti bendradarbiavimo ekonomikos, energetikos, transporto ir kitose srityse klausimus, plėsti kultūrinius ryšius, visuomeninį dialogą bei piliečių kontaktus. Bus siekiama dalyvauti prasidėjusiame dialoge dėl Rusijos ir ES partnerystės, kurios svarbia grandimi turi tapti Lietuvos kaip būsimos Europos Sąjungos narės ir Rusijos ryšiai. Ypatingas dėmesys šiame kontekste bus skiriamas RF Kaliningrado srities perspektyvoms ir bendradarbiavimo iniciatyvų plėtojimui. Toliau numatoma palaikyti pragmatiškus santykius su Baltarusija, sprendžiant dvišalio bendradarbiavimo klausimus ir siekiant įtraukti šią valstybę į regioninio bendradarbiavimo ir Europos integracijos procesus. Lietuvos Respublika taip pat numato plėtoti ryšius tarp Baltijos jūros ir kitų regionų. Pasinaudojant turima patirtimi, plėtoti ryšius su Ukraina dvišaliuose ir trišaliuose – kartu su Lenkija – formatuose. Toliau plėtoti santykius su Vidurio Europos valstybėmis bei bendradarbiauti su Juodosios jūros baseino šalimis, siekiant realizuoti regioninės reikšmės projektus energetikos, transporto, ekonominio bendradarbiavimo, kovos su tarptautiniu nusikalstamumu ir kitose srityse. Šiose srityse skirti dėmesį bendradarbiavimui su Kazachstanu, Gruzija, kitomis Kaukazo ir Vidurinės Azijos valstybėmis.

Lietuva yra sudariusi ir ratifikavusi tarpvalstybines sutartis su Rusija, Baltarusija, Lenkija, Ukraina ir kitomis valstybėmis. Šių dokumentų atskiruose straipsniuose yra apibrėžtos ir tautinių mažumų teisės bei pareigos, abipusiai susitariančiųjų šalių įsipareigojimai.

Išsamesnė informacija apie tai bus pateikta kalbant apie Konvencijos 18 straipsnio įgyvendinimą.

3 straipsnis

1. Kiekvienas tautinei mažumai priklausantis asmuo turi teisę laisvai pasirinkti, su juo turi būti elgiamasi kaip su tautinei mažumai priklausančiu asmeniu, ar ne, ir dėl tokio savo pasirinkimo arba dėl naudojimosi su tokiu pasirinkimu susijusiomis teisėmis jis neturi atsidurti nepalankioje padėtyje.

2. Tautinėms mažumoms priklausantys asmenys gali naudotis teisėmis ir laisvėmis, numatytomis šios pagrindų Konvencijos principuose, atskirai arba kartu su kitais.

Teisė

Visi Lietuvos Respublikos piliečiai nepriklausomai nuo tautybės yra lygūs prieš įstatymą. Šalies piliečių, priklausančių tautinėms mažumoms, teises gina Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). Jos 37-ajame straipsnyje pažymima, kad “Piliečiai, priklausantys tautinėms bendrijoms, turi teisę puoselėti savo kalbą, kultūrą ir papročius”. Konstitucijos 45 –asis straipsnis pabrėžia, kad “Piliečių tautinės bendrijos savo tautinės kultūros reikalus, švietimą, labdarą, savitarpio pagalbą tvarko savarankiškai. Tautinėms bendrijoms valstybė teikia paramą”.

Lietuvos Respublikos Tautinių mažumų įstatymo (1989) 1 straipsnis skelbia, kad “Lietuvos Respublika, vadovaudamasi tautų lygybės ir humanizmo principais, visoms jos teritorijoje gyvenančioms tautinėms mažumoms garantuoja laisvą plėtojimąsi, reiškia pagarbą kiekvienai tautybei ir kalbai”.

Lietuvos Respublikos įstatymuose nėra apibrėžta tautinės mažumos sąvoka ir nėra išvardintos asmenų grupės, kurios yra laikomos tautinėmis mažumomis. Lietuvoje nėra jokių kalbinių ir etninių grupių, kurios nėra laikomos tautinėmis mažumomis.

Lietuvos Respublikos teisės aktai garantuoja kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens laisvę pasirinkti būti ar nebūti laikomam tautinės mažumos atstovu. Remiantis Aukščiausiosios Tarybos nutarimu “Dėl Lietuvos Respublikos piliečio paso nuostatų papildymo ir pakeitimo” (1991), piliečio raštišku pageidavimu jo pase įrašoma tautybė. Kaip pažymėta minėtame Tautinių mažumų įstatyme, kiekvienas Lietuvos Respublikos pilietis, gaudamas pasą, laisvai pasirenka savo tautybę pagal vieno iš tėvų ar senolių tautybę. Remiantis

Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2001 m. birželio 20 d. įsakymu Nr.111 “Dėl asmens vardo, pavardės, tautybės pakeitimo taisyklių patvirtinimo”, pakeisti savo tautybę turi teisę asmuo, kuris pasirenka kitą, tačiau vieno iš tėvų ar senolių, tautybę. Tautinių mažumų įstatyme taip pat akcentuota, kad niekas negali būti verčiamas įrodinėti savo tautybės ir, kad versti atsisakyti savo tautybės yra draudžiama. Taigi visų kitų tautybių šalies gyventojai, gavę Lietuvos pilietybę, turi teisę laisvai pasirinkti, ar jie priklauso tautinei mažumai, ar ne.

Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos nuostatos yra taikomos visoms Lietuvoje gyvenančioms tautinėms mažumoms. Šiuo metu šalyje priskaičiuojama daugiau kaip 100 skirtingų tautybių gyventojų. Jų skaičius yra labai nevienodas, svyruoja nuo kelių šimtų tūkstančių, pavyzdžiui rusų ir lenkų, iki kelių šimtų ar tik dešimčių, kaip armėnų, bulgarų, graikų ir kitų (detalesnė informacija apie tai buvo pateikta pranešimo I dalies 5 skyriuje “Informacija apie demografinę padėtį valstybėje”). Daugiausia nelietuvių tautybės žmonių gyvena Rytų ir Pietryčių Lietuvos rajonuose, Vilniuje, Klaipėdoje, Visagine ir kituose miestuose.

Istorinė – demografinė tautinių mažumų apžvalga Lietuvoje

1. Rusų mažuma

Lietuvoje gyvena apie 300 000 rusų tautybės gyventojų. Rusai – gausiausia tautinė mažuma šalyje. Jie gyvena visoje šalies teritorijoje, tačiau daugiausia Vilniuje, Klaipėdoje, Visagine. Iki XVII amžiaus vidurio rusų migracija į Lietuvą nebuvo didelė, tačiau XVII pabaigoje, įvykus Cerkvės reformai, į Lietuvą masiškai kėlėsi sentikiai. Po XVIII a. pabaigoje įvykusio didžiosios Lietuvos dalies įjungimo į Rusijos imperijos sudėtį ir XIX a. įvykusių 1831 m. ir 1863 m. pasipriešinimo prieš carinę Rusiją sukilimų, Lietuva ypač aktyviai buvo rusinama. Sukilimų dalyviai su šeimomis buvo deportuojami į tolimus imperijos užkampius, o į jų gyvenamas vietas keliami rusai. 1857 m. rusai sudarė 1.4 proc. visų šalies gyventojų, o jau 1897 m. jie sudarė 4.8 proc. šalies gyventojų. 1918 – 1923 m. rusų migraciją į Lietuvą galima būtų priskirti pabėgėlių grupei, kurie stengėsi išvengti 1917 m. Spalio revoliucijos padarinių. Rusakalbių gyventojų Lietuvoje ypač padaugėjo po II pasaulinio karo, 1945 – 1950 m., kai Lietuva tapo Sovietų Sąjungos dalimi. Remiantis 1959 m. gyventojų surašymo duomenimis Lietuvoje tuo metu gyveno 8.5 proc. rusų. 1990 m. atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, dalis rusų grįžo į savo istorinę tėvynę, tačiau pagal Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskaičiuotus duomenis 1999 m. jie išlieka gausiausia tautine grupe ir sudaro 8.1 proc. visų šalies gyventojų. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, rusai turėjo geresnes sąlygas negu kitos tautinės mažumos švietimui gimtąja kalba, autentiškai kultūrai, tapatumui ugdyti. Nuo pokario Lietuvoje veikė ikimokyklinės vaikų įstaigos rusų auklėjamąja

kalba, rusų dėstomąja kalba mokyklos, grupės profesinėse, aukštesniosiose bei aukštosiose mokyklose. Daugelyje miestų ir rajonų veikia rusų kultūros centrai. Rusų kalba leidžiami periodiniai leidiniai, knygos, transliuojamos radijo ir televizijos laidos.

2. Lenkų mažuma

Lenkai yra antroji pagal didumą tautinė mažuma Lietuvoje. Lenkų tautybės asmenys gyvena visoje šalyje, bet daugiausia (apie 90 proc.) yra įsikūrę Vilniuje, Šalčininkų, Trakų, Švenčionių ir Vilniaus rajonuose. 1385 m. Krėvoje pasirašyta sutartis tarp Lenkijos karalystės ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės įtvirtino dviejų valstybių ir tautų bendradarbiavimo pradžia. Per ilgą bendro gyvenimo laikotarpį lenkai įnešė svarų indėlį į Lietuvos politinį, ekonominį ir kultūrinį gyvenimą. Lietuvių – lenkų santykiai XX a. buvo neretai veikiami ir sąlygojami lietuvių ir lenkų istorinės patirties bei jų gyvenimo aplinkybių. 1920 – 1940 m. Lietuvoje lenkai sudarė 3.0 proc. gyventojų, o Lenkijos okupuotame Vilniaus krašte gyventojų daugumą sudarė lenkai. Vilniaus kraštą grąžinus Lietuvai (1939 m.), Vilniaus krašto lenkų tautybės gyventojai iš tautinės daugumos virto tautine mažuma. 1959 m. statistiniai duomenys rodo, kad lenkai sudarė tik 8.5 proc. visų gyventojų. Pokario metais vyko masinė lenkų tautybės piliečių repatriacija. Sovietinės okupacijos metais dėl sovietinės valdžios kryptingai vykdomos politikos Vilniaus kraštas buvo sparčiai rusinamas ir sovietinamas. Lyginant prieškarinio ir pokario gyventojų surašymo statistikas, lenkų tautybės asmenų demografinė situacija smarkiai pasikeitė. Prieškarinio metais lenkai sudarė 15.3 proc. visų Lietuvos gyventojų, 1959 – 8.5 proc., 1989 – 7 proc., 1999 – 6.9 proc. Lietuvos nepriklausomybės atkūrimas ir lenkus paskatino aktyviai tautinei veiklai. Jie ėmė burtis į draugijas, rūpintis kultūros, švietimo, gimtosios kalbos reikalais, puoselėti savo tradicijas.

3. Žydų mažuma

Žydai Lietuvoje gyveno nuo XIV a. Lietuvos ir Lenkijos žydų bendruomenė XVII a. pabaigoje buvo didžiausia Europoje. XVIII a. Vilnius tapo svarbiausiu žydų dvasinės kultūros centru – Lietuvos Jeruzale. Etnografinėje ir istorinėje Lietuvoje susiformavusi žydų bendruomenė geriausiai išsaugojo žydų nacionalinę dvasią, kultūrą, kalbą. Lietuvos jidiš kalbos dialektas pamažu tapo jidiš literatūrinės kalbos visame pasaulyje pagrindu.. Gyventojų surašymų (1923 m. ir 1925 m.) duomenimis žydai sudarė 7.1 proc. visų Lietuvos gyventojų. Nepriklausomoje Lietuvoje (1918 – 1940 m.) žydams buvo suteikta kultūrinė savivalda (autonomija). II pasaulinio karo metais žydai nukentėjo nuo genocido. Remiantis 1959 m. statistiniais duomenimis Lietuvoje gyveno 24 672 žydai (0.9 proc. visų gyventojų), po 30 metų

(1989 m.) jų buvo 12 314 (0.3 proc.). 1990 m. atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, padidėjo žydų emigracija į Jungtines Amerikos Valstijas, Izraelį ir kitas šalis. 1989 – 1994 metais išvyko per 6000 žydų, daugiausia jauni, darbingo amžiaus žmonės. Dėl to labai sumažėjo bendras žydų skaičius Lietuvoje bei pakito demografinė struktūra. Remiantis Statistikos departamento duomenimis, 1999 m. pradžioje Lietuvoje gyveno 4 900 žydų (0.1 proc. visų gyventojų).

Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba – Atkuriamasis Seimas 1990 m. gegužės 8 d. priėmė pareiškimą “Dėl žydų tautos genocido hitlerinės okupacijos metu”. Rugsėjo 23 – ioji paskelbta žydų genocido diena Lietuvoje. Ji pažymima visame krašte. Generalinėje prokuratūroje sukurtas specialių tyrimų skyrius, tiriantis nusikaltimus žmogiškumui, Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu 1998 metais įkurta Tarptautinė komisija nacių ir sovietinio okupacinių režimų nusikaltimams Lietuvoje įvertinti.

4. Baltarusių mažuma

Baltarusiai yra viena skaitlingiausių tautinių mažumų. Pagal Statistikos departamento duomenis, 1999 m. pradžioje Lietuvoje gyveno 52.8 tūkst. baltarusių (1.4 proc. visų šalies gyventojų).

Vilnius nuo seno buvo garsus baltarusių raštijos, kultūros, švietimo centras. Čia spaustuvininkas P.Skorina 1522 m. išleido pirmąją spausdintą knygą baltarusių kalba. Šio amžiaus pradžioje, 1915 m., Vilniuje buvo atidarytos pirmos baltarusių mokyklos, 1919 m. – gimnazija, ėjo apie 50 periodinių leidinių baltarusių kalba. Buvo leidžiami mokslo ir grožinės literatūros veikalai, vadovėliai, žodynai.

Lyginant baltarusių tautinės mažumos demografinius pokyčius dvidešimtame amžiuje, išryškėja baltarusių gyventojų migracijos į Lietuvą tendencijos po antrojo pasaulinio karo. Jeigu 1923 m. gyventojų surašymo duomenimis, Lietuvoje gyveno 0.2 proc. baltarusių, tai 1959 – 1 proc., 1989 – 1.7 proc. Per 1990 – 1998 m. laikotarpį baltarusių gyventojų skaičius sumažėjo 17 proc. Daugiausiai baltarusių gyvena Vilniuje, Klaipėdoje, Visagine ir pasienio su Baltarusijos Respublika teritorijose. Tokios demografinės tendencijos susiformavo baltarusių kaip etninės grupės istorijos raidoje. Nuo XIV a. baltarusių apgyvendintos teritorijos įėjo į Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sudėtį. XIX a. šios teritorijos, kaip ir visa Lietuva, tapo Rusijos imperijos dalimi. Vėliau, nuo 1945 m. Lietuvą inkorporavus į Sovietų Sąjungos sudėtį ir prasidėjus šalies industrializavimui, vyko masinė įvairių sričių specialistų migracija iš Baltarusijos. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę 1990 m. ir apribojus laisvą asmenų judėjimą su kaimyninėmis Baltarusija ir Rusija, migracijos tempai labai sumažėjo, tačiau baltarusių tautinės mažumos visuomeninis ir kultūrinis gyvenimas pagyvėjo. Baltarusių organizacijos, kultūros centrai šviečia tautiečius, propaguoja savo tradicijas, papročius, rengia koncertus, vakarones su baltarusių kultūros ir meno veikėjais.

5. Karaimų mažuma

Karaimų istorinė diaspora išsiskiria savita istorija, kultūra ir religija. Karaimai Lietuvoje gyvena jau per 600 m. Jie atsidūrė čia 1397 – 1398 m., kai Lietuvos didysis kunigaikštis Vytautas, kariaudamas su Aukso orda, perkėlė į Lietuvą apie 380 karaimų šeimų. Pokario metų demografiniai duomenys rodo, kad karaimų skaičius mažėja. 1959 m. surašymo duomenimis Lietuvoje gyveno 423 karaimai, šiuo metu – tik apie 257 karaimus arba 0.01 proc. visų gyventojų. Nors karaimai yra negausi tautinė mažuma, per šešis šimtus metų jie išsaugojo savo kalbą bei papročius, originalų rašytinį palikimą bei religiją. Tiurkiško karaimų tautinio identiteto pagrindą sudaro gimtoji karaimų kalba, kuri vis dar funkcionuoja buityje ir religinėse apeigose. Pagal šios kalbos vartotojų skaičių, pasaulinėje klasifikacijoje karaimų kalba priskiriama nykstančių arba išnykusių kalbų kategorijai. Karaimų religija, tapusi etnokultūrinio identiteto dalimi, Lietuvoje yra pripažinta kaip viena iš tradiciškai ir istoriškai egzistuojančių.

Karaimai 1988 m. pavasarį susibūrė į Lietuvos karaimų kultūros bendriją. Jie turi folkloro ansamblį, sekmadieninę mokyklą. Trakų muziejuje įrengta karaimų etnografinė ekspozicija, kurioje surinkti karaimų buitės, darbo įrankiai, istoriniai dokumentai.

6. Totorių mažuma

Savitos kilmės, papročių ir gyvenimo būdo Lietuvos totorių etnokonfesinė bendruomenė Lietuvoje taip pat gyvena šešis šimtus metų. Kaip ir karaimai, totoriai į Lietuvą atvyko XIV a. iš Krymo. Totorių gyvenvietės buvo įsikūrusios Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės pasienyje, kurios iki šių dienų išliko savotiškais etniniais totorių kultūriniais centrais. Dabartiniu metu daugiausia totorių gyvena Vilniuje, Kaune ir Alytuje. 1897 m. Rusijos imperijos visuotinio gyventojų surašymo metu totoriai nebuvo išskirti kaip atskira gyventojų kategorija, o identifikuojama pagal musulmonų religiją ir kalbą. Neturėję gimtosios kalbos, Lietuvos totoriai vartojo vietos gyventojų kalbas, būtent, baltarusių, lenkų ir rusų. Todėl statistinių duomenų apie totorių bendruomenę informacijoje pateikiama, kad XIX a. pabaigoje gyveno apie 5 000 totorių (0.1 proc. visų šalies gyventojų). XX a. pokario meto statistika rodo, kad 1959 m. Lietuvoje gyveno 3020 totorių. Šis skaičius palaipsniui augo ir 1989 m. surašymo duomenimis Lietuvoje gyveno 5188 arba 0.1 proc. totorių. Lietuvos totoriai išlaikė stiprius bendruomeninius ryšius, savo etninį ir religinį tapatumą, tradicijas ir papročius.

Pastaraisiais metais Lietuvoje imta daugiau domėtis totorių kultūra. Vilniaus universitete 1992 m. įkurtas Orientalistikos centras. 1997 m. buvo surengta tarptautinė mokslinė konferencija, skirta totorių ir karaimų apsigyvenimo Lietuvoje 600–osioms metinėms pažymėti.

7. Romų (čigonų) mažuma

Romai yra viena iš nedaugelio Europos etninių mažumų, neturinčių atskiros valstybės, istorinės Tėvynės. Į Lietuvą romai atklydo XV amžiaus viduryje per Lenkiją ir Baltarusiją. Jie ilgą laiką laikėsi klajoklinio gyvenimo būdo, tačiau apsiribodavo nedidele teritorija ir daugiausia klajodavo vasarą. Buvusios Sovietų Sąjungos Aukščiausioji Taryba 1956 m. priėmė įsaką, draudžiantį klajoti ir reikalaujantį privalomai įsidarbinti ir įsiregistruoti. Tačiau, pasak pačių romų, Lietuvoje jie pradėjo sėsliai gyventi tik aštuntame dešimtmetyje. Statistinėse suvestinėse duomenys apie romų bendruomenę pateikiami tik sovietiniu laikotarpiu. Nuo 1959 iki 2000 m. romų gyventojų skaičius Lietuvoje svyruoja nuo 2000 iki 3000. Gausiausiai jie gyvena didžiuosiuose Lietuvos miestuose – Vilniuje, Kaune, Panevėžyje ir kai kuriose kitose vietose. Daugelis romų save vadina Lietuvos čigonais. Šis pavadinimas yra istorinis ir iki šiol Lietuvoje labai paplitęs. Kokybiniai pokyčiai čigonų gyvenime įvyko, atkūrus Lietuvos nepriklausomybę. Lietuvos valstybės dėmesys tautinėms mažumoms ir kokybiškai naujos teisinės ir praktinės galimybės bei aplinkybės paskatino pačius čigonus spręsti savo problemas, burtis į organizacijas ir bandyti integruotis į visuomenės gyvenimą. Į čigonų problemas atkreipė dėmesį valstybės institucijos, nevyriausybinės organizacijos ir ėmėsi spręsti jų problemas, kurios susikaupė per dešimtmečius.

8. Vokiečių mažuma

Vokiečių šaknys aptinkamos kelių istorinių epochų Lietuvos sociokultūriniame kontekste. XIII a., prasidėjus kryžiuočių ordino antpuoliams, buvo kolonizuotas Rytų Prūsijos bei Klaipėdos kraštas. Čia įsikūrė pirmosios vokiečių gyvenvietės, kurios išliko vokiečių žemių teritorija iki 1923 metų, kai Klaipėdos kraštas buvo prijungtas prie Lietuvos Respublikos. Vokiečių gyventojų skaičius krašto istorinėje raidoje išliko nedidelis - apie 5 proc. visų gyventojų. Jų skaičius labai sumažėjo po II pasaulinio karo – 1959 m. vokiečiai sudarė tik 0.4 proc. visų gyventojų. Šis skaičius palaipsniui mažėjo ir 1989 m. sudarė 0.1 proc.

1996 m. buvo restauruoti ir įrengti vokiečių kultūros centrai Klaipėdoje ir Šilutėje. Šių centrų tikslas padėti palaikyti tautinį savitumą, puoselėti vokiečių tautos tradicijas, lietuvių ir vokiečių tarpusavio supratimą, skleisti kultūros, mokslo, ekonomikos informaciją apie Lietuvą.

9. Ukrainiečių mažuma

XIV a. viduryje į Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę įėjusios ukrainiečių (Kijevo, Černigovo, Pejereslavo) žemės ne tik išplėtė tuometinės valstybės teritoriją, bet ir padėjo pamatus šimtmečius trunkantiems lietuvių – ukrainiečių santykiams ir bendradarbiavimui. 1596 m. Bresto bažnytinė unija suformavo Rytų apeigų katalikų (unitų) religinę bendriją,

išplėtė dvasinius ukrainiečių ir lietuvių ryšius. Buvimas Rusijos imperijoje XIX a. skatino tiek kultūrinius ryšius, tiek gyventojų migraciją. Demografinių tyrimų duomenimis 1857 m. ir 1897 m. ukrainiečiai dabartinėje Lietuvos teritorijoje sudarė 0.1 proc. visų krašto gyventojų. 1897 m. jų bendras skaičius siekė 2500. 1923 m. surašymo duomenimis Lietuvoje gyveno 43 ukrainiečiai.

1940 m. Lietuvos Respublika buvo aneksuota. Jos inkorporavimas į SSRS sudėję pakeitė Lietuvos situaciją. Prasidėjus gyventojų iš kitų sovietinių respublikų migracijai į šalį atvyko nemažas ukrainiečių tautybės žmonių būrys. Aštuntajame – devintajame dešimtmetyje jie tarp kitų atvykstančiųjų vidutiniškai sudarydavo 11 proc. Dėl šios priežasties ukrainiečiai priklauso toms nuo seno Lietuvoje gyvenančioms tautinėms grupėms, kurių ir bendras skaičius, ir lyginamasis svoris šalies gyventojų demografinėje struktūroje po II pasaulinio karo nuolat didėjo. 1959 m. – ukrainiečiai sudarė 0.7 proc. visų gyventojų, 1989 – 1.2 proc., 1999 – 1 proc. visų gyventojų.

Kitos tautinės mažumos

Skirtingas Lietuvos tautinių mažumų istorinis likimas ir keliai, kurie atvedė jas į mūsų kraštą. Vieni, kaip jau buvo minėta, lenkai, baltarusiai yra autochtonai, t.y. nuo neatmenamų laikų gyvena tose pačiose vietose. Šimtmečius Lietuvoje gyvena rusai, karaimai, totoriai, žydai, romai (čigonai). Rumunų, gruzinų, armėnų, estų ir kai kurių kitų tautų atstovai Lietuvoje gyvena tik keletą dešimtmečių. Jie į mūsų šalį pateko po Antrojo pasaulinio karo ir vėliau, kai čia buvo pradėtos sparčiai plėtoti naujos pramonės šakos: chemija, laivų statyba, atominė energetika, mašinų gamyba ir kt. Tada į Lietuvą buvo siunčiama daug įvairių sričių specialistų iš kitų buvusios Sovietų Sąjungos vietų. Mišrios šeimos, po tarnybos likę nuolat gyventi kariškiai irgi turėjo įtakos kitataučių skaičiui Lietuvoje. Be to mūsų kraštas traukė žmones dėl santykinai aukštesnio gyvenimo lygio.

Intensyvi migracija prasidėjo 1961 – 1970 metais, kai iš sovietinių respublikų atvyko specialistai ir darbininkai į naujas pramonės įmones ir statybas. Tuo metu Lietuvoje apsigyveno armėnai, azerbaidžaniečiai, graikai, ukrainiečiai, moldavai ir kitų tautybių gyventojai. Dėl migracijos ir natūralaus prieaugio Lietuvoje per dešimtmetį nuo 1979 iki 1989 metų padaugėjo rusų, lenkų, baltarusių, ukrainiečių, totorių, tačiau sumažėjo žydų ir latvių. 1980-1989 m. Lietuvos gyventojų prieaugis dėl tarprespublikinės migracijos buvo 61 tūkst. žmonių. Po nepriklausomybės paskelbimo pasikeitė migracijos kryptys bei apimtys su NVS šalimis. Esminiai pokyčiai įvyko 1990 – 1993 m., kada išvyko net 63 tūkst. gyventojų, tuo pačiu žymiai sumažėjo atvykstančių. Per minėtą laikotarpį dėl migracijos su NVS šalimis Lietuvoje sumažėjo 50 tūkst. gyventojų.

1989 m. surašymo duomenimis gausiausios tautinės mažumos Lietuvoje buvo rusai, lenkai, baltarusiai ir ukrainiečiai. 36 tautybių gyventojų buvo daugiau kaip po 100 asmenų, 54

tautybių piliečių tebuvo po 20 ir daugiau. Lietuvoje gyvenančios tautinės mažumos yra susibūrusios į 21 skirtingos tautybės visuomenines organizacijas. Savo visuomenines organizacijas 2001 m. turi armėnai, azerbaidžaniečiai, baltarusiai, bulgarai, estai, graikai, gruzinai, karaimai, korėjiečiai, latviai, lenkai, prancūzai, romai (čigonai), rumunai, rusai, totoriai, ukrainiečiai, uzbekai, vengrai, vokiečiai, žydai.

Demografinių duomenų rinkimas

Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės yra oficialiosios statistikos įstaiga, įgyvendinanti bendrą valstybės politiką statistikos metodologijos ir organizavimo srityse. Duomenys apie gyventojų skaičių ir demografinius pokyčius pateikti remiantis 1989 m. visuotiniu surašymu ir statistikos metraščiais tarp surašymo laikotarpių. 2001 m. balandžio 6 d. įvyko visuotinis gyventojų surašymas. Tai pirmasis gyventojų surašymas, atkūrus Lietuvos nepriklausomybę. 2001 m. surašymo anketos sudarytos iš dviejų dalių – individualios anketos (30 klausimų) ir namų ūkio anketos (15 klausimų). Individualioje anketoje yra įtraukti tokie demografiniai klausimai: vardas, pavardė, lytis, gimimo data, gimimo vieta, šeimyninė padėtis, vaikų skaičius, etninė grupė, tautybė, pilietybė, konfesija, gimtoji kalba, kalbų mokėjimas. Pirmieji oficialūs šio surašymo rezultatai bus žinomi 2002 metais.

4 straipsnis

1. Šalys įsipareigoja garantuoti tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims teisę į lygybę prieš įstatymą ir vienodą įstatymo teikiamą apsaugą. Šiuo požiūriu draudžiama bet kokia tautinėms mažumoms priklausančių asmenų diskriminacija.

2. Šalys įsipareigoja prireikus imtis reikiamų priemonių visapusiškai ir veiksmingai lygybei tarp tautinei mažumai ir tautinei daugumai priklausančių asmenų skatinti visose ekonominio, socialinio, politinio ir kultūrinio gyvenimo srityse. Šiuo požiūriu jos deramai atsižvelgia į konkrečias tautinėms mažumoms priklausančių asmenų sąlygas.

3. Priemonės, kurios yra įgyvendinamos pagal šio straipsnio 2 dalies nuostatas, nelaikomos diskriminavimu.

1 dalis

Lietuvos Respublika 1998 m. lapkričio 10 d. ratifikavo Jungtinių Tautų konvenciją “Dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo”. Tačiau svarbiausieji principai dėl visų

formų rasinės diskriminacijos draudimo ir panaikinimo Lietuvos teisės sistemoje įtvirtinti daug anksčiau, t.y. atkuriant Lietuvos Respublikos nepriklausomybę. Dar 1989 m. Lietuva jau buvo priėmusi Pilietybės įstatymą (1989), kuris apibrėžė piliečių ir užsieniečių statusą, Tautinių mažumų įstatymą, nustatantį asmenų, priklausančių tautinėms, etninėms, kalbinėms, religinėms mažumoms, teises. Abu šie įstatymai papildyti ir patikslinti 1991 metais. Tais pačiais metais priimti Emigracijos įstatymas, Imigracijos įstatymas, Užsieniečių teisinės padėties Lietuvos Respublikoje įstatymas.

Nemažos įtakos Lietuvos valstybės įsipareigojimams ir priimtoms priemonėms šioje srityje turėjo 1993 m. Vienoje vykusioje Pasaulinėje žmogaus teisių konferencijoje priimtos Deklaracijos ir Veiksmų programos rekomendacijos: nacionalinėje teisinėje sistemoje nustatyti tautinių, etninių, religinių ir kalbinių mažumų teises, atitinkančias tarptautinius standartus; garantuoti, kad mažumoms priklausantys asmenys galėtų visiškai ir aktyviai naudotis visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis be jokios diskriminacijos, remiantis visiška lygybe įstatymui; laiduoti piliečių ir užsieniečių teises nepriklausomai nuo jų rasinės ir tautinės priklausomybės; ryžtingai kovoti su tautine, rasine, religine neapykanta, visuomenėje ir tarpvalstybiniuose santykiuose formuoti pagarbą žmogaus orumui, savitarpio pasitikėjimą ir supratimą.

Svarbiausieji lygybės ir nediskriminacijos principai yra įtvirtinti Lietuvos Respublikos Konstitucijos (1992) II skirsnyje “Žmogus ir valstybė”, taip pat preambulėje, III, IV ir XIII skirsniuose. Konstitucijos 29 straipsnis skelbia: “Žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu”. Tapačias garantijas užsieniečiams įtvirtina ir Lietuvos Respublikos įstatymas “Dėl užsieniečių teisinės padėties” (1998), kurio 3 straipsnyje yra sakoma, kad užsieniečiai Lietuvos Respublikoje yra lygūs pagal įstatymus, neatsižvelgiant į jų rasę, lytį, odos spalvą, kalbą, religiją, politinius ar kitokius įsitikinimus, nacionalinę ar socialinę kilmę, priklausymą tautinei mažumai, nuosavybę, gimimo vietą ar kokią nors kitokią padėtį.

Lietuvos tautinių mažumų teisės yra įtvirtintos Tautinių mažumų įstatyme (1989): “Lietuvos Respublika visiems savo piliečiams nepriklausomai nuo jų tautybės garantuoja lygias politines, ekonomines ir socialines teises ir laisves, pripažįsta tautinį identiškumą, kultūros tęstinumą, skatina tautinę savimonę bei jos saviraišką”.

Lietuvos valstybės politika šiais klausimais išreiškta ir Lietuvos Respublikos Seimo 1995 m. vasario 15 d. pareiškime “Dėl rasizmo, ksenofobijos, antisemitizmo ir netolerancijos apraiškų”. Jame Lietuvos Respublikos Seimas pareiškia, kad “pasisako prieš ideologiją, kuri kursto rasinę neapykantą, smurtą ir diskriminaciją, prieš bet kokius veiksmus, keliančius įtampą ir nepasitikėjimą tarp skirtingų rasinių, etninių, tautinių, religinių ar socialinių grupių; griežtai smerkia rasizmą, ksenofobiją, antisemitizmą ir netoleranciją, visas tautinės, religinės, rasinės ir kitokias diskriminacijos formas; pasižada netoleruoti antisemitizmo bet kokia

pasireiškimo forma, taip pat visuomenės informavimo priemonėse, leidiniuose, viešuose pasisakymuose, mokymo ir ugdymo institucijose; įsipareigoja skirti ypatingą dėmesį Lietuvos Respublikos įstatymų, skirtų kovai su šiomis blogybėmis, tobulinimui ir įgyvendinimui; (...) ragina Lietuvos Respublikos Vyriausybę visokeriopai remti prevencinės priemonės prieš vis dar pasitaikančią netoleranciją, ypač ugdant tarpusavio supratimą ir pasitikėjimą; (...) remia kitų tautų kultūrų ir kalbų išsamesnes studijas, kurių dėka būtų greičiau pažįstamos ir suvokiamos šalių bei tautų ypatybės”.

Lietuvos Respublikos teisinės normos draudžia tautinę, rasinę, religinę ar socialinę neapykantą, prievartą, diskriminacijos kurstymą ar jos egzistavimą žmogaus rasės, tautybės, kilmės, kalbos, tikėjimo, įsitikinimų pagrindu. Tokios nuostatos apibrėžtos ne tik minėtose, bet ir keliose dešimtyse kitų Lietuvos Respublikos įstatymų: Pilietybės įstatyme, Švietimo įstatyme, Visuomenės informavimo įstatyme, Visuomeninių organizacijų įstatyme, Politinių partijų ir politinių organizacijų įstatyme, Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatyme, Darbo sutarties įstatyme, Bedarbių rėmimo įstatyme, Profesinių sąjungų įstatyme, Socialinio aprūpinimo sistemos pagrindų įstatyme, Valstybės tarnybos įstatyme, Įstatyme dėl pabėgėlių statuso, Prezidento rinkimų įstatyme, Referendumo įstatyme, Seimo rinkimų įstatyme ir kituose įstatymuose bei norminiuose aktuose.

Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo (1996) 3 straipsnio 20 dalis pažymi, kad “viešosios informacijos rengėjai, platintojai, žurnalistai savo veikloje vadovaujasi Konstitucija ir įstatymais, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, humanizmo, lygybės, pakantos, pagarbos žmogui principais, gerbia žodžio, kūrybos ir sąžinės laisvę, nuomonių įvairovę, laikosi žurnalistų profesinės etikos normų, padeda plėtoti demokratiją, visuomenės atvirumą, skatina visuomenės pilietiškumą ir valstybės pažangą, stiprina valstybės nepriklausomybę, ugdo tautinę kultūrą ir dorovę”.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo (1998) 30 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad “švietimo įstaigose draudžiama propaguoti rasinį, tautinį, religinį, socialinį priešišumą ir išskirtinumą, skleisti militaristines ir kitas idėjas, prieštaraujančias visuotinai pripažintiems tarptautinės teisės ir humanizmo principams”.

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo (1996) 4 straipsnis pažymi, kad kiekvienas vaikas turi lygias su kitais vaikais teises ir negali būti diskriminuojamas dėl savo arba savo tėvų ar kitų teisėtų vaiko atstovų lyties, amžiaus, tautybės, rasės, kalbos, tikėjimo, pažiūrų, socialinės, turtinės, šeimyninės padėties, sveikatos būklės ar kokių nors kitų aplinkybių. To paties įstatymo 9 straipsnis garantuoja, kad vaikas nuo gimimo momento turi teisę į vardą, pavardę, tautybę ir pilietybę, teisę į šeimos bei kitus su jo individualybe susijusius ryšius ir jų išsaugojimą. 17 straipsnis garantuoja vaikams, priklausantiems Lietuvos Respublikos tautinėms bendrijoms (mažumoms), teisę puoselėti savo kalbą, kultūrą, papročius bei tradicijas.

Lietuvos Respublika įstatymų nustatyta tvarka garantuoja tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims ne tik vienodą įstatymais nustatytą apsaugą, bet ir lygybę prieš įstatymą. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 str. (1992) skelbia, kad “įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs”.

Tautinių mažumų įstatymas (1989) skelbia, kad valstybė vienodai gina visų tautybių Lietuvos Respublikos piliečius.

Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 2str. (1994) nustato, kad įstatymui ir teismui visi asmenys lygūs. Žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.

Civilinio proceso kodekso 6 straipsnis nustato, kad teisingumą civilinėse bylose vykdo tik teismai, vadovaudamiesi visų asmens lygybe prieš įstatymą ir teismą, nepaisant lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, užsiėmimo rūšies ir pobūdžio, gyvenamosios vietos ir kitų aplinkybių.

Tokia pati nuostata yra įtvirtinta Baudžiamojo proceso kodekso 12 straipsnyje: “Teisingumas baudžiamosiose bylose vykdomas piliečių lygybės prieš įstatymą ir teismą pagrindu, nepriklausomai nuo kilmės, socialinės ir turtinės padėties, rasinio ir nacionalinio priklausomumo, lyties, išsilavinimo, kalbos, santykio su religija, užsiėmimo rūšies ir pobūdžio, gyvenamosios vietos ir kitų aplinkybių”.

Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 252 straipsnis skelbia: “Administracinio teisės pažeidimo byla nagrinėjama vadovaujantis visų piliečių lygybe prieš įstatymą ir nagrinėjančią bylą organą (pareigūną) nepriklausomai nuo kilmės, socialinės ir turtinės padėties, rasinio ir nacionalinio priklausomumo, lyties, išsilavinimo, kalbos, santykio su religija, užsiėmimo rūšies ir pobūdžio, gyvenamosios vietos ir kitų aplinkybių”.

2 dalis

Lietuvos valstybė, atkūrusi Nepriklausomybę, ėmėsi tam tikrų priemonių, kad visi jos piliečiai galėtų vienodai naudotis visomis teisėmis ir laisvėmis. Žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės. Demokratija yra paremta laisvu jų valios reiškimo poveikiu politinei, ekonominei, socialinei ir kultūrinei sistemai ir plačiu bei aktyviu dalyvavimu visuomenės gyvenime.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos (1992) 33 straipsnis skelbia: “Piliečiai turi teisę dalyvauti valdant savo šalį tiek tiesiogiai, tiek per demokratiškai išrinktus atstovus, taip pat teisę lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybinę tarnybą.” Konstitucijos 34 straipsnis, Seimo rinkimų įstatymo (1992) 2 straipsnis, Prezidento rinkimų įstatymo (1993) 3 straipsnis, Savivaldybių tarybų rinkimo įstatymo (1994) 2 straipsnis bei Referendumo įstatymo (1989) 2 straipsnis aktyviają rinkimų teisę suteikia Lietuvos Respublikos piliečiams, kuriems rinkimų dieną yra sukakę 18 metų. Rinkimuose nedalyvauja piliečiai, kurie teismo yra pripažinti neveiksniais. Visi aukščiau nurodyti įstatymai numato kiekvieno asmens balso

lygybę kiekvienoje rinkiminėje apylinkėje. Pasyvioji rinkimų teisė yra suteikiama ir apibrėžiama griežtai draudžiant taikyti bet kokius apribojimus dėl kilmės, politinių pažiūrų, socialinės ir turtinės padėties, nacionalinės priklausomybės, lyties, išsilavinimo, kalbos, santykio su religija, užsiėmimo rūšies ir pobūdžio.

Vienoda teisė dirbti valstybės įstaigose yra įtvirtinta Valstybės tarnybos įstatymo 3 straipsnyje, kuriame sakoma, kad kiekvienas pilietis turi vienodas teises stoti į valstybės tarnybą, o valstybės tarnautojo statusas negali būti ribojamas dėl jo lyties, rasės, tautybės, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų, politinių pažiūrų ar kitų subjektyvių aplinkybių.

3 dalis

Konstitucijos 48 straipsnis skelbia, kad kiekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą bei verslą ir turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti teisingą apmokėjimą už darbą ir socialinę apsaugą nedarbo atveju.

Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo (1999) 2 straipsnio 19 dalis įtvirtina nešališkumo principą atliekant tarnybines pareigas: “Nešališkumas – sąžiningas tarnybinių pareigų atlikimas, nepaisant valstybės tarnautojo ir interesanto lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų, politinių pažiūrų ar narystės politinėse partijose ar politinėse organizacijose”.

Socialinės apsaugos sritį reglamentuojantys įstatymai numato ir garantuoja žmogaus lygias teises nepriklausomai nuo rasės, tautybės, pilietybės, politinių įsitikinimų ir kitų aplinkybių.

Lietuvos Respublikos darbo sutarties įstatymo (1991) 2 straipsnio 6 punktą reglamentuoja darbuotojų lygiateisiškumą nepriklausomai nuo jų lyties, rasės, tautybės, pilietybės, politinių įsitikinimų, pažiūros į religiją ir kitų aplinkybių, nesusijusių su dalykinėmis darbuotojų savybėmis.

Lietuvos Respublikos darbo apmokėjimo įstatymo (1991) 1 straipsnio 2 dalis draudžia mažinti darbo užmokestį dėl lyties, amžiaus, rasės, tautybės ir politinių įsitikinimų.

Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo (2000) 3 straipsnis numato, kad darbuotojai turi teisę saugiai dirbti, nesvarbu, kokia įmonių veiklos rūšis, rentabilumas, darbo vieta, darbo aplinka, darbo pobūdis, pilietybė, rasė, tautybė, lytis, amžius, socialinė kilmė, politiniai ar religiniai įsitikinimai.

Lietuvos Respublikos bedarbių rėmimo įstatymo (1996) 1 straipsnis reglamentuoja, kad Lietuvos Respublikos piliečiai turi teisę laisvai pasirinkti darbą arba užsiimti kita įstatymų nedraudžiama veikla.

5 straipsnis

1. Šalys įsipareigoja sudaryti sąlygas, būtinas, kad tautinėms mažumoms priklausantys asmenys galėtų puoselėti ir plėtoti savo kultūrą ir išsaugoti esmines savo savitumo dalis – religiją, kalbą, tradicijas ir kultūros paveldą.

2. Nepažeisdamos priemonių, kurių buvo imtasi vykdant kiekvienos iš Šalių bendrąją integracijos politiką, Šalys susilaiko nuo politikos ir veiksmų, kuriais buvo siekiama asimiliuoti tautinėms mažumoms priklausančius asmenis prieš jų valią, ir saugo šiuos asmenis nuo bet kokių veiksmų, kuriais siekiama asimiliacijos.

1 dalis

Lietuvoje, vykdant Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos nuostatas, siekiama sudaryti kuo palankesnes sąlygas tautinių mažumų savimonei ir kultūrai ugdyti. Konstitucijos 37 straipsnis nustato, kad “piliečiai, priklausantys tautinėms bendrijoms, turi teisę puoselėti savo kalbą, kultūrą ir papročius.” Jos 45 straipsnyje pažymėta, kad “tautinės bendrijos savo tautinės kultūros reikalus tvarko savarankiškai.”

Tautinių mažumų įstatymas (1989) skelbia, kad Lietuvos Respublika visiems savo piliečiams nepriklausomai nuo jų tautybės pripažįsta tautinį identiškumą, kultūros tęstinumą, skatina tautinę savimonę bei jos saviraišką. Valstybė, kaip pažymėta šio įstatymo 2 straipsnyje, atsižvelgdama į tautinių mažumų interesus, įstatymų nustatytais pagrindais ir tvarka garantuoja: “teisę į valstybės paramą ugdyti tautinę kultūrą ir švietimą, teisę jungtis į tautines kultūros organizacijas, teisę į kultūrinius ryšius su tautiečiais už Respublikos ribų.” Tautinių mažumų visuomeninės ir kultūros organizacijos savo lėšomis gali steigti kultūros ir švietimo įstaigas. “Tautinėms mažumoms ir Lietuvai reikšmingi tautinės istorijos ir kultūros paminklai yra Respublikos kultūros dalis ir saugomi valstybės” (6 straipsnis).

Lietuvos Respublikos Vyriausybė, siekdama apibrėžti kultūros politikos tikslus, principus ir uždavinius bei jų įgyvendinimo būdus, 2001 m. gegužės 14 d. patvirtino Lietuvos kultūros politikos nuostatas. Vienas iš svarbesnių kultūros politikos uždavinių yra remti Lietuvoje gyvenančių tautinių bendrijų kultūrą ir švietimą. Kultūros politikos nuostatose yra pabrėžiama, kad Lietuvoje gyvenančios tautinės mažumos savo tradicijomis, kultūros paveldu, papročiais, gyvenimo būdu turtina krašto kultūrą. Valstybė, remdama tautinių mažumų kultūrą, siekia įtvirtinti kitų tautų Lietuvos piliečių kultūros teises, sudaryti sąlygas įsijungti į šalies gyvenimą, puoselėti jų kultūros tradicijas ir paveldą. Lietuvos kultūros politikos nuostatos nurodo paramos Lietuvoje gyvenančių tautinių mažumų kultūrai uždavinius: remti Lietuvoje gyvenančių tautinių mažumų kultūros programas, sudaryti sąlygas tautinėms mažumoms dalyvauti krašto kultūros gyvenime, skatinti Lietuvoje gyvenančių tautų kultūrinius ryšius.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2001 m. liepos 12 d. Seimo nutarimu Nr. IX – 455 patvirtintoje Vyriausybės 2001 – 2004 metų programoje įsipareigojo “Užtikrinti valstybės paramą Lietuvos tautinių bendrijų kultūriniam vystymuisi. Garantuoti kultūrinių bendrijų, regionų, tautinių bendruomenių kultūrinės veiklos laisvę bei savarankiškumą”.

Igyvendindamas Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos principus, Kultūros vertybių apsaugos departamentas prie Kultūros ministerijos į Lietuvos Respublikos nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą įrašo objektus, turinčius kultūrinę vertę, nepriklausomai nuo tautybės ar religinės konfesijos, su kuriomis jie siejami.

Lietuvoje nėra valstybinės religijos. Tai įtvirtinta Konstitucijos 43 straipsnyje. Jame taip pat pažymėta, kad valstybė pripažįsta tradicines Lietuvoje bažnyčias bei religines organizacijas, o kitas bažnyčias ir religines organizacijas – jeigu jos turi atramą visuomenėje ir jų mokymas bei apeigos neprieštarauja įstatymui ir dorai. Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo (1995) 5 straipsnyje išvardinamos devynios Lietuvos istorinio, dvasinio bei socialinio palikimo dalį sudarančios tradicinės religinės bendruomenės bei bendrijos: “lotynų apeigų katalikų, graikų apeigų katalikų, evangelikų liuteronų, evangelikų reformatų, ortodoksų (stačiatikių), sentikių, judėjų, musulmonų sunitų ir karaimų.”

Lietuvai, pasirinkusiai demokratiškos, atviros visuomenės ugdymo kryptį, kyla ir tam tikrų pavojų – mažos tautos kalbai nelengva atsispirti didžiųjų įtakai. Todėl būtina ne tik formuoti sąmoningą piliečių požiūrį į valstybinę kalbą, bet ir garantuoti teisinę jos apsaugą. Dar iki nepriklausomos valstybės atkūrimo, 1989 m. sausio 25 d., Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas įsaku “Dėl Lietuvos TSR valstybinės kalbos vartojimo “ paskelbė lietuvių kalbą privalomą visiems vadovams ir vadovaujantiems darbuotojams. Per dvejus metus įmonėse, įstaigose ir organizacijose turėjo būti pereita prie raštvedybos ir susirašinėjimo lietuvių kalba.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos (1992) 14 straipsnyje įrašyta, kad “Valstybinė kalba – lietuvių kalba”. Valstybinės kalbos statusas visapusiškai apibūdintas 1995 m. sausio 31 d. Seimo priimtame Valstybinės kalbos įstatyme, kuriuo nustatytos svarbiausios valstybinės kalbos vartojimo viešajame gyvenime sritys, reglamentuota jos apsauga, kontrolė, taip pat teisinė atsakomybė už šio įstatymo nesilaikymą.

2 dalis

Lietuva, kaip ir kitos Europos šalys, yra daugiakultūrinė valstybė. Joje nuo amžių gyvena skirtingų kultūrų, religijų, papročių žmonės. Lietuvos valstybės vykdoma nacionaline politika siekiama padėti tautinėms mažumoms išsaugoti kultūrinį tapatumą ir savitumą.

Atkūrus nepriklausomą Lietuvos valstybę, ypač buvo susirūpinta tautinių bendrijų istorinės atminties ir istorinio bei kultūrinio palikimo išsaugojimu. Antrojo Pasaulinio karo ir pokario metais Lietuvoje buvo sunaikinta, nacionalizuota arba iš krašto išgabenta daugybė neįkainojamų vertybių. Manoma, kad krašte buvo uždaryta apie 170 katalikų, sentikių,

liuteronų, reformatų, musulmonų, judėjų, karaimų šventyklų ir vienuolynų, nusavintas kitas religinėms bendruomenėms priklausęs turtas. Karo ir pokario metais Vilniuje buvo sunaikintos 5 sinagogos ir 80 maldos namų, religinės bendruomenės ir dvasinės seminarijos, unikalios istorinės reikšmės kapinės. Remiantis Lietuvos Respublikos įstatymų įtvirtintais nuosavybės teisės tęstinumo principais, įvairių konfesijų bendruomenėms, kiek tai yra įmanoma, gražinamas neteisėtai nusavintas turtas. Daugumą šventovių yra atgavę reformatai, liuteronai, unitai, stačiatikiai, musulmonai, karaimai.

2000-2001 m. pagal Kultūros vertybių nekilnojamųjų kultūros vertybių tvarkymo darbų programą Kultūros vertybių apsaugos departamentas prie Kultūros ministerijos skyrė lėšų šių kultūros vertybių tvarkymo darbams:

Objekto pavadinimas	Skirta lėšų 2000 metais	Skirta lėšų 2001 metams
Marijampolės sinagoga	50 tūkst.Lt	25 tūkst.Lt
Dviejų sinagogų kompleksas Kėdainiuose	20 tūkst.Lt	225 tūkst.Lt
Plikių evangelikų liuteronų bažnyčia	6,5 tūkst.Lt	140 tūkst.Lt
Šilutės evangelikų liuteronų bažnyčia	330 tūkst.Lt	-
Vilniaus istorinio geto būdingų fragmentų atkūrimo statybos pagrindimo parengimas	40 tūkst.Lt	-
D.Dolskio kapas Žaliakalnio žydų senosios kapinės, Kaunas	-	6,5 tūkst.Lt

Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka tautinėms mažumoms suteikta teisė steigti įvairias kultūrinės veiklos organizacijas. Šalyje yra per 100 įvairių žanrų tautinių mažumų saviveiklinių kolektyvų. Prie Tautinių mažumų ir išeivijos departamento įsteigti Tautinių bendrijų namai, skirti tautinių bendrijų kultūrinei ir švietėjiškai veiklai. Vilniuje 2000 metais atidaryti Lenkų namai, kuriuose įsikūrė Lietuvos lenkų visuomeninės organizacijos bei saviveiklos kolektyvai. Juose vyksta lenkų bendruomenės kultūriniai renginiai ir įvairūs visuomeniniai susirinkimai. Panašūs Lietuvos lenkų kultūros centrai veikia Eišiškėse ir Druskininkuose. Unikalus Tautinių kultūrų centras yra įsteigtas Visagine, kuriame kultūrinę ir švietėjišką veiklą plėtoja baltarusiai, lenkai, totoriai, armėnai, vokiečiai bei kitos tautinės bendrijos. Tautinių mažumų kultūros centras veikia Alytuje. Rusų kultūros centrai veikia Vilniuje ir Šiauliuose.

Rūpinantis tautinių mažumų kultūrinių poreikių tenkinimu, Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas vykdo Tautinių mažumų bendruomenių kultūrinės veiklos rėmimo programą. Įgyvendinant šią programą, tautinių mažumų visuomeninių organizacijų kultūrinei ir

visuomeninei veiklai iš valstybės biudžeto 2001 m. skirta apie 500 tūkstančių litų. Svarbiausias lėšų skyrimo kriterijus – veiklos aktualumas.

Kultūros ministerija, įgyvendindama Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos nuostatas, finansuoja Lietuvos žydų muziejaus veiklą, Trakų istorijos muziejaus filialo – Karaimų muziejaus veiklą, Lietuvos rusų dramos teatrą, skatina mėgėjų veiklą, remdama tautinių mažumų meno kolektyvus, teikia finansinę paramą tautinių mažumų kultūros programoms. 2001 m. kultūros projektams skirta 93 tūkstančiai litų.

Susipažinti su tautinių mažumų kultūriniais ir istoriniais paveldais galima Vilniuje: literatūriniame A.Puškinio muziejuje, A.Mickevičiaus memorialiniame muziejuje, Žydų muziejuje, V.Sirokoslės muziejuje-bibliotekoje; Kėdainiuose: Č.Milošo kultūros centre; Klaipėdoje: S.Dacho namuose; Nidoje: T.Mano kultūros centre; Šilutėje: H.Zudermano memorialiniame muziejuje; Trakuose: Karaimų etnografinėje parodoje.

Tradicinėmis Lietuvoje tapo tautinių mažumų kultūros dienos (rusų, lenkų, baltarusių, vokiečių ir kitų tautinių bendrijų). Lietuvos lenkai rengia kasmetines Vilnijos krašto dainų šventes “Kwiaty polskie”. Kasmet vykstantis tradicinis respublikinis vaikų ir jaunimo meno festivalis “Mūza” yra kūrybos šventė, skirta rusų kultūros, tautinių šokių ir dainų, klasikinės ir šiuolaikinės muzikos išsaugojimui ir atgimimui vaikų ir jaunimo meninėje veikloje. Tradiciniu tapo ir Tarptautinis rusų sakralinės muzikos festivalis, kuriame dalyvauja kolektyvai iš Rusijos Federacijos, Baltarusijos ir Latvijos.

Lietuvoje nėra jokio įstatymo ar valstybinės programos, susijusių su visuotine integracijos politika. Atkūrus Nepriklausomybę, pirmiausia susirūpinta greitesniu kitakalbių Lietuvos piliečių integravimusi į valstybės gyvenimą. Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo 1990 m. lapkričio 29 d. nutarimu “Dėl valstybinės kalbos statuso įgyvendinimo terminų” Vyriausybė buvo įpareigota patvirtinti diferencijuotas valstybinės kalbos mokėjimo normas vadovaujantiems bei gyventojus aptarnaujantiems darbuotojams. Nutarime išryškėjo nuosaiki atkurtosios valstybės valdžios pozicija tautinių mažumų atžvilgiu: tose gyvenamosiose vietovėse, kur kitakalbiai gyventojai sudarė daugumą, iki 1995 m. sausio 1 d. vadovaujantiems ir gyventojus aptarnaujantiems darbuotojams buvo taikomi tik minimalūs valstybinės kalbos mokėjimo reikalavimai, taip pat laipsniškai – tais pačiais terminais – galėjo būti pereinama ir prie raštvedybos valstybine kalba.

1992 m. balandžio 30 d. nutarimu Nr. 314 Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino Valstybinės kalbos mokymo programą ir valstybinės kalbos mokėjimo kvalifikacines kategorijas (jų yra trys, ir jos taikomos darbuotojams, dirbantiems ar siekiantiems eiti tam tikras pareigas). Statistiniai duomenys rodo, kad kitakalbių Lietuvos piliečių, privalančių laikyti valstybinės kalbos egzaminą, skaičius mažėja ir dar labiau mažės – nuo jo atleisti visi, baigę nelietuviškas mokymo įstaigas po 1991 metų ir tie, kurie yra baigę aukštesniųjų ir aukštųjų mokyklų grupes lietuvių dėstomąja kalba.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1995 m. gruodžio 4 d. nutarimu Nr. 1525 patvirtino Valstybinės kalbos vartojimo ir ugdymo 1996-2005 metų programą. Vykdamas ją, rengiamos specialios mokymo priemonės kitakalbių mokymui, organizuojami valstybinės kalbos kursai. Ši programa skirta ne tik tautinių mažumų, bet ir visos visuomenės poreikiams tenkinti. Ja siekiama ugdyti visuomenės kalbos kultūrą, formuojant pagarbų požiūrį į valstybinę kalbą.

Kadangi dar iki šiol nepavyko pasiekti, kad romų tautybės asmenys visapusiškai integruotųsi į visuomeninį, ekonominį ir kultūrinį šalies gyvenimą, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2000 m. liepos 1 d. patvirtino Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2000-2004 metų programą. Apie jos tikslus ir uždavinius jau buvo kalbėta pranešimo I dalies 1 skyriuje.

Visuose Lietuvos Respublikos įstatymuose, minėtose programose ir dokumentuose siekiama išlaikyti pusiausvyrą tarp tautinio identiteto išsaugojimo ir integravimosi į valstybės politinį, socialinį ir kultūrinį gyvenimą.

6 straipsnis

1. Šalys skatina pakantumą ir dialogą tarp kultūrų bei imasi veiksmingų priemonių, kurios skatintų abipusę pagarbą, supratimą ir bendradarbiavimą visų asmenų, kurie gyvena jų teritorijose, visų pirma švietimo, kultūros ir žiniasklaidos srityse, nepriklausomai nuo tų asmenų etninio, kultūrinio, kalbinio ar religinio savitumo.

2. Šalys įsipareigoja imtis reikiamų priemonių apsaugoti asmenis, kuriems gali būti grasinama arba grėsti diskriminacija, priešiškus ar smurtas dėl jų etninio, kultūrinio, kalbinio ar religinio savitumo.

Pakantumas, tarpkultūrinis dialogas, tarpusavio pasitikėjimas yra įvairių tautinių ir etninių grupių taikaus sugyvenimo pagrindas. Taikus sugyvenimas yra viena iš svarbiausių sėkmingo gyvenimo visuomenės integravimosi sąlygų, užtikrinančių palankias sąlygas tautinių mažumų nacionaliniams, socialiniams, kultūriniais ir kitokiems poreikiams tenkinti. Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas, bendradarbiaudamas su šalies ir kitų valstybių institucijomis, nevyriausybinėmis organizacijomis, siekia formuoti tautinių santykių darnumo politiką. Departamentas, įgyvendindamas šią politiką, analizuoja tautinių santykių raidą Lietuvoje; apibendrina medžiagą apie tautinių mažumų būklę, tiria jų poreikius; organizuoja ir koordinuoja mokslinius, sociologinius, demografinius, infrastruktūrinius ir kitokius tyrimus tautinių santykių klausimais, taip pat viešosios nuomonės apklausas; informuoja visuomenę apie valstybės tautinių mažumų politikos prioritetus, jų kultūrinę ir visuomeninę veiklą.

Visuomenės švietimas

Švietimas yra prioritetinga valstybės remiama Lietuvos Respublikos raidos sritis. Kaip pažymėta Švietimo įstatyme (1998 m.), jis grindžiamas humanistinėmis tautos ir pasaulio kultūros vertybėmis, demokratijos principais bei visuotinai pripažintomis žmogaus teisėmis ir laisvėmis. Švietimas lemia krašto kultūrinę, socialinę bei ekonominę pažangą, stiprina žmonių ir tautų solidarumą, toleranciją, bendradarbiavimą. Vieni iš svarbiausių švietimo sistemos uždavinių yra:

1. Ugdyti pilietiškumą, asmens teisių ir pareigų šeimai, tautai, visuomenei ir Lietuvos valstybei sampratą bei poreikį dalyvauti Lietuvos Respublikos kultūriniame, visuomeniniame, ekonominiame ir politiniame gyvenime.

2. Užtikrinti tradicinių religinių bendrijų nariams tokias pat teises ir sąlygas kaip ir visiems gyventojams ugdyti savo vaikus švietimo įstaigose pagal įsitikinimus.

Vykstanti Lietuvos švietimo reforma remiasi demokratine Lietuvos ir Europos švietimo patirtimi. Jos dokumentuose išskirti ir šie švietimo principai:

1. Nacionalumas: įsipareigojimas Lietuvos kultūrai, rūpestis jos identiteto išsaugojimu ir istoriniu tęstinumu. Lietuvos švietimas saugo ir plėtoja daugialytę, nacionalinių mažumų patirtimi praturtintą krašto kultūrą.

2. Atsinaujinimas: atvirumas, išlaikant universalias dorovės normas ir nacionalumo branduolį.

Lietuvos švietimo įstaigose daug dėmesio yra skiriama pilietiniam ugdymui, gali veikti vaikų ir jaunimo organizacijos, kurių veikla skatina moksleivių dorovinę, pilietinę, kultūrinę brandą, padeda tenkinti jų saviugdos ir saviraiškos poreikius.

Taigi Lietuvos švietimo sistema grindžiama Europos kultūros vertybėmis: asmens nelygstamos vertės, artimo meilės, prigimtinių žmonių lygybės, sąžinės laisvės, tolerancijos, demokratiškos visuomenės santykių teigimu. Lietuvos Respublikos įstatymais ir kitais teisės aktais įtvirtintos švietimo nuostatos atitinka demokratines nuostatas, fiksuotas tarptautinės teisės dokumentuose, pabrėžiančiuose, jog švietimas turi skatinti visų tautų ir visų rasinių ar religinių grupių tarpusavio supratimą, pakantumą, padėti asmenims, priklausantiems mažumoms, suprasti savo krašto kultūrą ir kalbą ir konstruktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime.

Visuomenės toleranciją skatina nuolatinis dialogas tarp mažumos ir daugumos, ksenofobijos ir diskriminacijos reiškinių analizė. Atsižvelgdamas į tai, Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas 2000-2001 metais surengė šias diskusijas ir seminarus: Europa prieš rasizmą, ksenofobiją ir netoleranciją, Tautinių mažumų padėtis atviroje visuomenėje, Dialogas tarp daugumos ir tautinių mažumų, Tautinių mažumų politinis dalyvavimas, Tautinių mažumų švietimas Lietuvoje. Šiais renginiais buvo siekiama ne tik padėti tautinėms bendrijoms išsaugoti tapatumą, skatinti jų dalyvavimą visose visuomeninio gyvenimo srityse, bet ir formuoti atvirą visuomenę. Departamentas taip pat leidžia periodinį leidinį Tautinių bendrijų

informacinis biuletenis, kuriame nušviečiamos tautinių mažumų gyvenimo aktualijos. Pažymint Lietuvos valstybingumo atkūrimo dešimtmetį (2000 m.), buvo sukurtas ir parodytas Lietuvos televizijoje dokumentinis filmas apie tautinių mažumų dalyvavimą atkuriant Nepriklausomybę. Tuo buvo dar labiau sustiprinta abipusė pagarba ir pasitikėjimas.

Kultūra

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gegužės 14 d. patvirtintose jau minėtose Lietuvos kultūros politikos nuostatose pažymėta, kad Lietuvos kultūra formuoja ir atskleidžia skirtingų visuomenės grupių, tautinių bendrijų dvasines ir medžiagines vertybes; padeda plėtoti ir ugdyti demokratinę, laisvą, atvirą visuomenę. Lietuvoje garantuojamos ir ginamos pagrindinės žmogaus teisės ir laisvės, tai pat ir kultūros teisės.

Pažymint svarbiausius kultūros politikos tikslus, galima išskirti ir šiuos tikslus: skatinti nacionalinės kultūros atvirumą; plėtoti informacinę visuomenę; sudaryti visuomenei sąlygas dalyvauti kultūroje ir ją vartoti. Numatytiems tikslams pasiekti dokumente akcentuojami šie uždaviniai: remti Lietuvoje gyvenančių tautinių bendrijų kultūrą ir švietimą; išplėsti galimybes pažinti nacionalinę ir užsienio tautų bendrijų kultūrą ir švietimą; sudaryti sąlygas pažinti kitų tautų kultūrą Lietuvoje. Dokumente taip pat atkreiptas dėmesys, kad valstybės ir savivaldybių institucijos, įgyvendindamos kultūros politiką, laikosi šių principų: *demokratiškumo* (kiekvienas visuomenės narys turi teisę dalyvauti priimant sprendimus dėl kultūros, imtis kultūrinės veiklos pagal savo pomėgius ir interesus, naudotis kultūros paslaugomis); *tapatumo* (lietuviai ir Lietuvoje gyvenančios tautinės bendrijos turi teisę saugoti ir puoselėti nacionalinę kultūrą); *atvirumo* (sudaromos sąlygos skleisti Lietuvos kultūrą pasaulyje, susipažinti su kitų tautų kultūra).

Lietuvoje gyvenančios tautinės mažumos savo tradicijomis, kultūros paveldu, papročiais, gyvenimo būdu turtina krašto kultūrą. Globalizacijos, integracijos į Europos Sąjungą procesai, stiprėjantis didžiųjų pasaulio valstybių kultūrų ir kalbų spaudimas sąlygoja atitinkamus daugumos ir mažumos kultūros tapatumo išsaugojimo ir puoselėjimo uždavinius, kurie realizuojami per įvairias Lietuvos kultūros plėtros programas. Apie tai išsamiau buvo kalbėta pateikiant informaciją apie Konvencijos 5 straipsnio įgyvendinimą.

Visuomenės informavimo priemonės

Teisę turėti savo įsitikinimus ir juo laisvai reikšti garantuoja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnis. Jis taip pat skelbia, kad “žmogui neturi būti kliudoma ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas. Laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali

būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jei tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei ar ginti konstitucinei santvarkai.”

Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatyme (1996) nustatyti principai, kuriais vadovaujantis turi būti rengiamos programos. Jos privalo supažindinti visuomenę su Europos ir pasaulio kultūros įvairove bei šiuolaikinės civilizacijos pagrindais, ugdyti toleranciją ir humanizmą, stiprinti visuomenės moralę ir pilietiškumą. Rengdamas ir skelbdamas laidas, Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija, kaip pažymėta šiame įstatyme, “turi vadovautis objektyvumo, demokratijos, nešališkumo principais, užtikrinti žodžio ir kūrybos laisvę, laidose turi atsispindėti įvairios pažiūros ir įsitikinimai, dalyvauti jose ir reikšti savo pažiūras turi teisę įvairių įsitikinimų žmonės. Laidose turi būti gerbiamas žmogaus orumas ir jo teisės.” Be to, įstatyme atkreiptas dėmesys, kad laidos turi būti orientuotos įvairiems visuomenės sluoksniams, įvairaus amžiaus, įvairių tautybių ir įvairių įsitikinimų žmonėms.

Lietuvos nacionalinio radijo I ir II programose ir nacionalinėje televizijoje (transliuojamos visoje Lietuvos teritorijoje) yra rengiamos ir transliuojamos laidos tautinių mažumų kalbomis. Jos supažindina tautines mažumas su šalies politiniu, ekonominiu, kultūriniu gyvenimu, propaguoja atviros pilietinės visuomenės nuostatas. Ypač populiarūs yra kasdieninė informacinė laida rusų kalba I Nacionalinio radijo programoje ir informacinė laida lenkų kalba II Nacionalinio radijo programoje. Toleranciją ir pilietinį solidarumą ugdo privačios radijo stoties Znad Wili laidos lenkų kalba.

Nacionalinės televizijos bei privačių televizijų rengiamose laidose tautinių mažumų kalbomis populiarinama tiek tautinių mažumų, tiek nacionalinė kultūra bei tradicijos, aptariamoms politinės aktualijos, visuomenės gyvenimas.

Priemonės prieš diskriminaciją, netoleranciją, priešišumą ar smurtą

Lietuvos Respublikos įstatymuose yra numatytos bausmės siekiant apsaugoti asmenis, kuriems gali būti grasinama arba grėsti diskriminacija, priešišumas ar smurtas dėl jų etninio, kultūrinio, kalbinio ar religinio savitumo.

Tautinių mažumų įstatymas (1989) nustato, kad “bet kokia diskriminacija rasės, tautybės ar kitais su žmogaus tautybe susijusiais motyvais yra draudžiama ir baudžiama Lietuvos Respublikos įstatymų numatyta tvarka”.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 169 straipsnyje įtvirtinta nuostata, reglamentuojanti atsakomybę už diskriminavimą dėl tautybės, rasės, lyties, kilmės, religijos ar kitos grupinės priklausomybės: “Tas, kas atliko veiksmus, kuriais siekta žmonių grupei ar jai priklausančiam asmeniui dėl lyties, seksualinės orientacijos, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų sutrukdyti lygiomis teisėmis su kitais dalyvauti politinėje, ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje, darbo ar kitoje veikloje arba suvaržyti tokios žmonių grupės ar jai priklausančio asmens teises ir laisves, baudžiamas

viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki trejų metų.”

To paties kodekso 170 straipsnis numato atsakomybę už kurstymą prieš bet kokios tautos, rasės, etninę, religinę ar kitokią žmonių grupę. Jame pažymėta, kad “tas, kas viešais pareiškimais žodžiu, raštu ar panaudodamas visuomenės informavimo priemonę tyčiojasi, niekino, skatino neapykantą ar kurstė diskriminuoti žmonių grupę ar jai priklausančią asmenį dėl lyties, seksualinės orientacijos, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų. Tas, kas viešai kurstė smurtauti, fiziškai susidoroti su žmonių grupe ar jai priklausančiu asmeniu dėl lyties, seksualinės orientacijos, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų arba finansavo ar kitaip materialiai rėmė tokią veiklą, baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki trejų metų”.

Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 214¹² straipsnyje numatyta atsakomybė už spausdinių, vaizdo, garso ar kitokios produkcijos, propaguojančios nacionalinę, rasinę ar religinę nesantaiką, gaminimą ar laikymą turint tikslą platinti, taip pat platinimą.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 99 straipsnyje numatyta atsakomybė už genocido nusikaltimą: “Tas, kas siekdamas fiziškai sunaikinti visus ar dalį žmonių, priklausančių bet kuriai nacionalinei, etninei, rasei, religinei, socialinei ar politinei grupei, organizavo, vadovavo ar dalyvavo juos žudant, kankinant, žalojant, trikdamas jų protinę vystymąsi, deportuojant, kitaip sudarant tokias gyvenimo sąlygas, kad jos lėmė visų jų ar dalies žūtį, ribojo toms grupėms priklausančių žmonių gimstamumą ar prievarta perdavė jų vaikus kitoms grupėms, baudžiamas laisvės atėmimu nuo penkerių iki dvidešimties metų arba laisvės atėmimu iki gyvos galvos”. To paties kodekso 100 straipsnis numato, kad “tas, kas tyčia, vykdydamas ar remdamas valstybės ar organizacijos politiką, dideliu mastu arba sistemingai užpuldinėjo civilius ir juos žudė arba sunkiai sutrikdė jų sveikatą; sudarė tokias gyvenimo sąlygas, kad jos lėmė žmonių žūtį; prekiaavo žmonėmis; deportavo gyventojus; kankino, žagino, įtraukė į seksualinę vergovę, vertė užsiimti prostitucija, priverstinai apvaisino ar sterilizavo; persekiojo kuria nors žmonių grupę ar bendriją dėl politinių, rasinių, nacionalinių, etninių, kultūrinių, religinių, lyties ar kitų motyvų, kuriuos draudžia tarptautinė teisė; žmones sulaikė, areštavo ar kitaip atėmė jų laisvę, kai toks laisvės atėmimas nepripažįstamas, ar nepranešė apie žmonių likimą arba buvimo vietą; vykdė apartheido politiką, baudžiamas laisvės atėmimu nuo penkerių iki dvidešimties metų arba laisvės atėmimu iki gyvos galvos”.

Nuo pirmųjų Nepriklausomybės atkūrimo dienų Lietuvos Respublika siekia gerbti genocido aukų atminimą, garantuoti nukentėjusiųjų nuo jo teises, garantuoti įmanomą valstybės globą ir paramą.

Ksenofobinės nuostatos yra būdingos nedidelėms visuomenės grupėms bei populizmo ir rėmėjų ieškančioms negausioms partijoms. Nepaisant to, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Informatikos ir ryšių departamento Statistikos skyriaus pateikta informacija rodo, kad nuo 1995 metų nebuvo iškelta nei viena baudžiamoji byla pagal šią nusikaltimo sudėtį..

Apie Lietuvos valstybės politiką kovojant prieš tautinės, rasinės, religinės neapykantos, diskriminacijos propagavimą ir kurstymą buvo kalbėta pateikiant informaciją apie Konvencijos 4 straipsnio įgyvendinimą šalyje.

7 straipsnis

Šalys užtikrina, kad būtų gerbiama kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens teisė laisvai rengti taikius susirinkimus, teisė burtis į susivienijimus ir teisė į žodžio, minties, sąžinės ir religijos laisvę.

Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka tautinėms mažumoms suteikta teisė steigti visuomenines ir kultūrinės organizacijas, vienytis į politines partijas ir politines organizacijas.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 35 straipsnis garantuoja Lietuvos piliečiams teisę laisvai vienytis į bendrijas, politines partijas ar asociacijas, jei šių tikslai ir veikla nėra priešingi Konstitucijai ir įstatymams. Pagrindiniame šalies įstatyme taip pat įtvirtinta nuostata, kad niekas negali būti verčiamas priklausyti kokiam nors bendrijai, politinei partijai ar asociacijai.

Lietuvos Respublikos visuomeninių organizacijų įstatymo (1995) 2 straipsnis nustato, kad “Visuomeninė organizacija – tai Lietuvos Respublikos piliečių savanoriškas susivienijimas, sudarytas bendriems narių poreikiams ir tikslams, kurie nėra priešingi Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams, tenkinti bei įgyvendinti”. 1998 m. Seimo pakeistame Visuomeninių organizacijų įstatyme įtvirtinta nuostata, kad visuomeninių organizacijų nariais gali būti ne tik Lietuvos Respublikos piliečiai, bet ir užsieniečiai, nuolat gyvenantys Lietuvos Respublikoje, kuriems yra sukakę 18 metų.

Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymo (1996) 2 straipsnis taip pat garantuoja teisę juridiniams ir fiziniams asmenims savanoriškai susivienyti, vykdant asociacijos narių nustatytus ūkinius, ekonominius, socialinius, kultūros, švietimo, mokslo tyrimo uždavinius bei funkcijas.

Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymo (1996) nustatyta tvarka, tautinių mažumų atstovams suteikta teisė steigti paramos bei labdaros fondus mokslo, kultūros, švietimo, meno, religijos, sporto, sveikatos apsaugos, socialinės globos ir rūpybos ir kitoms sritims.

2001 m. dvidešimt vienos tautybės asmenys buvo įsteigę 248 įvairias nevyriausybinės organizacijas:

Nr.	Tautybė	Organizacijų skaičius
1.	Armėnai	2
2.	Azerbaidžaniečiai	1
3.	Baltarusiai	19
4.	Bulgarai	1
5.	Estai	1
6.	Graikai	8
7.	Gruzinai	1
8.	Karaimai	1
9.	Korėjiečiai	1
10.	Latviai	4
11.	Lenkai	53
12.	Prancūzai	1
13.	Romai/čigonai	12
14.	Rumunai	1
15.	Rusai	59
16.	Ukrainiečiai	11
17.	Uzbekai	1
18.	Totoriai	12
19.	Vengrai	1
20.	Vokiečiai	29
21.	Žydai	29

Lietuvos Respublika visiems savo piliečiams, nepriklausomai nuo tautybės, garantuoja lygias politines teises ir laisves. Remiantis Politinių partijų ir politinių organizacijų įstatymu (1990), visi Lietuvos Respublikos piliečiai turi teisę jungtis į politines partijas ir politines organizacijas ir dalyvauti jų veikloje. Politinių partijų ir politinių organizacijų nariu gali būti tik Lietuvos Respublikos pilietis. Įstatymas nustato, kad Lietuvos Respublikos teritorijoje negali būti steigiamos ir veikti kitų valstybių politinės partijos, jų padaliniai ir organizacijos. Lietuvoje veikia 3 tautinių mažumų politinės partijos: Lietuvos lenkų rinkimų akcija (įkurta 1994), Lietuvos rusų sąjunga (įkurta 1995) ir Lietuvos piliečių aljansas (įkurtas 1996).

Atkreiptinas dėmesys, kad Visuomeninių organizacijų įstatymas (1998) draudžia steigti ir veikti visuomeninėms organizacijoms, kurių tikslas kurstyti rasinę, religinę, socialinę nesantaiką, varžyti žmogaus teises ir laisves.

Politinių partijų ir politinių organizacijų įstatymas (1990) taip pat draudžia steigti ir veikti politinėms partijoms ir politinėms organizacijoms, kurių programiniuose dokumentuose

propaguojama ar veikloje praktikuojama rasinė, religinė, socialinė klasinė nelygybė ir neapykanta, žmogaus teisių ir laisvių pažeidimai.

Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas 2000 m. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų išvakarėse organizavo konferenciją *Tautinių mažumų politinis dalyvavimas*. Joje, dalyvaujant tautinių mažumų partijū, politinių ir visuomeninių organizacijū atstovams, mokslininkams, politologams, Lietuvos Respublikos Seimo nariams, buvo svarstyta, kaip tautinės mažumos dalyvauja visuomeniniame politiniame šalies gyvenime, kaip jos išnaudoja savo galimybes. Susitikime taip pat buvo nagrinėjamos rinkimų sistemos įvairiose Europos šalyse, pristatyti sociologū tyrimai, kaip dauguma ir mažuma galvoja apie politinį dalyvavimą, kokie vyrauja politiniai pasirinkimai, išklaudyta politologū ir analitikū nuomonė apie tautinių mažumū dalyvavimą rinkimuose. Be to, buvo aptartos visū politinių partijū programos, jų nuostatos tautinių mažumū politikos formavimo klausimais. Pažymėtina, kad per visą atkurtos nepriklausomos Lietuvos Respublikos laikotarpį 2000 m. į Seimą išrinkta daugiausia tautinių mažumū atstovū.

Lietuva siekia sudaryti reikiamas sąlygas tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims dalyvauti kultūriniame, visuomeniniame ir politiniame gyvenime, kaip to ir reikalauja Tautinių mažumū apsaugos pagrindū konvencijos nuostatos.

8 straipsnis

Šalys įsipareigoja pripažinti kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens teisę išpažinti savo religiją, turėti įsitikinimus, steigti religines institucijas, organizacijas ir asociacijas.

Tik atkūrus nepriklausomą valstybę, Aukščiausioji Taryba – Atkuriamasis Seimas 1990 m. birželio 12 d. priėmė nutarimą “Dėl Katalikū bažnyčios padėties Lietuvoje Restitucijos akto”. Restitucijos akte pažymima, kad valstybė pripažįsta Bažnyčios teisę vidaus gyvenime tvarkytis savarankiškai, pagal kanonū teisės normas; Lietuvos Respublika kompensuos Bažnyčiai padarytus nuostolius pagal abipusiai priimtus susitarimus; Valstybė nevaržys bažnytinės religinės švietimo ir auklėjimo veiklos, rems krikščioniškąją kultūrą ugdančias ir labdarą vykdančias Bažnyčios institucijas; Valstybė ir bažnyčia Lietuvos Respublikoje bendradarbiaus pariteto pagrindu. Šios nuostatos vėliau buvo reglamentuotos Lietuvos Respublikos teisiniais aktais.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 26 straipsnis skelbia: “Minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė yra nevaržoma. Kiekvienas žmogus turi teisę laisvai pasirinkti bet kurią religiją arba tikėjimą ir vienas ar su kitais, privačiai ar viešai ją išpažinti, atlikinėti religines apeigas, praktikuoti tikėjimą ir mokyti jo. Niekas negali kito asmens versti nei būti verčiamas pasirinkti ar išpažinti kurią nors religiją arba tikėjimą. Žmogaus laisvė išpažinti ir skleisti religiją arba

tikėjimą negali būti apribota kitaip, kaip tik įstatymu ir tik tada, kai būtina garantuoti visuomenės saugumą, viešąją tvarką, žmonių sveikatą ir dorovę, taip pat kitas asmens pagrindines teises ir laisves.”

Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymas (1995) kiekvienam žmogui taip pat garantuoja teisę “laisvai pasirinkti bet kurią religiją arba tikėjimą, taip pat pakeisti savo pasirinkimą ir vienas ar su kitais privačiai ar viešai išpažinti, atlikti religines apeigas, praktikuoti tikėjimą ir mokyti jo” (2 straipsnis). Šio įstatymo 3 straipsnyje pabrėžta, kad visi asmenys, nepaisant išpažįstamos religijos, religinių įsitikinimų ar santykio su religija, įstatymui yra lygūs. Tiesiogiai ar netiesiogiai riboti jų teises ir laisves ar taikyti privilegijas draudžiama.

Tautinių mažumų įstatymas (1989) “garantuoja asmenims, priklausantiems tautinėms mažumoms, teisę išpažinti bet kurią religiją ar neišpažinti jokios, atlikti gimtąją kalbą religines apeigas bei nacionalinius ritualus”.

Valstybė pripažįsta tradicines Lietuvos bažnyčias bei religines organizacijas, o kitas bažnyčias ir religines organizacijas – jeigu jos turi atramą visuomenėje ir jų mokymas bei apeigos neprieštarauja įstatymui ir dorai.

Konstitucijoje taip pat įtvirtinta nuostata, kad Lietuvoje nėra, kaip jau buvo pažymėta aukščiau, valstybinės religijos (43 str.). Tas pats straipsnis skelbia: “Bažnyčios bei religinės organizacijos laisvai skelbia savo mokslą, atlieka savo apeigas, turi maldos namus, labdaros įstaigas ir mokyklas dvasininkams rengti. Bažnyčios bei religinės organizacijos laisvai tvarkosi pagal savo kanonus ar statutus.”

Valstybė, remdamasi Konstitucija ir Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymu (1995) pripažįsta devynias Lietuvos istorinio, dvasinio bei socialinio palikimo dalį sudarančias tradicines Lietuvoje egzistuojančias religines bendruomenes ir bendrijas: lotynų apeigų katalikų, graikų apeigų katalikų, evangelikų liuteronų, evangelikų reformatų, ortodoksų (stačiatikių), sentikių, judėjų, musulmonų sunitų ir karimų (5 str.). Pažymėtina, kad kitos (netradicinės) religinės bendrijos gali būti valstybės pripažintos kaip Lietuvos istorinio, dvasinio ir socialinio palikimo dalis, jeigu jos palaikomos visuomenės ir jų mokymas bei apeigos neprieštarauja įstatymams ir dorai. Valstybės pripažinimas reiškia, kad valstybė palaiko religinių bendrijų dvasinį, kultūrinį ir socialinį palikimą.

2000 m. Lietuvoje buvo 824 religinės bendruomenės ir veikė 827 maldos namai.

Eil. Nr.		Religinių bendruomenių skaičius	Maldos namų skaičius	Dvasininkų skaičius
1.	Romos katalikai	673	693	745
2.	Evangelikai liuteronai	54	41	23
3.	Evangelikai reformatai	12	9	4

4.	Graikų apeigų katalikai	4	1	3
5.	Judėjai	5	3	3
6.	Karaimai	1	2	1
7.	Musulmonai	5	5	10
8.	Sentikiai	27	30	16
9.	Stačiatikiai	43	43	41

Religinės apeigos atliekamos lietuvių, rusų, lenkų, baltarusių, ukrainiečių, latvių, vokiečių, hebrajų, armėnų, rumunų kalbomis. Lietuvos tradicinėms religinėms bendruomenėms valstybė teikia finansinę paramą. 2001 m. iš valstybės biudžeto joms skirta 2 milijonai 623 tūkstančiai litų.

Remiantis Konstitucijos 26 straipsniu, tėvai ir globėjai gali nevaržomai rūpintis vaikų ir globotinių religiniu ir doroviniu auklėjimu pagal savo įsitikinimus. Valstybės ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigos yra pasaulietinės. Jose tėvų pageidavimu mokoma tikybos (40 str.).

Kaip nustato Švietimo įstatymo (1998) 20 straipsnis, “ valstybinėse ir savivaldybių švietimo įstaigose tėvų (ar vaiko globėjų) pageidavimu dvasinės vyresnybės įgalioti asmenys moko tikybos (valstybės pripažintų tradicinėmis konfesijų). Nelankantiems tikybos pamokų tuo metu dėstoma etika. Dviejų steigėjų (valstybės ar savivaldybių ir valstybės pripažintos tradicine religinės bendrijos) švietimo įstaigose tėvų (ar vaiko globėjų) pageidavimu mokiniai gali lankyti ne tikybos, bet etikos ar kitos tradicinės religijos pamokas”.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 171 straipsnyje yra numatytos bausmės už kliudymą atlikti religines apeigas. Konstitucijos 43 straipsnyje taip pat įtvirtinta nuostata, kad “bažnyčių bei religinių organizacijų mokslo skelbimas, kita tikišinė veikla, taip pat maldos namai negali būti naudojami tam, kas prieštarauja Konstitucijai ir įstatymams”.

Taigi, Lietuvos Respublika įstatymų nustatytais pagrindais garantuoja visuotinai pripažintą ir nevaržomą minties, tikėjimo ir sąžinės laisvę, draudžia varžyti žmogaus teises ar teikti privilegijų dėl tikėjimo. Tai atitinka Konvencijos nuostatas, reikalaujančias pripažinti, kad kiekvienas tautinei mažumai priklausantis asmuo turėtų teisę išpažinti savo religiją, reikšti įsitikinimus ir steigti religines organizacijas.

9 straipsnis

1. Šalys įsipareigoja pripažinti, kad kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens teisė į žodžio laisvę apima pažiūrų laisvę ir laisvę gauti bei perduoti informaciją bei idėjas tautinės mažumos kalba be valstybinių institucijų įsikišimo ir nepaisant sienų. Šalys užtikrina, kad jų teisinėse sistemose nebus diskriminuojama tautinei mažumai priklausančių asmenų teisė kreiptis į žiniasklaidą.

2. Šio straipsnio 1 dalis netrukdo Šalims nediskriminuojant ir remiantis objektyviais kriterijais reikalauti licencijų garsinio radijo ir televizijos transliacijoms bei kino įmonėms.

3. Šalys netrukdo tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims kurti ir naudoti spausdinius. Šalys pagal savo garsinio radijo ir televizijos transliacijas reglamentuojančius teisės aktus ir atsižvelgdamos į 1 dalies nuostatas kiek įmanoma užtikrina, kad tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims būtų sudaryta galimybė kurti ir naudoti savo žiniasklaidos priemones.

4. Šalys savo teisinėse sistemose priima reikiamas priemones, kurios palengvintų tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims pasinaudoti teise kreiptis į žiniasklaidą ir skatintų pakantumą bei sudarytų sąlygas kultūriniam pliuralizmui.

Įstatymai

Teisę turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti garantuoja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnis. Jis taip pat skelbia, kad “žmogui neturi būti kliudoma ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas. Laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jei tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei ar ginti konstitucinei santvarkai”. Be to, Konstitucija (44 str.) nustato, kad valstybė, politinės partijos ir visuomeninės organizacijos, kitos institucijos ar asmenys negali monopolizuoti masinės informacijos priemonių. Masinės informacijos cenzūra draudžiama.

Viešosios informacijos gavimo, parengimo, skelbimo ir platinimo tvarką, viešosios informacijos rengėjų, platintojų, jų savininkų ir žurnalistų teises ir atsakomybę nustato Visuomenės informavimo įstatymas, priimtas 1996 m. liepos 2 d. Jo 4 straipsnis kiekvienam asmeniui suteikia teisę laisvai reikšti savo mintis ir įsitikinimus. Ši teisė taip pat apima laisvę laikytis savo nuomonės, taip pat įstatymų nustatytais sąlygomis ir tvarka rinkti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas.

Remiantis Visuomenės informavimo priemonių įstatymo 4 straipsnio 2 dalimi, “Lietuvos Respublikoje laiduojamas laisvas televizijos programų, kurios transliuojamos laikantis Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse nustatytų reikalavimų, priėmimas ir retransliavimas iš valstybių, Europos Sąjungos narių ir kitų Europos Tarybos konvenciją dėl televizijos be sienų ratifikavusių Europos šalių”. Tai suteikia galimybę lenkams, rusams, baltarusiams, ukrainiečiams ir kitiems asmenims žiūrėti įvairias užsienio televizijos stočių programas.

Garantuojama visuomenės informavimo laisvė – žmogus turi teisę nekliudomai ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas, tačiau ši teisė negali varžyti kitų žmonių teisių ir laisvių. Laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jei tai būtina žmogaus teisėms, sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei apsaugoti ar konstitucinei santvarkai ginti. Valstybės pareigūnai už trukdymą skleisti žinias visuomenės informavimo priemonėmis bei neteisėtą atsisakymą suteikti informaciją viešosios informacijos rengėjams ir žurnalistams atsako pagal Lietuvos Respublikos įstatymus. Visuomenės informavimo laisvė negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymais, kurie nustato valstybinę paslaptį ir jos apsaugą, tarnybinę paslaptį ir jos apsaugą, komercinę paslaptį ir jos apsaugą, asmens sveikatos (medicininę) paslaptį ir jos apsaugą, asmens teisių, jo privataus gyvenimo apsaugą.

Pagal Visuomenės informavimo įstatymo 34 straipsnį, radijo ir televizijos laidos, transliuojamos ne lietuvių kalba, turi būti verčiamos į lietuvių kalbą arba rodomos su lietuviškais subtitrais, išskyrus mokomąsias, progines, specialiąsias ir retransliuojamas užsienio valstybių radijo ir televizijos programas ar laidas, taip pat transliuotojo sukurtas laidas, skirtas Lietuvos tautinėms mažumoms.

Lietuvoje gyvenančioms tautinėms mažumoms teisė į žodžio laisvę ir informaciją gimtąja kalba garantuoja ir Tautinių mažumų įstatymo (1989) 2 straipsnis.

Licencijavimas

Lietuvos Respublikos transliavimo ir retransliavimo veikla, išskyrus Lietuvos radiją ir televiziją (LRT), yra licencijuojama. Licencijas, remiantis Visuomenės informavimo įstatymo 31 straipsniu, konkurso būdu išduoda Lietuvos radijo ir televizijos komisija. Pirmenybė teikiama transliuotojams, kurie įsipareigoja rengti originalios kūrybos kultūrinės, informacinės bei šviečiamąsias laidas, užtikrinti teisingą ir nešališką informacijos pateikimą, gerbti asmens orumą ir teisę į privatų gyvenimą, saugoti nepilnamečius nuo galimo neigiamo viešosios informacijos poveikio jų fiziniam, protiniam ir doroviniam vystymuisi, taip pat transliuotojams, kurių programų priėmimo zonoje dar netransliuoja kitos stotys. Lietuvos radijo ir televizijos komisija, atsižvelgdama į tautinių mažumų, gyvenančių transliuojamų programų aprėpties zonoje, poreikius, gali licencijos sąlygose nustatyti, kokią transliuojamų ir (ar) retransliuojamų programų ar laidų dalį turi sudaryti programos ar laidos tautinių mažumų kalbomis.

Tautinių mažumų žiniasklaida

Lietuvoje yra dviejų tipų transliuotojai – viešasis (Nacionalinis radijas ir televizija) bei privatus (privačios radijo ir televizijos stotys). Viešasis transliuotojas turi valdymo instituciją

Radijo ir televizijos tarybą, kuri atstovauja visuomenės interesams, rūpinasi, kad viešasis transliuotojas vykdytų savo funkciją atsižvelgiant į visuomenės, taip pat ir į tautinių mažumų poreikius. Atsižvelgiant į tautinių mažumų interesus Lietuvos nacionalinėje televizijoje ir radijuje yra laidos, skirtos tautinėms mažumoms.

Žodžio ir pažiūrų laisvė bei laisvė gauti ir perduoti informaciją neatsiejama nuo galimybės kurti savo visuomenės informavimo (spauda, elektroninės ir kitas) priemonės. Lietuvoje tautinėms bendrijoms yra sudarytos sąlygos naudotis žiniasklaidos priemonėmis savo gimtąja kalba.

SPAUDA

Rusų kalba leidžiami šie periodiniai leidiniai:

- Klaipėda (dienraštis)
- Litovskij Kurier (savaitraštis)
- Obzor (savaitraštis)
- Naša kuchnia v Litve (mėnraštis)
- Družba (savaitraštis)
- Sugardas (savaitraštis)
- Soglos staroverov (nereguliariai)
- V každyj dom (savaitraštis)
- Živonosnyj istočnik (mėnraštis)
- More (Jūra) (žurnalas leidžiamas rusų, lietuvių ir anglų kalbomis 1 kartą per ketvirtį)
- Lad (leidžiamas nereguliariai)
- Vilnius (mėnraštis)
- Peremena (mėnraštis, leidžiamas rusų ir lietuvių kalbomis)

Be to, Lietuvoje leidžiami iš lietuvių į rusų kalbą išversti šie laikraščiai:

- Respublika (dienraštis)
- Lietuvos Rytas (savaitraštis)
- Ekspres nedelia (savaitraštis)
- Golos Litvy (savaitraštis)
- Šalčia (savaitraštis)
- Švenčionių kraštas (2 kartus per savaitę)
- Žeimenos krantai (2 kartus per savaitę)

Taip pat leidžiami verstiniai į rusų kalbą reklaminiai leidiniai: Reklama (savaitraštis) bei Novaja reklama (2 kartus per savaitę).

Lietuvos leidyklose leidžiamos rusų autorių knygos (poezija, publicistika, prisiminimai ir kita literatūra) rusų kalba. Taip pat valstybės biudžeto lėšomis spausdinami vadovėliai mokykloms rusų dėstomąja kalba.

Lenkų tautinė mažuma turi šiuos leidinius:

- Kurier Wilenski (dienraštis)
- Nasza Gazeta (savaitraštis)
- Przyjazn (savaitraštis)
- Spotkania (leidžiamas 2 kartus per mėnesį)
- Magazyn Wilenski (mėnraštis)
- Znad Wilii (išleidžiamas kartą per tris mėnesius)
- W kregu kultury (leidžiamas nereguliariai)

Lietuvoje, leidykloje Magazyn Wilenski, leidžiamos lenkų autorių knygos (poezija, publicistika, prisiminimai ir kt.). Lenkų mokslininkų draugija išleidžia savo tyrimų medžiagą. Taip pat valstybės biudžeto lėšomis spausdinami vadovėliai mokykloms lenkų dėstomąja kalba.

Baltarusių kalba leidžiami leidiniai:

- Run' (mėnraštis)
- Naša staronka (mėnraštis)
- Arche (mėnraštis)
- Belaruski gistoryčny ogliad (vieną kartą per ketvirtį)
- Fragmenty (vieną kartą per ketvirtį)

Vokiečių bendruomenė turi šiuos leidinius:

- Baltische Rundschau (Baltijoskoje obozrenije, mėnraštis leidžiamas vokiečių ir rusų kalbomis)
- Deutsche Nachrichten in Litauen (Vokiečių žinios Lietuvoje, mėnraštis leidžiamas vokiečių ir lietuvių kalbomis)
- Miteinander (4 kartus per metus)
- Gyvenimas (leidžiamas nereguliariai)

Žydų bendruomenė leidžia mėnraštį "Lietuvos Jeruzalė" jidiš, lietuvių, anglų ir rusų kalbomis.

Totorių bendruomenė leidžia mėnraštį "Lietuvos totoriai" lietuvių kalba.

Graikų bendruomenė nereguliariai leidžia laikraštį “Patrida” rusų kalba.

Latvių bendruomenė nereguliariai leidžia žurnalą “Dabas speks” (Gamtos galia).

Kai kurios tautinės bendrijos savo laikraščius leidžia lietuvių arba rusų kalba su gimtosios kalbos intarpais.

RADIJAS

Pagal Nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo (1995) 4 straipsnį, nacionalinis transliuotojas turi užtikrinti, kad laidos būtų orientuotos įvairiems visuomenės sluoksniams, įvairaus amžiaus, įvairių tautybių ir įvairių įsitikinimų žmonėms. Lietuvos radijuje yra atskiras struktūrinis padalinys Tautinių bendrijų redakcija, kuri rengia laidas tautinėms mažumoms ir visuomenei svarbiausiais su tautinėmis mažumomis susijusiais klausimais Lietuvos radijo I programoje kasdien transliuojama informacinė laida rusų kalba (trukmė 30 min.). Lietuvos Radijo II programoje transliuojama 1.30 min. trukmės laida *Vaivorykštė*, skirta visų Lietuvoje gyvenančių tautybių kultūrų, kalbos ir švietimo puoselėjimui, jų bendrijų gyvenimo problemoms nagrinėti. Joje kasdien transliuojama 30 min. trukmės laida lenkų kalba ir 10 min. trukmės – baltarusių kalba. *Vaivorykštės* laidoje pokalbiai vyksta lietuvių, rusų, lenkų, baltarusių, jidiš, ukrainiečių, totorių ir kitomis kalbomis. Kas antrą savaitę *Vaivorykštėje* vyksta specialios laidos žydams ir ukrainiečiams. Visas šias laidas rengia žurnalistai, patys priklausantys tautinėms mažumoms.

Lietuvoje veikia privačios radijo stotys, transliuojančios programas šiomis tautinių mažumų kalbomis: rusų – *Ruskoje radijo* (transliuoja laidas visą parą); lenkų – *Znad Wilii* (transliuoja laidas visą parą) bei *Baltijos bangų radijo stotis*, daug laidų transliuojanti baltarusių kalba. Laidas rusų kalba transliuoja ir vietinės radijo stotys Visagine ir Klaipėdoje.

TELEVIZIJA

Nacionalinėje televizijoje taip pat transliuojamos laidos tautinėms mažumoms.

Kasdien transliuojama 10 minučių trukmės informacinė laida *Večernij vestnik* rusų kalba. Vieną kartą per savaitę transliuojama 15 minučių trukmės laida rusų kalba *Russkaja ulica*, lenkų kalba – *Rozmowy Wilenskie*, ukrainiečių kalba – *Trembita*, baltarusių kalba – *Vilenskij šytok*, du kartus per mėnesį – laida žydams – *Menora*, vieną kartą per mėnesį negausioms tautinėms mažumoms – laida *Labas* ir laida stačiatikiams – *Krikščionio žodis*.

Kai kurios nevalstybinės televizijos stotys, transliuojančios savo programas vietovėse, kuriose kompaktiškai gyvena tautinės mažumos, rengia laidas šių mažumų kalbomis: regioninėje Vilniaus televizijoje yra laida rusams *Nedelia* ir lenkams - *Co slychac*. Kitos stotys

(11 kanalas, Vilsat, Sugardas) rengia informacines laidas rusų arba lenkų kalbomis. Minėtos privačios televizijos stotis taip pat retransliuoja Rusijos televizijų programas. Privati Baltijos televizija retransliuoja Lenkijos Polonijos TV programą. Lietuvoje veikiantys kabelinės televizijos operatoriai retransliuoja Rusijos, Baltarusijos, Lenkijos, Ukrainos ir kitų šalių televizijos kanalų programas.

Valstybė remia viešosios informacijos rengėjų kultūrinę ir šviečiamąją veiklą. Valstybės finansinė parama viešosios informacijos rengėjams, remiantis Visuomenės informavimo įstatymo 28 straipsniu, yra teikiama per viešąją įstaigą Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondą. Informacijos rengėjų kultūrinė, šviečiamoji veikla remiama konkurso tvarka pagal fondui pateiktas programas. Finansinė parama iš valstybės biudžeto knygų leidybai, taip pat garso ir vaizdo laikmenoms platinamos produkcijos leidybai, kino filmų gamybai yra skiriama per Kultūros ministeriją bei Švietimo ir mokslo ministeriją.

Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas, kartu su Tautinių bendrijų taryba, Lietuvos žmogaus teisių centru, Atviros Lietuvos fondu, Pilietinių iniciatyvų centru, Europos Tarybos informacijos ir dokumentacijos centru bei kitomis nevyriausybinėmis organizacijomis rengia kasmetines konferencijas, seminarus apie tautinių mažumų stereotipus žiniasklaidoje. Lietuvos dienraščių publikacijų analizė leidžia daryti išvadą, kad žiniasklaidoje dar yra neigiamų tautinių mažumų vaizdavimo tendencijų. Tekstuose tautinės mažumos kai kada vaizduojamos kaip į visuomenės gyvenimą neintegruotos, priklausančios nusikaltėlių grupėms, socialiai neapsaugotos, o asmenų, priklausančių šioms grupėms, problemos dažnai pateikiamos ypač akcentuojant tautinę priklausomybę.

Sprendžiant šias problemas, siekiama, kad Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija nemažintų tautinių mažumų programoms skiriamo laiko; kad visuomenės informavimo priemonėse apskritai būtų daugiau laidų, medžiagos apie etnines, kalbines, religines ir kitas grupes, gyvenančias šalyje. Pastaruoju metu valstybės institucijos ir nevyriausybinės organizacijos inicijuoja daugiau projektų, skatinančių žurnalistus ir akademinę bendruomenę tirti etninių grupių istoriją bei kultūrą, prisidėti prie daugiakultūrinių santykių plėtojimo.

Visuomenės informavimo įstatymo 20 straipsnis draudžia skelbti informaciją, kurioje kurstoma tautinė, rasinė ir religinė neapykanta. To paties įstatymo 47 straipsniu nustatyta, kad Žurnalistų ir leidėjų etikos komisija prižiūri, kaip „platinamoje viešojoje informacijoje laikomasi įstatymų nuostatų, draudžiančių tautinės, rasinės, religinės, socialinės ar lyčių neapykantos kurstymą, šmeižtą ir dezinformaciją“. Į šią komisiją gali kreiptis visi suinteresuoti asmenys. Be to, kaip įgyvendinamos Visuomenės informavimo įstatymo nuostatos, prižiūri žurnalistų etikos inspektorius. Jis pagal savo kompetenciją nagrinėja suinteresuotų asmenų skundus dėl visuomenės informavimo priemonėse pažeistos jų garbės ir orumo. Žurnalistų etikos inspektorius gali įspėti viešosios informacijos rengėjus ir platintojus apie pastebėtus visuomenės informavimą reglamentuojančių teisė aktų pažeidimus ir reikalauti juos pašalinti,

taip pat reikalauti, kad viešosios informacijos rengėjas ar platintojas nustatyta tvarka paneigtų paskelbtą tikrovės neatitinkančią informaciją, žeminančią asmens garbę ir orumą ar kenkiančią jo teisėtiems interesams, arba sudarytų asmeniui galimybę pačiam atsakyti ir paneigti tokią informaciją.

Dėl visuomenės informavimą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimų bet kuris asmuo gali kreiptis į teismą. Atsakomybė už tokius pažeidimus numatyta ir Administracinių teisės pažeidimų kodekso 214¹² straipsnyje (“Informavimo produkcijos, propaguojančios nacionalinę, rasinę ar religinę nesantaiką, gaminimas, laikymas arba platinimas”). Informacijos apie tai jau buvo pateikta ir kalbant apie Konvencijos 6 straipsnio įgyvendinimą.

10 straipsnis

1. Šalys įsipareigoja pripažinti kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens teisę laisvai ir nevaržomai, privačiai ir viešai, žodžiu ir raštu vartoti savo mažumos kalbą.

2. Šalys tose teritorijose, kuriose tradiciškai arba gausiai gyvena tautinėms mažumoms priklausantys asmenys, jiems prašant, ir jei toks prašymas atitinka realų poreikį, kiek įmanoma stengiasi minėtiems asmenims sudaryti sąlygas tautinės mažumos kalbą vartoti bendraujant su administracinės valdžios institucijomis.

3. Šalys įsipareigoja užtikrinti kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens teisę jam suprantama kalba nedelsiant gauti informaciją apie jo sulaikymo priežastis ir pateiktų kaltinimų pobūdį ir priežastis ir teisę gintis ta kalba, prireikus nemokamai naudojantis vertėjo paslaugomis.

1 dalis

Kiekvienas tautinei mažumai priklausantis asmuo Lietuvoje turi teisę laisvai ir nevaržomai, privačiai ir viešai, žodžiu ir raštu vartoti savo kalbą. Tačiau šia teise naudojamosi nepažeidžiant įstatymų nuostatų, reglamentuojančių valstybinės kalbos vartojimą viešajame Lietuvos gyvenime.

Pagal Konstitucijos 14 straipsnį lietuvių kalba yra valstybinė kalba. Konstitucinis valstybinės kalbos statusas reiškia, jog lietuvių kalba privalomai vartojama tik viešajame Lietuvos gyvenime (apie tai išsamesnė informacija bus pateikta 2 dalyje). Kitose gyvenimo srityse asmenys nevaržomai gali vartoti bet kokią jiems priimtina kalbą.

Konstitucijos 37 straipsnyje nustatyta, kad “piliečiai, priklausantys tautinėms bendrijoms, turi teisę puoselėti savo kalbą...” Valstybinės kalbos įstatymo (1995) 1 straipsnyje pažymėta: “Įstatymas nereglamentuoja Lietuvos gyventojų neoficialaus bendravimo ir religinių

bendruomenių bei asmenų, priklausančių tautinėms bendrijoms, renginių kalbos. Asmenų, priklausančių tautinėms bendrijoms, teisę puoselėti savo kalbą, kultūrą ir papročius garantuoja kiti Lietuvos Respublikos įstatymai ir Lietuvos Respublikos Seimo priimti teisės aktai”. Tautinių mažumų įstatymo 1 straipsnis nustato, kad Lietuvos Respublika, vadovaudamasi tautų lygybės ir humanizmo principais, reiškia pagarbą kiekvienai tautybei ir kalbai.

2 dalis

Remiantis Valstybinės kalbos įstatymo 6 straipsniu, valstybės ir savivaldos institucijų, įstaigų, tarnybų, taip pat kitų tarnybų ir įstaigų vadovai, tarnautojai ir pareigūnai turi mokėti valstybinę kalbą pagal Vyriausybės nustatytas kalbos mokėjimo kategorijas. Šio įstatymo 7 straipsnyje pažymėta, kad “Valstybės ir savivaldos institucijų, įstaigų ir organizacijų, ryšių, transporto, sveikatos ir socialinės apsaugos, policijos ir teisėsaugos tarnybų, prekybos ir kitų gyventojų aptarnavimo įstaigų vadovai turi užtikrinti, kad gyventojai būtų aptarnaujami valstybine kalba”. Šie abiejų straipsnių reikalavimai taikomi visiems be išimties paminėtiems asmenims, įskaitant ir piliečius, priklausančius tautinėms bendrijoms. Piliečiai, priklausantys tautinėms bendrijoms, gali įgyvendinti savo teises ir naudotis savo laisvėmis nepriklausomai nuo to, ar jie moka valstybinę kalbą, ar ne. Tai atitinka Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintą žmonių lygiateisiškumo principą, pagal kurį negalima žmogaus teisių varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.

Valstybė, atsižvelgdama į tautinių mažumų interesus, Tautinių mažumų įstatymo 4 straipsnyje yra įtvirtinusi tokią nuostatą: “Administracinių teritorinių vienetų, kuriuose kompaktiškai gyvena kuri nors tautinė mažuma, vietos įstaigose ir organizacijose greta valstybinės kalbos vartojama tos tautos mažumos (vietinė) kalba”. Vadinasi, vietovėse, kuriose kompaktiškai gyvena tautinės mažumos, viešo administravimo institucijų tarnautojai ir pareigūnai su asmenimis, kurie į juos kreipiasi, greta valstybinės kalbos bendrauti gali ir kita, abiem pusėm priimtina kalba. Esant poreikiui, tokie prašymai yra verčiami į valstybinę kalbą.

1997 metų rugsėjo – spalio mėnesiais Tautinių mažumų ir išeivijos departamento užsakymu atlikta anketinė apklausa “Rytų Lietuva ir valstybinė kalba”. Apklausos tikslas – susipažinti su dabartine Rytų Lietuvos kalbine padėtimi, išsiaiškinti valstybinės kalbos ir tautinių mažumų kalbų vartojimo problemas šiame krašte. Apklausta 1000 Švenčionių, Šalčininkų, Ignalinos, Trakų, Vilniaus, Švenčionių rajonų ir Visagino miesto gyventojų. Lietuviai yra mažuma Šalčininkų, Vilniaus, Švenčionių rajonuose ir Visagino mieste (išsamesnė informacija apie Rytų Lietuvos regioną pateikta pranešimo I dalies 6 skyriuje). Apklausta buvo 34,9 % - lietuvių, 43,0 % - lenkų, 12,0 % - rusų ir 6,3 % kitų tautybių asmenų. Priklausomai nuo regiono daugiausia 75,5 % ir 64,0 % - lenkų apklausta atitinkamai Šalčininkų ir Vilniaus rajone, o Visagino mieste – 69,2 % - rusų. Daugiau nei pusė apklaustųjų Rytų

rajonų gyventojų gimė šiuose kraštuose, išskyrus Visagino miestą. Ketvirtadalis visų apklaustųjų dirba švietimo ir kultūros įstaigose, septintadalis – seniūnijose, savivaldybėje, aštuntadalis – prekybos, maisto ir viešo maitinimo įstaigose.

*PAGRINDINIAI APKLAUSOS “RYTŲ LIETUVA IR VALSTYBINĖ KALBA”
REZULTATAI (procentais)*

Gimtosios kalbos vartojimo lygis viešose vietose (%)

Gimtoji kalba	Dažniausiai kalbama viešose vietose			
	lietuvių	lenkų	rusų	kita
Lietuvių	95.2	1.4	3.4	-
Lenkų	35.4	48.3	15.3	1.0
Rusų	38.2	5.3	55.6	1.0
kita	36.6	9.8	53.7	-

Apklausos duomenys patvirtina, kad gimtoji tautinės mažumos (lenkų ir rusų) kalba plačiai vartojama viešame gyvenime.

Gimtosios kalbos vartojimas, bendraujant darbe su lankytojais (%)

Gimtoji kalba	Dažniausiai kalbama su lankytojais darbe			
	lietuvių	lenkų	rusų	kita
Lietuvių	77.9	7.3	7.3	-
Lenkų	26.0	49.0	8.9	-
Rusų	31.7	11.5	43.8	-
kita	29.3	17.1	34.1	4.9

Akivaizdu, kad bendraujama visomis trimis (lietuvių, lenkų, rusų) kalbomis, priklausomai nuo to, kokia kalba kreipėsi lankytojas ir kaip tą kalbą moka tarnautojas. Šalčininkų ir Vilniaus rajonuose, kur daugumą sudaro lenkų tautybės gyventojai, su lankytojais dažniau nei kituose rajonuose bendraujama visomis trimis kalbomis, nors pirmenybė atitinkamai 45,8 % ir 40,9 % teikiama lenkų kalbai.

Kiti apklausos duomenys leidžia pakankamai pagrįstai teigti, kad Rytų Lietuvoje nėra diskriminacijos dėl to, kad gyventojai nemoka (silpnai moka) lietuvių kalbą.

Ar Jums teko per pastaruosius ketverius metus susidurti su atvejais, kuomet buvote diskriminuojamas dėl to, kad nemokate (silpnai mokate) lietuvių kalbos (%) ?

	Visi rajonai	Vilniaus rajonas	Šalčininkų rajonas	Švenčionių rajonas	Trakų rajonas	Ignalinos rajonas	Visaginas
1. Taip	3.5	6.8	1.4	0.0	1.1	0.0	10.8
2. Dažniau taip	2.1	4.7	0.7	0.0	0.7	0.0	3.1
3. Negaliu pasakyti	5.8	10.6	7.0	0.8	1.9	0.0	9.2
4. Dažniau ne	7.0	8.4	16.1	0.8	1.1	2.2	20.0
5. Ne	45.5	52.2	62.9	50.8	33.0	8.7	41.5

Jei “taip”, tai kur ir kokioje situacijoje:

	Visi rajonai	Vilniaus rajonas	Šalčininkų rajonas	Švenčionių rajonas	Trakų rajonas	Ignalinos rajonas	Visaginas
1. Nepriėmė į darbą	2.5	3.1	2.1	0.0	1.5	0.0	10.8
2. Nebuvau pakeltas pareigose	0.6	1.2	0.7	0.0	0.0	0.0	1.5
3. Valstybės institucijose negalėjau išspręsti svarbių klausimų	2.2	4.0	5.6	0.0	0.0	0.0	0.0
4. Sprendžiant buitinius klausimus	4.3	7.2	7.0	0.8	1.1	0.0	7.7
5. Man nebuvo suteikta reikiama medicininė pagalba	0.8	1.6	0.7	0.0	0.7	0.0	0.0
6. Kita	0.9	1.2	1.4	0.0	0.4	2.2	1.5

Apklauso duomenys rodo, kad tik 5.6% respondentų teigė, kad patys betarpiškai susidūrė su problemomis dėl blogo lietuvių kalbos mokėjimo. Dažniausiai su tokiomis problemomis jie susidūrė sprenddami buitinius klausimus. Tikėtina, kad panašūs “konfliktai” kilo ne tiek dėl lietuvių kalbos nemokėjimo, kiek dėl bendros bendraujančių kultūros stokos.

3 dalis

Lietuvos Respublikos Konstitucija nustato, jog “teismo procesas Lietuvoje vyksta valstybine kalba. Asmenims, nemokantiems lietuvių kalbos, garantuojama teisė dalyvauti tardymo ir teisiniuose veiksmuose per vertėją”.

Valstybinės kalbos įstatymas (1995) įtvirtina nuostatą, kad valstybinės kalbos nemokantiems teismo proceso dalyviams teismas nemokamai teikia vertėjo paslaugas.

Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo (1999) 9 straipsnis nustato, kad administracinių bylų procesas vyksta, sprendimai priimami ir skelbiami lietuvių kalba. Dokumentai, surašyti kitomis kalbomis, teikiami ir skelbiami išversti į lietuvių kalbą ir nustatyta tvarka patvirtinti. Bylą nagrinėti teisme rengiančiam teisėjui ar ją nagrinėjančiam teismui nutarus, kita kalba surašytą dokumentą teismo posėdyje gali išversti vertėjas. Asmenims, nemokantiems lietuvių kalbos, garantuojama teisė naudotis vertėjo paslaugomis. Už vertėjo paslaugas mokama iš valstybės biudžeto.

Lietuvos Respublikos teismų įstatymo (1994) 8 straipsnis taip pat įtvirtina nuostatą, kad “asmenims, nemokantiems lietuvių kalbos, garantuojama teisė dalyvauti teisiniuose veiksmuose per vertėją. Ši teisė taip pat garantuojama asmenims nepakankamai mokantiems lietuvių kalbą ir pageidaujantiems teismo procese kalbėti gimtąją ar kita kalba, kurią jie moka. Vertėjo paslaugos atlyginamos iš valstybės biudžeto.

Administracinių teisės pažeidimų kodekso 253 straipsnis pažymi, jog Lietuvos Respublikoje administracinių teisės pažeidimų bylų procesas vyksta lietuvių kalba. Dalyvaujančiam byloje asmeniui, nemokančiam lietuvių kalbos, užtikrinama teisė kalbėti gimtąja kalba arba ta kalba, kurią jis moka, ir naudotis vertėjo paslaugomis.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 15 straipsnis taip pat nurodo, kad “Lietuviškai nemokantiems proceso dalyviams užtikrinama teisė daryti pareiškimus, duoti parodymus ir paaiškinimus, pareikšti prašymus, paduoti skundus ir kalbėti teisme gimtąja kalba arba kita kalba, kurią jie moka. Visais tais atvejais, taip pat susipažįstant su bylos medžiaga, proceso dalyviai turi teisę nemokamai naudotis vertėjo paslaugomis šio kodekso nustatyta tvarka.

Tardymo ir teismo dokumentai, remiantis šio kodekso nustatyta tvarka, kaltinamajam ir kitiems proceso dalyviams įteikiami išversti į jų gimtąją kalbą arba į kitą kalbą, kurią jie moka.”

Taigi Konstitucija ir kiti teisės aktai nustato valstybinės (lietuvių) kalbos principą, kuris įpareigoja visus procesinius veiksmus atlikti valstybine – lietuvių kalba. Šia kalba atliekamos apklausos ir kiti veiksmai, taip pat surašomi visi protokolai, nutarimai, nutartys ir nuosprendžiai. Tiriant ir nagrinėjant baudžiamąsias bylas dažnai tenka procesinius veiksmus atlikti su asmenimis, visai nemokančiais lietuvių kalbos ar ją mokančiais ne taip gerai, kad jie galėtų pakankamai suvokti lietuvių kalba atliekamų veiksmų prasmę. Valstybinės kalbos principas nėra pažeidžiamas, jei tokiems asmenims procese leidžiama kalbėti ir pateikti prašymus, skundus ir t.t. ne lietuvių kalba. Tačiau tokiu atveju, kaip įteisinta minėtuose dokumentuose, byloje turi dalyvauti vertėjas. Jis visa, ką kalbos nemokantys proceso dalyviai pasako, turi išversti į lietuvių kalbą. Raštu pateikti tokių proceso dalyvių prašymai, skundai ir pan. taip pat turi būti išversti. Kalbos nemokantiems proceso dalyviams turi būti išverčiama ir lietuvių kalba atliekamų veiksmų esmė. Suteikti vertėją lietuvių kalbos nemokančiam įtariamajam ar kaltinamajam yra būtina, nes kitu atveju, šių asmenų teisė į gynybą būtų pažeista. Vertėjo paslaugos suteikiamos ne tik parengtinio tyrimo ar teismo nagrinėjimo stadijose, bet taip pat ir apeliaciniame ir kasaciniame procesuose. Įtariamajam ar kaltinamajam vertėjas suteikiamas nemokamai. Jeigu kaltinamasis pats turėtų kviesti vertėją už savo lėšas, tada galėtų iškilti grėsmė, kad jis taupydamas toks proceso dalyvis galėtų pakenkti savo gynybos interesams.

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 9 straipsnis taip pat numato, kad asmenims, nemokantiems lietuvių kalbos, garantuojama teisė dalyvauti teismo veiksmuose per vertėją. Ši teisė taip pat garantuojama asmenims, nepakankamai mokantiems lietuvių kalbą ir pageidaujantiems kalbėti teismo procese gimtąja kalba ar kalba, kurią jie moka.

Todėl Lietuvos Respublika, vykdydama Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos konvencijos ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas, numato, kad nemokamai garantuoti vertėją yra valstybės pareiga.

11 straipsnis

1. Šalys įsipareigoja pripažinti kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens teisę savo pavardę (tėvo vardą) ir vardą (vardus) vartoti mažumos kalba bei teisę į tai, kad jie būtų oficialiai pripažinti pagal Šalių teisinėse sistemose nustatytas sąlygas.

2. Šalys įsipareigoja pripažinti kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens teisę savo mažumos kalba viešai pateikti ženklus, įrašus ir kitą privataus pobūdžio informaciją.

3. Šalys tose teritorijose, kuriose tradiciškai gausiai gyvena tautinei mažumai priklausančios asmenys, remdamosi savo teisinės sistemos reikalavimais, o prireikus ir

sutartimis su kitomis valstybėmis, bei atsižvelgusios į konkrečias sąlygas, visuomenei skirtus tradicinius vietovių, gatvių pavadinimus ir kitus topografinius įrašus stengiasi daryti taip pat ir mažumos kalba, jeigu yra pakankamas tokio žymėjimo poreikis.

Vardų ir pavardžių rašymas

Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba 1991 m. vasario 6 d. nutarimu “Dėl vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase” yra nustačiusi, kad nelietuvių tautybės asmenų vardai ir pavardės išduodamame Lietuvos Respublikos piliečio pase rašomi lietuviškais rašmenimis. Raštišku piliečio pageidavimu vardas ir pavardė rašomi:

1) pagal tarimą ir nesugramatinti (be lietuviškų galūnių)

arba

2) pagal tarimą ir gramatinami (pridedant lietuviškas galūnes).

Asmenų, turėjusių kitos valstybės pilietybę, vardai ir pavardės gali būti rašomi pagal tos valstybės piliečio pasą ar jį atitinkantį dokumentą.

Taigi šiuo nutarimu nustatyta vardų ir pavardžių rašymo tvarka atitinka Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos nuostatą, kad “šalys gali vartoti savo valstybinės kalbos abėcėlę tautinei mažumai priklausančio asmens pavardei (-ėms) fonetiškai parašyti” (Konvencijos nuostatų komentaro 11 straipsnio 1 dalis, Eil. Nr. 68).

1999 m. spalio 21 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas priėmė nutarimą, kad Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. sausio 31 d. nutarimas “Dėl vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase” atitinka Lietuvos Respublikos Konstituciją (nepažeidžia joje įtvirtintų žmogaus teisių ir laisvių).

Šalys, įgyvendindamos Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijoje numatytą vardų ir pavardžių vartojimo mažumos kalba principą, turi teisę atsižvelgti į konkrečias aplinkybes ir savo teises sistemas, o prireikus pasirašyti sutartis su kitomis valstybėmis. Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos draugiškų santykių ir gero kaimyninio bendradarbiavimo sutarties, kurią Lietuvos Respublikos Seimas ratifikavo 1994 m. spalio 10 dieną, 14 straipsnyje numatyta, kad asmenys, priklausantys lietuvių tautinei mažumai Lenkijos Respublikoje bei asmenys, priklausantys lenkų tautinei mažumai Lietuvos Respublikoje, turi teisę “... vartoti savo vardus ir pavardes pagal tautinės mažumos kalbos skambesį. Detalios pavardžių rašymo normos bus nustatytos specialioje sutartyje”. Sutarties tarp Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lenkijos Respublikos Vyriausybės dėl asmenų, priklausančių lenkų tautinei mažumai Lietuvos Respublikoje, vardų ir pavardžių rašymo projektas buvo parengtas ir ne kartą svarstytas abiejų šalių derybų delegacijų susitikimuose. Lietuvos šalis vardus ir pavardes siūlo rašyti pagal tautinės mažumos kalbos skambesį lotynų kalbos rašmenimis. Tačiau Lenkijos šalis šį pasiūlymą atmetė ir laikosi savo pasiūlymo asmenų, priklausančių lenkų tautinei mažumai Lietuvos Respublikoje, vardus ir pavardes rašyti su lenkų kalbos rašmenimis būdingais diakretiniais ženklais.

2001 m. rugpjūčio 2 d. Lietuvoje susitikę abiejų valstybių Ministrai Pirmininkai susitarė atnaujinti derybas dėl Sutarties dėl asmenų, priklausančių lietuvių tautinei mažumai Lenkijos Respublikoje ir lenkų tautinei mažumai Lietuvos Respublikoje, vardų ir pavardžių rašymo, siekiant ją pasirašyti 2001 m., pažymint diplomatinių santykių atkūrimo 10-metį.

Remiantis Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2001 m. birželio 20 d. įsakymu Nr.111 “Dėl asmens vardo, pavardės ar tautybės pakeitimo taisyklių patvirtinimo”, Lietuvos Respublikos piliečiai ir Lietuvoje nuolat gyvenantys asmenys be pilietybės pakeisti savo vardą (vardus), pavardę (pavardes) turi teisę šiais atvejais:

- 1) kai pasirenka kitą vardą, pavardę vietoj jo turėtų dėl to, kad jo vardas, pavardė negražiai skamba arba juos sunku išstarti;
- 2) kai nori turėti vienodą su savo sutuoktiniu pavardę arba susigražinti ikisantuokinę pavardę, jeigu apie tai nebuvo pareikšta nutraukiant santuoką;
- 3) kai nori dvigubą vardą ar pavardę pakeisti viena iš jų arba atvirkščiai;
- 4) kai nori, kad jo vardas, pavardė būtų rašomi pagal tarimą ir nesugramatinti (be lietuviškų galūnių) arba pagal tarimą ir gramatinami (su lietuviškomis galūnėmis);
- 5) kai pavardė keičiama siekiant išsaugoti senolių pavardę;
- 6) kai dalyvauja liudytojų apsaugos programoje.

Ženklių, įrašų ir kitokios privataus pobūdžio informacijos pateikimas viešai

Valstybinės kalbos įstatymo (1995) 18 straipsnis nustato, kad “Tautinių bendrijų organizacijų pavadinimai, jų informaciniai užrašai greta valstybinės kalbos gali būti pateikiami ir kitomis kalbomis”. Lietuvos Respublikos įstatyme “Dėl Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymo įgyvendinimo” taip pat įtvirtinta nuostata, jog neoficialus tautinių bendrijų ir kitų kalbų vartojimas nereglamentuojamas. Tautinių mažumų įstatymo (1989) 5 straipsnis nustato, jog administraciniuose teritoriniuose vienetuose, kuriuose kompaktiškai gyvena kuri nors tautinė mažuma, informaciniai užrašai greta lietuvių kalbos gali būti ir tautinės mažumos (vietinė) kalba.

Be to, Valstybinės lietuvių kalbos komisijos prie Lietuvos Respublikos Seimo 1995 m. nutarimu Nr.49 “Dėl Viešosios garsinės informacijos ir viešųjų užrašų laikinųjų taisyklių” nustatyta, kad greta valstybinės kalbos gali būti vartojamos tradicinės tarptautinio bendravimo kalbos – anglų, vokiečių, prancūzų, jeigu garsinė ar rašytinė informacija esanti susijusi su užsieniečių aptarnavimu (viešbučiuose, paštuose, bankuose, viešojo maitinimo įstaigose ir kitur), tarptautiniu transportu, turizmu ar tarptautiniais renginiais. Firmos pavadinimas ir prekės ar paslaugos ženkle esantys žodžiai į kitas kalbas neverčiami. Prie nelietuviškų ar veiklos srities nenusakančių lietuviškų firmų pavadinimų, remiantis šiuo nutarimu, rekomenduojama nurodyti minimalią informaciją apie firmą (jos veiklos pobūdį, parduodamas prekes, teikiamas paslaugas ar pan.).

Vietovių, gatvių pavadinimai ir kiti topografiniai ženklai

Kaip jau buvo pažymėta kalbant apie Konvencijos 10 straipsnio 1 dalies ir šio straipsnio 2 dalies įgyvendinimą, Tautinių mažumų įstatymo 4 straipsnis reglamentuoja, kad administracinių teritorinių vienetų, kuriuose kompaktiškai gyvena kuri nors tautinė mažuma, vietos įstaigose ir organizacijoje greta valstybinės kalbos vartojama tos tautos mažumos (vietinė) kalba, o šio įstatymo 5 straipsnis nurodo, kad 4 straipsnyje minimuose administraciniuose teritoriniuose vienetuose informaciniai užrašai greta lietuvių kalbos gali būti ir tautinės mažumos (vietinė) kalba.

Valstybinės kalbos įstatymo 18 straipsnis nustato, kad tautinių bendrijų organizacijų pavadinimai, jų informaciniai užrašai gali būti pateikiami ir kitomis kalbomis.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2001 m. gegužės 7 d. nutarimu Nr. 520 “Dėl Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos nuostatų įgyvendinimo tvarkos” pavedė Vidaus reikalų ministerijai iki 2001 m. rugsėjo 15 d. parengti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. lapkričio 27 d. nutarimo Nr. 1395 “Dėl Numerių pastatams, namų butams suteikimo, keitimo ir apskaitos tvarkos bei Pavadinimų gatvėms, pastatams, statiniams ir kitiems objektams suteikimo ir įtraukimo į apskaitą tvarkos patvirtinimo” (Žin., 1996, Nr. 116-2723) papildymo projektą. Toks papildymas padėtų išvengti informaciniuose užrašuose pasitaikančių nereglamentuoto gatvių, pastatų, statinių ir kitų objektų pavadinimų vertimo į kitas kalbas, klaidingos rašybos atvejų ir pan.

12 straipsnis

1. Prireikus Šalys imasi priemonių švietimo ir mokslinių tyrimų srityse informacijai apie savo tautinių mažumų ir daugumos kultūrą, istoriją, kalbą ir religiją skleisti.

2. Šioje situacijoje Šalys, be kita ko, sudaro reikiamas sąlygas mokytojams rengti ir naudotis vadovėliais, bei sukuria sąlygas ryšiams tarp skirtingų bendruomenių studentų ir mokytojų palaikyti.

3. Šalys įsipareigoja sudaryti vienodas galimybes tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims įgyti visų lygių išsilavinimą.

1 dalis

Lietuvos Respublikoje nėra specialios institucijos, kuri atliktų švietimo ir mokslinius tyrimus apie savo tautinių mažumų ir daugumos kultūrą, istoriją, kalbą ir religiją. Svarbus

vaidmuo šioje srityje tenka Švietimo ir mokslo ministerijai, Vidaus reikalų ministerijai, Tautinių mažumų ir išeivijos departamentui prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Kultūros vertybių apsaugos departamentui prie Kultūros ministerijos, Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutui, Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutui, Istorijos institutui, Vilniaus universitetui, Judaikos ir kultūrinių bendrijų studijų centrui, Žmogaus teisių centrui, Atviros Lietuvos fondui, Švietimo plėtotės centrui ir kitoms valstybės, mokslo institucijoms bei nevyriausybinėms organizacijoms. Jos atlieka arba organizuoja sociologinius ir mokslinius tyrimus, dalyvauja nacionaliniuose ir tarptautiniuose projektuose, organizuoja konferencijas, seminarus ir kitus renginius, kuria ir įgyvendina šios srities švietimo programas. Šios institucijos analizuoja tautinių mažumų teises ir laisves reglamentuojančius teisės aktus, kaupia informacinę medžiagą apie jų kultūrą, istoriją ir religiją, teikia metodinę, konsultacinę paramą, telkia mokslininkų, specialistų ir visuomenės atstovų pajėgas šioje srityje.

2 dalis

Aprašymas

Lietuvos aukštosios mokyklos rengia pedagogus gimtosios kalbos mokymui tautinių mažumų mokyklose. Jų pedagogams (remiantis tarptautiniais susitarimais) sudaromos galimybės įgyti ir tobulinti savo kvalifikaciją, pasirengti dirbti ugdymo įstaigose, kuriose mokymas organizuojamas skirtingomis kalbomis. Galimybės rengti tautinių mažumų mokyklų mokytojus taip pat atsiranda įgyvendinant Lietuvos ir kitų valstybių aukštųjų mokyklų tiesioginio bendradarbiavimo sutartis, pavyzdžiui, Vilniaus pedagoginio universiteto bendradarbiavimo sutartis su Maskvos valstybiniu lingvistikos universitetu (Rusijos Federacija), Minsko M.Tanko universitetu (Baltarusijos Respublika), Rygos pedagogikos ir švietimo akademija (Latvijos Respublika), Vroclavo universitetu (Lenkijos Respublika).

Tautinių mažumų ugdymo įstaigose dirbantiems pedagogams kvalifikacijos tobulinimas ir atestavimas organizuojamas pagal bendrą Lietuvos švietimo sistemoje veikiančią pedagogų kvalifikacijos tobulinimo ir atestavimo tvarką.

Vadovėlių tautinių mažumų kalbomis leidybai ir aprūpinimui skiriama daug dėmesio ir lėšų. Leidžiami originalūs ir verstiniai vadovėliai. Dėl vertimo išlaidų ir mažų tiražų šių vadovėlių savikaina yra labai didelė, lyginant su vadovėlių lietuvių kalba leidybos kaštais. Pereinama nuo centralizuotos vadovėlių leidybos ir paskirstymo tvarkos prie naujos, kurios tikslas sukurti demokratišką vadovėlių ir kitų mokomųjų priemonių užsakymo, leidybos ir gamybos sistemą, veikiančią pagal rinkos dėsnius ir mokyklų bendruomenių poreikius.

Įstatymai

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo (1998) 18 straipsnis nustato, kad pedagogus Lietuvos švietimo sistemai rengia aukštosios ir aukštesniosios mokyklos pagal Švietimo ir mokslo ministerijos nustatytus kvalifikacinius reikalavimus. Aukštosiose mokyklose rengtinų pedagogų skaičių užsako Vyriausybė, atsižvelgdama į valstybės reikmes, Švietimo ir mokslo ministerijos teikimu. Valstybinėse aukštesniosiose mokyklose rengiamų pedagogų skaičių bei specialybes nustato Švietimo ir mokslo ministerija.

Švietimo įstatymo 44 straipsnis nustato, kad užsienio šalių piliečiai ar asmenys be pilietybės turi teisę dirbti pedagoginį darbą ir mokytis Lietuvos Respublikoje. Jų mokymosi ir darbo sąlygas Lietuvos švietimo įstaigose nustato Lietuvos Respublikos teisės aktai bei tarptautinės sutartys.

Pedagogų atestacija ir kvalifikacijų suteikimas vykdomas pagal 1998 02 19 švietimo ir mokslo ministro įsakymu Nr.331 patvirtintus Pedagogų atestacijos nuostatus, vienodai taikomus lietuviškose mokyklose ir tautinių mažumų mokyklose dirbantiems pedagogams.

Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo sistema buvo pertvarkyta vadovaujantis 1998 12 16 švietimo ir mokslo ministro įsakymu patvirtintomis ministerijos kolegijos nutarimo "Dėl kvalifikacijos tobulinimo sistemos kaitos" nuostatomis. Vadovaujantis šiuo nutarimu, kvalifikacijos tobulinimo sistema buvo decentralizuota, buvo skatinamas kvalifikacijos tobulinimo institucijų steigimas visuose šalies regionuose. Per trejetą metų nuo šio nutarimo vykdymo pradžios buvo įsteigta daugiau kaip 50 regioninių kvalifikacijos tobulinimo institucijų. Jos įsikūrė ir tuose regionuose, kur kompaktiškai gyvena tautinių mažumų atstovai.

Vadovėlių, skirtų tautinių mažumų mokykloms, leidyba ir aprūpinimas jais Lietuvoje organizuojami pagal bendras vadovėlių leidybos ir aprūpinimo jais nuostatas, kurioms pritarė Švietimo ir mokslo ministerijos kolegija 1997 12 18 nutarimu Nr. 52. Pažymėtina, kad yra rengiama nauja šių nuostatų redakcija.

Bendrojo lavinimo mokyklų finansavimo reforma bus vykdoma remiantis 2001 m. birželio 27 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 785 "Dėl bendrojo lavinimo mokyklų finansavimo reformos priemonių įgyvendinimo", kuriuo patvirtinta Moksleivio krepšelio ir sutartinių moksleivių apskaičiavimo metodika.

Valstybės infrastruktūra

Lietuvoje pedagogai daugiausiai rengiami Vilniaus pedagoginiame universitete, Šiaulių universitete, taip pat Vilniaus universitete.

Pedagogų atestacijai organizuoti sudaromos komisijos: švietimo įstaigų pedagogų atestacijos komisijos ir kvalifikacijos komisijos prie Pedagogų profesinės raidos centro. Bendruosius komisijų nuostatus tvirtina švietimo ir mokslo ministras.

Apskritis viršininkas sudaro sąlygas apskrities valstybinių švietimo įstaigų vadovams ir pedagogams tobulinti kvalifikaciją, Švietimo ir mokslo ministerijos nustatyta tvarka organizuoja jų atestavimą.

Savivaldybė sudaro sąlygas pavaldžių švietimo įstaigų vadovams ir pedagogams tobulinti kvalifikaciją, Švietimo ir mokslo ministerijos nustatyta tvarka organizuoja jų atestavimą.

1999 m. Vilniaus apskrityje buvo įsteigtas regioninis pedagogų kvalifikacijos tobulinimo centras, sukurta jo infrastruktūra. Šis centras kasmet sudaro sąlygas apie 2000 pedagogų kvalifikacijos tobulinimui. Centro veikla bei pedagogų kvalifikacijos tobulinimo programos, kaip ir visoje šalyje, finansuojamos konkurso būdu nacionaliniu, regioniniu lygmenimis. Panašios apimties pedagogų kvalifikacijos tobulinimo programos vykdomos ir Trakų, Širvintų, Molėtų pedagogų švietimo centruose.

Politika

Pereinama prie naujos finansavimo metodikos, leidžiančios formuoti bendrojo lavinimo mokyklos biudžetą, išskiriant lėšas ugdymui, vadinamąjį moksleivio krepšelį. Tautinių mažumų mokykloms numatomas papildomas koeficientų taikymas, sudarysiantis sąlygas tokioms mokykloms geriau tenkinti pedagogų kvalifikacijos tobulinimo, vadovėlių ir kitų mokymo priemonių įsigijimo bei kitus reikiamą ugdymo kokybę užtikrinančius poreikius.

Faktai

Tautinių mažumų mokyklos finansuojamos pagal tuos pačius principus kaip ir lietuviškos. Vadovėliams įsigyti šioms mokykloms valstybė kiekvienais metais skiria daugiau lėšų negu lietuviškoms. 2000/2001 mokslo metais biudžeto lėšų vadovėliams užsakyti buvo skirta po 15 Lt vienam lietuviškų mokyklų moksleiviui ir po 18 Lt vienam tautinių mažumų mokyklų moksleiviui.

2000 m. mokyklų fondai buvo papildyti tokiais vadovėlių pavadinimų skaičiais: lenkų kalba – 18 pavadinimų, rusų kalba - 24 pavadinimais, lietuvių kalba rusų ir lenkų mokykloms – 10, iš jų 4 naujai išleistais. 2001 m. mokyklų fondai buvo papildyti tokiais vadovėlių pavadinimų skaičiais: lenkų kalba – 18, rusų kalba – 26, lietuvių kalba rusų ir lenkų mokykloms – 12.

Vilniaus universitetas 1999 m. priėmė studijoms į šias specialybes:

rusų filologija – 20 studentų, rusų filologija, baigusiems ne rusų mokyklas – 20 studentų, lenkų filologija – 14, lenkų filologija, baigusiems ne lenkų mokyklas – 14, lietuvių filologija, baigusiems ne lietuvių mokyklas – 15. Tokios pat apimties studentų priėmimas Vilniaus universitete išliko ir 2000 m.: į lenkų filologijos specialybę, baigusiems ne lenkų

mokyklas, priimta 14 studentų, į lenkų filologiją – 14, į lietuvių filologiją, baigusiems ne lietuvių mokyklas – 15, į rusų filologiją – 20, į rusų filologijos specialybę, baigusiems ne rusų mokyklas – 20 studentų.

Vilniaus pedagoginis universitetas 1999 ir 2000 m. į rusų filologiją rusiškoms mokykloms priėmė po 25 studentus, į lenkų filologiją – po 20 studentų. 2000 ir 2001 m. į rusų filologiją ir pradinio ugdymo pedagogiką priimta atitinkamai 25 ir 20 studentų, o į lenkų filologiją ir pradinio ugdymo pedagogiką priimta taip pat 25 ir 20 studentų. 1999 priimta, o 2001 m. paskelbtas priėmimas atitinkamai 10 ir 20 studentų studijuoti baltarusių filologijos. Taip pat 2001 m. paskelbtas 20 studentų priėmimas į rusų filologijos (darbui mokyklose rusų gimtąja kalba) specialybę ir 17 studentų – studijuoti lenkų filologijos.

2001 m. sausio 1 d. duomenimis tautinių mažumų mokyklose lietuvių kalbą dėstė 824 mokytojai. Iš jų 75 turėjo mokytojo, 356 – vyresniojo mokytojo, 52 – mokytojo metodininko, 14 - mokytojo eksperto kvalifikacines kategorijas. 2001 m. iš viso buvo atestuoti 497 mokytojai, dėstę lietuvių kalbą tautinių mažumų mokyklose arba 60,3% iš viso jų skaičiaus.

Kasmet Vilniaus apskrities pedagogų švietimo centre A.P.P.L.E bendrijos organizuojami kvalifikacijos tobulinimo kursai, didesnę dėmesį juose skiriant tautinių mažumų mokyklose dirbantiems pedagogams. Šiuose kursuose perteikiama JAV edukologinė patirtis. 1998- 2000 m. juose dalyvavo apie 600 pedagogų.

2000 m. Demokratinės mokyklos sąjunga, remiant Švietimo ir mokslo ministerijai, organizavo seminarą, skirtą savivaldos plėtrai tautinių mažumų mokyklose. Seminare dalyvavo 30 tautinių mažumų mokyklų pedagogų. 2000-2001 m. įgyvendinamas bendras Lietuvos švietimo ir mokslo ministerijos ir Vokietijos Brandenburgo žemės švietimo ministerijos projektas "Savivaldos konsultantų rengimas", kuriame dalyvauja ir tautinių mažumų mokyklų komandos.

Pagal Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos ir Lenkijos Respublikos nacionalinio švietimo ministerijos susitarimą kasmet į Lenkijos Respubliką tobulinti kvalifikacijos vyksta 25 įvairių specialybių mokytojai iš Lietuvos mokyklų lenkų dėstomąja kalba.

3 dalis

Aprašymas

Švietimas - prioritetinga valstybės remiama Lietuvos Respublikos raidos sritis. Jis grindžiamas humanistinėmis tautos ir pasaulio kultūros vertybėmis, demokratijos principais bei visuotinai pripažintomis žmogaus teisėmis ir laisvėmis. Švietimas lemia krašto kultūrinę, socialinę bei ekonominę pažangą, stiprina žmonių ir tautų solidarumą, toleranciją, bendradarbiavimą.

Pagrindinės nuostatos, apibrėžusios ligšiolinę tautinių mažumų mokyklos vietą Lietuvos švietimo sistemoje, išdėstytos Lietuvos Respublikos kultūros ir švietimo ministerijos 1992 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 76 patvirtintose “Tautinių mažumų mokyklų integravimosi į Lietuvos Respublikos švietimo sistemą nuostatose”, kurios išskleidžia demokratinei valstybei būdingus tautinių mažumų švietimo principus, įtvirtintus Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, Lietuvos švietimo koncepcijoje, Tautinių mažumų ir Švietimo įstatymuose bei tarptautinės teisės dokumentuose, reglamentuojančiuose tautinių mažumų švietimo reikalus.

Lietuvos tautinių mažumų švietimas grindžiamas šiais principais:

- 1) Pilietinės darnos, integracijos ir solidarumo;
- 2) Visuomenės atvirumo ir sociokultūrinės integracijos;
- 3) Prioriteto asmens ir šeimos švietimo poreikių tenkinimui;
- 4) Lietuvos tautų etnokultūrinės tapatybės išsaugojimo ir kultūrinio bendradarbiavimo, skatinančio bendrą Lietuvos kultūros pažangą;
- 5) Dermės su Europos Tarybos ir kitais tarptautinės teisės principais ir normomis;
- 6) Švietimo visuotinio prieinamumo;
- 7) Tautinių mažumų politikos tęstinumo.

Įstatymai

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 41 straipsnis nustato, kad asmenims iki 16 metų mokslas yra privalomas. Mokymas valstybinėse ir savivaldybių bendrojo lavinimo, profesinėse bei aukštesniosiose mokyklose yra nemokamas. Aukštasis mokslas prieinamas visiems pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus. Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštesniosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas.

Švietimo įstatymo 38 straipsnio 8 punktas nustato, kad savivaldybė tvarko tikslią mokyklinio amžiaus vaikų apskaitą, sudaro jų sąrašus ir užtikrina, kad visi savivaldybės teritorijoje gyvenantys vaikai iki 16 metų mokytųsi bendrojo lavinimo ar kitokioje formaliojo švietimo sistemos mokykloje, rūpinasi vaiko teisių apsauga.

Valstybės infrastruktūra

Lietuvos švietimo sistema apima ikimokyklinį ugdymą, bendrąjį vaikų ir jaunimo lavinimą, profesinį ir aukštesnįjį mokymą, aukštąjį mokslą ir suaugusiųjų švietimą, įgyvendinamą šių tipų švietimo įstaigose:

- 1) ikimokyklinio ugdymo įstaigose;
- 2) bendrojo lavinimo mokyklose;
- 3) profesinio mokymo įstaigose, įmonėse;

- 4) aukštesniosiose mokyklose;
- 5) aukštosiose mokyklose;
- 6) papildomo ugdymo ir neformaliojo švietimo įstaigose.

Atskiri bendrojo lavinimo mokyklų tipai yra gimnazija ir tarptautinio bakalaureato mokykla. Lietuvos švietimo sistemoje įgyvendinamas mokymosi perimamumas tarp atitinkamo tipo (lygio) švietimo įstaigų.

Politika

Sudarant vienodas sąlygas Lietuvoje tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims įgyti visų lygių išsilavinimą siekiama vadovautis šiomis nuostatomis:

1. Moksleiviui pereinant iš vienos ugdymo įstaigos į kitą ir keičiantis ugdymo įstaigos mokomajai kalbai, sudaromos sąlygos naudotis ugdymo plane numatytais galimybėmis papildomai mokytis ir kompensuoti skirtumus, atsiradusius dėl mokomosios kalbos pasikeitimo.

2. Moksleiviams, besimokantiems lietuvių mokomąja kalba, kai jie yra iš kitos kalbinės aplinkos, sudaromos galimybės (esant realiam poreikiui) lietuvių kalbos mokytis kaip negimtosios, taikant negimtosios kalbos mokymosi metodiką ir mokomąsias priemones.

3. Numatant užtikrinti visiems moksleiviams lygias galimybes studijuoti Lietuvos aukštosiose mokyklose, planuojama parengti bendrą lietuvių kalbos raštingumo egzaminą.

4. Mokyklose lietuvių mokomąja kalba bei tautinių mažumų mokyklose valstybė dengia visų išlaidų ugdymui skirtumus, susijusius su tautinių mažumų švietimo poreikių tenkinimu visose valstybinėse ir nevalstybinėse bendrojo lavinimo mokyklose pagal Vyriausybės patvirtintą finansavimo metodiką.

Faktai

Medžiaga bus pateikta analizuojant Konvencijos 14 straipsnio įgyvendinimą.

13 straipsnis

1. Šalių švietimo sistemose pripažįstama tautinei mažumai priklausančių asmenų teisė steigti savo privačias švietimo ir mokymo įstaigas bei vadovauti joms.

2. Naudojimasis šia teise nesusijęs su jokiais Šalių finansiniais įsipareigojimais.

Aprašymas

Lietuvoje veikia ir nevalstybinės bendrojo lavinimo mokyklos nelietuvių dėstomąja kalba. Kai kurios tautinės mažumos lenkai, baltarusiai, ukrainiečiai, vokiečiai, žydai, latviai, armėnai, karaimai, totoriai, graikai – turi sekmadienines mokyklas. Sekmadieninės mokyklos, taip pat klasės bendrojo lavinimo mokyklose negausioms ir nekompaktiškai gyvenančioms tautinėms mažumoms suteikia galimybes mokytis gimtosios kalbos. Tautinių mažumų mokyklos, suteikiančios valstybinio standarto išsilavinimą, registruojamos Švietimo įstaigų bei mokslo ir studijų institucijų valstybės registre.

Įstatymai

Konstitucijos 45 straipsnis, kaip jau buvo pažymėta aukščiau, nustato, kad piliečių tautinės bendrijos savo tautinės kultūros reikalus, švietimą, labdarą, savitarpio pagalbą tvarko savarankiškai. Tautinėms bendrijoms valstybė teikia paramą.

Švietimo įstatymo 41 straipsnio 3 dalis įtvirtina nuostatą, kad “nevalstybines švietimo įstaigas išlaiko steigėjai. Nevalstybinėms švietimo įstaigoms valstybinio standarto išsilavinimą suteikiančioms programoms finansuoti Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka skiriamos biudžeto lėšos kaip atitinkamo tipo (pakopos) valstybės ar savivaldybių švietimo įstaigoms. Lėšų dydis nustatomas, atsižvelgiant į išlaidas, numatytas vienam vaikui, moksleiviui atitinkamo tipo (pakopos) valstybinėse ar savivaldybių švietimo įstaigose”.

Valstybės infrastruktūra

Švietimo įstaigos turi juridinio asmens teises ir yra pavaldžios steigėjams. Nevalstybines švietimo įstaigas steigia, reorganizuoja ir likviduoja Lietuvos Respublikoje įregistruoti juridiniai asmenys ar paskiri Lietuvos Respublikos piliečiai, gavę Švietimo ir mokslo ministerijos raštišką sutikimą.

Kitų valstybių juridiniai ir fiziniai asmenys gali steigti švietimo įstaigas ar būti bendrų švietimo įstaigų steigėjai, gavę švietimo ir mokslo ministro raštišką sutikimą.

Jeigu nevalstybinėse švietimo įstaigose (įmonėse) baigus mokymą išduodami valstybės pripažinti išsilavinimo pažymėjimai, mokytis jose leidžiama tik turint Švietimo ir mokslo ministerijos raštišką leidimą.

Politika

Vykdam tautinių mažumų švietimo politiką pripažįstamas kiekvieno tautinei mažumai priklausančio ugdytinio poreikis išsaugoti esminius etnokultūrinio tapatumo elementus: kalbą, kultūros paveldą, tradicijas, religiją.

Sudaromos sąlygos steigti ikimokyklinio ugdymo įstaigas arba bendrojo lavinimo mokyklas, kurti jose klases ar grupes, kuriose ugdymo procesas gali būti organizuojamas gimtąja kalba.

Faktai

Vilniuje veikia dvi nevalstybinės valstybinio standarto išsilavinimą teikiančios tautinių mažumų mokyklos: Marinos Mižigurskajos rusų dėstomąja kalba bendrojo lavinimo mokykla, Žydų vidurinė mokykla "Menachemo namai". Keturios sekmadieninės tautinių mažumų mokyklos: Visuomeninė organizacija V. Sirokoplės vidurinės mokyklos lenkų vaikų sekmadieninė estetinio lavinimo studija "KOGUCIK" (Gaidelis), Vilniaus ukrainiečių sekmadieninė mokykla, Vilniaus krašto Lietuvos totorių bendruomenės sekmadieninė mokykla, Graikų bendruomenės Lietuvoje "Pontos" sekmadieninė mokykla.

14 straipsnis

1. Šalys įsipareigoja pripažinti kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens teisę mokytis savo mažumos kalbos.

2. Šalys tose teritorijose, kuriose tradiciškai arba gausiai gyvena tautinėms mažumoms priklausantys asmenys, jei yra pakankamas poreikis, savo švietimo sistemose kiek įmanoma stengiasi užtikrinti, kad mažumoms priklausantys asmenys turėtų reikiamas galimybes mokytis tos mažumos kalbos arba mokytis ta kalba.

3. Šio straipsnio 2 dalis įgyvendinama nepažeidžiant nuostatos mokytis oficialios kalbos arba mokytis ta kalba.

1 ir 2 dalys

Aprašymas

Teisiškai grįsdama tautinių mažumų švietimą Lietuvos Respublika pripažįsta ir laikosi tarptautiniame lygmenyje pripažintų principų ir normų.

Pagal Lietuvos Respublikos įstatymus šalyje gyvenančioms tautinėms mažumoms garantuojama teisė turėti valstybines ar valstybės remiamas ikimokyklinės įstaigas, bendrojo lavinimo mokyklas ir pamokas gimtąja kalba. Negausioms ir nekompaktiškai gyvenančioms tautinėms grupėms gimtajai kalbai išmokti ir tobulinti valstybinėse bendrojo lavinimo mokyklose gali būti steigiamos klasės bei fakultatyvai, taip pat sekmadieninės mokyklos.

Ugdymo turinys tautinių mažumų mokyklose organizuojamas remiantis bendraisiais ugdymo turinį reglamentuojančiais dokumentais. Ugdymo planas numato tokias pat galimybes mokytis įvairių mokomųjų dalykų bei mokytis gimtosios kalbos. Valandų skaičius, skirtas gimtajai kalbai mokytis yra adekvatus lietuvių gimtosios kalbos valandų skaičiui lietuvių dėstomąja kalba mokyklose. Rengiami ir leidžiami originalūs rusų, lenkų kalbų vadovėliai, verčiami vadovėliai pradinės ir pagrindinės mokyklos moksleiviams. Pagal 1999 m. rugpjūčio 26 d. Švietimo ir mokslo ministerijos patvirtintas Egzaminų reformos gaires centralizuotai rengiamos tautinių mažumų gimtosios kalbos pagrindinės mokyklos baigimo privalomo egzamino užduotys bei pasirenkamojo brandos egzamino užduotys.

Įstatymai

Tautinių mažumų įstatymo 2 straipsnis nustato, kad Lietuvos Respublika, atsižvelgdama į tautinių mažumų interesus, garantuoja teisę į valstybės paramą ugdyti tautinę kultūrą ir švietimą, teisę mokytis gimtąja kalba, sudarant sąlygas turėti ikimokyklines įstaigas, pamokas ir bendrojo lavinimo mokyklas, taip pat grupes, fakultetus ir filialus aukštosiose mokyklose, rengiančiose auklėtojus, mokytojus bei kitus tautinių bendrijų poreikiams tenkinti specialistus.

Švietimo įstatymo 12 straipsnis nustato, kad “vietovėse, kuriose gyvena tautinė mažuma arba yra daug jos narių, jiems sudaromos sąlygos turėti valstybines, savivaldybių ar nevalstybines ikimokyklines įstaigas, bendrojo lavinimo mokyklas ir pamokas gimtąja kalba, jeigu šie asmenys to prašo ir jeigu toks prašymas atitinka realų poreikį. Tėvai (ar vaiko globėjai) parenka vaikams ikimokyklinę įstaigą ar bendrojo lavinimo mokyklą atitinkama dėstymo kalba”. Šiame straipsnyje taip pat nustatyta, kad negausioms tautinėms grupėms gimtajai kalbai išmokti ir tobulinti valstybinėse ir savivaldybių bendrojo lavinimo mokyklose gali būti steigiamos klasės bei fakultatyvai, taip pat sekmadieninės mokyklos.

Pagal Švietimo įstatymo 30 straipsnį tautinių mažumų švietimo įstaigose ugdymo programos gali būti papildomos etnokultūros elementais.

Švietimo įstatymo 10 straipsnio nuostatos suteikia teisę Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių juridiniams ir fiziniams asmenims Švietimo ir mokslo ministerijos nustatyta tvarka steigti nevalstybines švietimo įstaigas.

Valstybės infrastruktūra

Lietuvos tautinių mažumų asmenų švietimo poreikiai tenkinami valstybinėse ir nevalstybinėse formaliojo ir papildomojo ugdymo įstaigose:

- 1) tautinių mažumų mokyklose tradicinėmis mokomosiomis kalbomis;

2) bendrojo lavinimo mokyklose lietuvių mokomąją kalbą gali būti mokomasi gimtosios kalbos kaip dalyko;

3) švietimo įstaigose, kuriose ugdymo procesas organizuojamas skirtingomis mokomosiomis kalbomis;

4) bendrojo lavinimo mokyklose, pasinaudojant popamokinio ugdymo teikiamomis galimybėmis;

5) profesinio ugdymo įstaigose, teikiančiose bendrąjį išsilavinimą, gali būti mokomasi gimtosios kalbos kaip dalyko;

6) sekmadieninėse, šeštadieninėse mokyklose.

Valstybines švietimo įstaigas steigia, reorganizuoja ir likviduoja Švietimo ir mokslo ministerija, taip pat apskričių viršininkai Švietimo ir mokslo ministerijos raštišku sutikimu.

Savivaldybių tarybos Švietimo ir mokslo ministerijos raštišku sutikimu steigia, reorganizuoja ir likviduoja savivaldybių švietimo įstaigas, teikiančias pradinį, pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą; apskričių viršininkų raštišku sutikimu - ikimokyklinio, papildomo ugdymo ir suaugusiųjų neformaliojo švietimo įstaigas.

Lietuvos Respublikos švietimo įstaigos dirba pagal Švietimo ir mokslo ministerijos patvirtintus arba jos nustatyta tvarka suderintus mokymo planus ir bendrąsias programas. Mokymo turinys ir metodai turi atitikti švietimo įstaigai keliamus uždavinius bei visuomenės poreikius. Atskirų mokyklų tipų ir pakopų ugdymo turinys derinamas tarpusavyje.

Politika

Rengiamas Švietimo įstatymo naujos redakcijos projektas, Tautinių mažumų įstatymo naujos redakcijos projektas, taip pat parengtas Tautinių mažumų švietimo nuostatų projektas. Šių teisės aktų projektų normomis siekiama sureguliuoti ir teisiškai įtvirtinti pokyčius, atsiradusius per pastarąjį dešimtmetį tautinių mažumų švietimo ir kitose srityse.

Lietuvoje tautinių mažumų švietimo srityje įgyvendinamos pagrindinės tautinių mažumų ugdymo turinį ir procesą sąlygojančios nuostatos:

1) siekiant tenkinti tautinių mažumų švietimo poreikius, ugdymo turinyje gali būti integruojami tautinės mažumos gyvenimo Lietuvoje ir jos istorinės Tėvynės geografijos, istorijos, etnokultūros elementai, taip pat turi būti atspindimas Lietuvos visuomenės daugiakultūriškumas;

2) priešmokyklinėse grupėse, kuriose ugdymas vyksta lietuvių kalba, ugdytiniams iš kitos kalbinės aplinkos sudaroma galimybė mokytis mokyklos mokomosios kalbos kaip negimtosios;

3) sudaromos sąlygos lenkų ir rusų tautinių mažumų pradinėse, pagrindinėse ir vidurinėse mokyklose naudotis originaliais gimtosios kalbos vadovėliais bei iš lietuvių kalbos

išverstais kai kurių kitų mokomųjų dalykų vadovėliais, skatinant vidurinės mokyklos aukštesniosiose klasėse naudotis vadovėliais lietuvių kalba;

4) kitų šalių išleistais vadovėliais ir kitomis mokomosiomis priemonėmis leidžiama naudotis Švietimo ir mokslo ministerijos arba Lietuvos tarptautinėse sutartyse numatyta tvarka;

5) baigdami tautinių mažumų pagrindinę mokyklą moksleiviai privalo laikyti mokyklos mokomosios kalbos egzaminą;

6) baigdami tautinių mažumų vidurinę mokyklą moksleiviai turi teisę pasirinkti laikyti mokyklos mokomosios kalbos egzaminą. Tose mokyklose, kur mokyklos bendruomenė priima sprendimus dėl šio egzamino privalomo laikymo, gali būti daromos išimtys moksleiviams, kuriems tautinių mažumų mokyklos mokomoji kalba nėra gimtoji;

7) tautinių mažumų mokyklų moksleiviai, baigdami pagrindinę ir vidurinę mokyklą laiko lietuvių (valstybinės) kalbos egzaminą.

Faktai

Lietuvos Respublikoje 2000 m. duomenimis veikė 2246 bendrojo lavinimo mokyklos. Iš jų 74 lenkų, 68 rusų, 1 baltarusių dėstomosiomis kalbomis ir 72 mišrios mokyklos, turinčios klases, kur mokymas vyksta tautinių mažumų kalba. Reiktų išskirti dvi mokyklas, kurios neįtrauktos į aukščiau minėtų mokyklų sąrašą, tai Vilniaus Šolomo Aleichemo žydų mokykla ir Klaipėdos Hermano Zudermano mokykla, kurią galima vadinti vokiečių mokykla (šios mokyklos išskirtos todėl, jog neatitinka mūsų šalyje vyraujančio tautinių mažumų mokyklų modelio, nes dauguma mokomųjų dalykų jose mokoma lietuvių kalba, tačiau jose labai ryškus moksleivių kultūrinio identiteto formavimas). Iš 586294 moksleivių, besimokančių mūsų šalyje, yra: 41162 moksleiviai rusų dėstomąja kalba mokyklose bei klasėse, 22303 moksleiviai lenkų dėstomąja kalba mokyklose bei klasėse, 214 moksleivių baltarusių dėstomąja kalba mokykloje bei klasėse, 202 moksleiviai žydų mokykloje, 364 moksleiviai vokiečių mokykloje.

3 dalis

Aprašymas

Lietuvos švietimo sistemoje visų kalbų (gimtųjų, negimtųjų ir valstybinės kalbos) mokymasis grindžiamas Valstybinės kalbos įstatymu, valstybės kalbų mokymo strategija ir Europos Tarybos kalbų mokymo politika. Viena iš dėstomų tautinių mažumų mokyklose kalbų yra valstybinė lietuvių kalba, kurios mokinys, baigdamas mokyklą, turi būti išmokęs tiek, kad galėtų tęsti mokslą (taip pat studijuoti aukštojoje mokykloje) dėstomąja valstybine kalba.

Įstatymai

Valstybinės kalbos mokymo(-si) reikmę visų pirma lemia lietuvių kalbos paskelbimas valstybine kalba (1989). Tą procesą veikė ir darė vis aktualesnį kiti Lietuvos Respublikos įstatymai, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimai ir, vienu ar kitu aspektu orientuojantys ir į būtinybę, ir į galimybę mokytis, mokytis ir išmokti valstybinę kalbą (Lietuvos Respublikos tautinių mažumų įstatymas, 1989 m.; Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymas, 1991 m.; Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymas, 1995 m.) Valstybinės kalbos mokymas sietinas ir su Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatyme (1998) įtvirtintomis teisinėmis garantijomis visą gyvenimą ugdyti savo asmenybę.

Švietimo įstatymo 12 straipsnis nustato, kad Lietuvos Respublikos mokyklose dėstymo kalba yra lietuvių kalba (išskyrus tautinių mažumų bei tarptautinio bakalaureato mokyklas). Jeigu tėvai ar moksleiviai pageidauja, tautinių mažumų mokyklose sudaromos sąlygos mokytis dalykų lietuvių kalba. Visos bendrojo lavinimo mokyklos turi užtikrinti valstybinės lietuvių kalbos mokėjimą pagal Švietimo ir mokslo ministerijos nustatytą standartą. Visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje sudaromos sąlygos mokytis lietuvių kalba.

Valstybės infrastruktūra

Informacija pateikiama Konvencijos 12 straipsnio 3 dalies ir 13 straipsnio 1 dalies nuostatų įgyvendinimo ataskaitos dalyje “Valstybės infrastruktūra”.

Politika

Įgyvendinant tautinių mažumų atstovų lietuvių kalbos mokymosi arba dėstymo šia kalba tikslus vadovaujamosi Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų nuostatomis, užtikrinančiomis lietuvių kalbos kaip valstybinės kalbos statusą. Kitakalbių valstybinės lietuvių kalbos mokymas orientuojamas į profesines reikmes bei integruojamas į sociokultūrinį kontekstą. Konkretūs tautinių mažumų švietimo poreikių tenkinimo būdai kiekvienu konkrečiu atveju nustatomi atsižvelgiant į tautinių bendrijų pageidavimus ir vadovaujantis Švietimo ir mokslo ministerijos nustatytais kriterijais. Rengiamos individualios mokymo programos, mokymo priemonės, vadovėliai. Mokymo procese siejami besimokančiųjų mokomieji, profesiniai ir pažintiniai interesai.

Faktai

Bendrojo lavinimo mokyklų skaičius pagal jose dėstomas kalbas 2000 metais

Dėstomoji kalba	Mokyklų skaičius
------------------------	-------------------------

Lietuvių	2031
Lenkų	74
Rusų	68
Rusų-lenkų	26
Lietuvių-rusų	23
Lietuvių-lenkų	11
Lietuvių-rusų-lenkų	10
Baltarusių	1
Rusų-baltarusių	1
Lietuvių-anglų	1
Iš viso	2246

Moksleivių skaičiaus dinamika pagal mokyklose dėstomas kalbas

Mokslo metai	Moksleivių skaičius pagal mokymo kalbą			Iš viso moksleivių
	lietuvių	lenkų	rusų	
1990/1991	409 295	11 407	76 038	501 740
1991/1992	414 119	12 611	72 762	499 692
1992/1993	415 971	13 881	67 506	497 359
1993/1994	422 216	15 312	58 743	496 387
1994/1995	434 469	16 613	57 655	508 887
1995/1996	446 336	17 898	55 237	519 659
1996/1997	459 799	19 212	52 315	531 480
1997/1998	475 253	20 263	49 347	545 042
1998/1999	490 589	21 038	46 325	558 160
1999/2000	508 373	21 826	44 058	574 486
2000/2001	522 569	22 303	41 162	586 294

15 straipsnis

Šalys sudaro sąlygas, reikalingas tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims veiksmingai dalyvauti kultūriniame, socialiniame ir ekonominiame gyvenime bei visuomeniniuose reikaluose, visų pirma tuose, kurie jiems yra reikšmingi.

Šalyje asmenų, priklausančių tautinėms mažumoms, dalyvavimas kultūriniame, socialiniame ir ekonominiame gyvenime bei visuomeniniuose reikaluose garantuojamas šalies Konstitucijoje, kituose teisės aktuose.

Pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos 33 straipsnį visi piliečiai “turi teisę dalyvauti valdant savo šalį tiek tiesiogiai, tiek per demokratiškai išrinktus atstovus, taip pat lygiomis sąlygomis stoti į valstybinę tarnybą”. Jie gali laisvai vienytis į bendrijas, politines partijas ar asociacijas (35 str.). Būdami Lietuvos piliečiais, asmenys, priklausantys tautinėms mažumoms, turi teisę dalyvauti Lietuvos Respublikos Seimo bei savivaldybių tarybų rinkimuose. Tautinių mažumų partijoms, kaip ir visoms kitoms partijoms, galioja 5 procentų (koalicijoms 7 procentų) rinkiminis slenkstis (Seimo rinkimų įstatymas (1996, 2 str.).

Tautinių mažumų įstatymas (1989 m.) nustato, kad Lietuvos Respublika, atsižvelgdama į tautinių mažumų interesus, garantuoja teisę būti atstovaujamiems visų pakopų valstybinės valdžios organuose, remiantis visuotinių, lygių ir tiesioginių rinkimų principais; teisę visų tautybių Lietuvos Respublikos piliečiams eiti bet kokias pareigas valstybinės valdžios ir valdymo organuose, įmonėse, įstaigose bei organizacijose.

Lietuvoje prie Tautinių mažumų ir išeivijos departamento yra įkurta speciali visuomeninė institucija, atstovaujanti tautinėms mažumoms – Tautinių bendrijų taryba. Pagal savo kompetenciją taryba padeda formuoti ir puoselėti tautinę santarvę Lietuvoje ir dalyvauja įgyvendinant valstybinę politiką nacionalinių santykių reguliavimo srityje, koordinuoja tautinių mažumų bendrijų veiklą.

Pagrindiniai Tarybos uždaviniai yra:

1) stebėti, kaip Lietuvos Respublikoje įgyvendinami su tautinių mažumų teisėmis susieti įstatymai;

2) siekti, kad Lietuvos Respublikos gyventojai, priklausantys tautinėms mažumoms, dalyvautų ir įsiliėtų į šalies visuomeninį ir kultūrinį gyvenimą;

3) analizuoti įstatymų ir kitų teisės aktų projektus, kuriuose numatoma spręsti tautinių mažumų problemas, ir teikti pasiūlymus Lietuvos Respublikos Seimo komitetams, Vyriausybei, Tautinių mažumų ir išeivijos departamentui, apskričių administracijoms, rajonų, miestų savivaldybėms ir kitoms žinyboms dėl jų parengimo ir priėmimo.

Taryba, įgyvendindama šiuos uždavinius, turi teisę kreiptis į valstybės ir valdžios institucijas dėl informacijos apie tautinių mažumų įstatymų realizavimą ir kitų tautinių mažumų problemų sprendimą, formuoti darbo grupes atskiriems klausimams ir problemoms nagrinėti.

Siekiant geriau tenkinti Lietuvos lenkų bendruomenės poreikius, prie Tautinių mažumų ir išeivijos departamento 2000 m. įkurta Lenkų nevyriausybinė organizacijų konsultacinė grupė. Jos posėdžiuose, dalyvaujant Lietuvos valstybės atitinkamų institucijų specialistams, ekspertams, aptariami aktualūs lenkų tautinei mažumai klausimai ir numatomos priemonės esamoms problemoms spręsti.

Atstovavimas Seime ir savivaldybėse

Lietuvoje yra trys tautiniu pagrindu įkurtos politinės tautinių mažumų organizacijos – Lietuvos lenkų rinkimų akcija, Lietuvos rusų sąjunga ir Lietuvos piliečių aljansas.

Lietuvos lenkų rinkimų akcija (LLRA) – politinė lenkų tautinės mažumos organizacija. 2000 m. Seimo rinkimuose du jos atstovai buvo išrinkti vienmandatėse apygardose. Jie įėjo į valdančiosios koalicijos sudėtį.

2000 metų savivaldybių tarybų rinkimuose LLRA gavo 53 mandatus. Jos nariai sudaro daugumą Vilniaus ir Šalčininkų rajonų savivaldybių tarybose, atstovai išrinkti į Vilniaus miesto bei Trakų, Švenčionių ir Širvintų savivaldybes.

Lietuvos Rusų Sąjunga – rusų politinė organizacija. 2000 m. Seimo rinkimuose dalyvavo jungtinėje A. Brazausko socialdemokratinėje koalicijoje ir pagal rinkimų rezultatus daugiamandatėse apygardose gavo tris vietas Seime. 2000 m. savivaldybių tarybų rinkimuose Lietuvos rusų sąjunga iškovojo 7 mandatus Klaipėdos miesto savivaldybės taryboje.

Per visą atkurtos nepriklausomos Lietuvos laikotarpį tautinių mažumų atstovai išrenkami į Seimą ir savivaldybių tarybas ir kaip kitų partijų (Socialdemokratų, Naujosios sąjungos, Lietuvos liberalų sąjungos, Lietuvos centro sąjungos, Tėvynės sąjungos (Lietuvos konservatorių), Krikščionių demokratų ir t.t.) nariai.

16 straipsnis

Šalys nesiima tokių priemonių, kurios keistų gyventojų santykį tose vietovėse, kuriose gyvena tautinėms mažumoms priklausantys asmenys, ir apribotų teises bei laisves, išplaukiančias iš šios pagrindų Konvencijos principų.

Nepriklausomos valstybės kūrimas, perėjimas į laisvą rinką, ekonominių ir socialinių struktūrų pertvarkymas reikalavo keisti ir teritorijos administracinį suskirstymą bei administracinį valdymą.

Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymo 4 straipsnis (1999 m. gruodžio 21 d. įstatymo Nr. VIII-1492 redakcija) reglamentuoja, kad antrojo teritorijos administracinių vienetų reformos etapo pirmojoje pakopoje steigiamos penkios savivaldybės (Elektrėnų, Kalvarijos, Kazlų Rūdos, Pagėgių ir Rietavo) bei įsteigus Kalvarijos ir Kazlų Rūdos savivaldybes panaikinama Marijampolės rajono savivaldybė. Vykdamas teritorijos administracinių vienetų reformos antrojo etapo pirmąją pakopą taip pat buvo pakeistos Birštono miesto, Druskininkų miesto, Marijampolės miesto, Vilniaus miesto, Akmenės rajono, Kaišiadorių rajono, Lazdijų rajono, Mažeikių rajono, Plungės rajono, Šakių rajono, Šilutės rajono, Trakų rajono, Varėnos rajono ir Vilkaviškio rajono savivaldybių teritorijos ir nustatytos naujos ribos. Šios reformos vykdymą reglamentavo Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymo 4, 14 straipsnių papildymo ir

5 straipsnio pakeitimo įstatymo įgyvendinimo įstatymas (1999 m. gruodžio 21 d. Nr. VIII-1493).

Pažymėtina, jog Europos vietos savivaldos chartijoje, kurią Seimas ratifikavo 1999 m. gegužės 25 d., yra pabrėžiama, kad piliečių teisė dalyvauti tvarkant viešuosius reikalus yra vienas iš demokratijos principų ir kad ši teisė tiesiogiai gali būti įgyvendinama būtent per vietos valdžios institucijas. Šios chartijos 5 straipsnyje taip pat nustatyta, kad savivaldybių teritorinės ribos negali būti keičiamos iš anksto nepasitarus su visomis vietos bendruomenėmis ar nesurengus referendumo, kur tai leidžia statutas. Atsižvelgiant į tai, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1999 m. rugsėjo 20 d. nutarimu Nr. 1019 “Dėl Vietos gyventojų apklausos tvarkos patvirtinimo” patvirtino Vietos gyventojų apklausos tvarką, kurioje nustatyta, kad apklausa rengiama tose teritorijose, kuriose numatoma steigti ar panaikinti Lietuvos Respublikos teritorijos administracinius vienetus, nustatyti ir keisti jų ribas. Šio Vyriausybės nutarimo 27 punkte nustatyta, kad “apklausos rezultatai turi būti vertinami ir į juos atsižvelgiama priimant Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų reformos sprendimus”.

Vykdamas minėtą teritorijos administracinių vienetų reformą buvo atlikta vietos gyventojų apklausa, vykdomi pakeitimai suderinti su savivaldybėmis ir atsižvelgta į gyventojų pasiūlymus.

Atlikta Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų reforma (savivaldybių steigimas ir jų ribų keitimas) gyventojų santykio vietovėse, apgyvendintose tautinėms mažumoms priklausančių asmenų, nepakeitė ir neriboja jų teisių ir laisvių.

Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų reformos vykdymas siejamas su racialesniu teritorijos administraciniu paskirstymu, patogesniu gyventojams viešųjų paslaugų teikimu, vietos valdžios priartinimu prie gyventojų, ir visiškai nesiejamas su tautinių mažumų santykio keitimu.

17 straipsnis

1. Šalis įsipareigoja netrukdyti tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims naudotis savo teise užmegzti ir palaikyti laisvus ir taikius ryšius su asmenimis, teisėtai gyvenančiais kitose valstybėse, visų pirma su tais, su kuriais juos vienija etnis, kultūrinis, kalbinis ar religinis savitumas arba bendras kultūrinis paveldas.

2. Šalis įsipareigoja netrukdyti tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims naudotis savo teise dalyvauti nacionalinių ir tarptautinių nevyriausybinų organizacijų veikloje.

Pirmiausia šiame Konvencijos straipsnyje išdėstyti principus garantuoja Lietuvos Respublikos Konstitucija. Jos 32 straipsnis nustato, jog “Pilietis gali laisvai kilnotis ir

pasirinkti gyvenamąją vietą Lietuvoje, gali laisvai išvykti iš Lietuvos. Negalima drausti piliečiui grįžti į Lietuvą”.

Lietuvos Respublika, atsižvelgdama į tautinių mažumų interesus, įstatymų nustatytais pagrindais ir tvarka garantuoja teisę į kultūrinius ryšius už Respublikos ribų (Tautinių mažumų įstatymas, 2 str.).

Lietuva yra pasirašiusi keletą susitarimų su kaimyninėmis valstybėmis dėl supaprastinto pasienio gyventojų vykimo per valstybės sieną. 1995 m. liepos 18 d. buvo pasirašytas Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Baltarusijos Respublikos Vyriausybės susitarimas dėl valstybės sienos perėjimo punktų. Analogiškas susitarimas 1995 m. birželio 9 d. buvo pasirašytas su Latvijos Respublika. 1999 m. rugsėjo 10 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė ir Latvijos Respublikos Vyriausybė pasirašė sutartį dėl bendradarbiavimo per sieną. Sutartis dėl bendradarbiavimo per sieną 1995 m. rugsėjo 16 d. buvo pasirašyta ir su Lenkijos Respublikos Vyriausybe. Lietuvos Respublikos Vyriausybė ir Lenkijos Respublikos Vyriausybė, remdamosios ilgaamžiais abiejų tautų kultūriniais ryšiais, atsižvelgdamos į tai, kad abiejų valstybių teritorijose gyvenantys lietuviai ir lenkai įnešė ir įneša didelį indėlį į abiejų tautų kultūrą ir Europos kultūrinį palikimą, siekdamos taip pat plėtoti abipusiai naudingą bendradarbiavimą kultūros, švietimo ir mokslo srityse, būdamos įsitikinusios, kad platūs žmonių kontaktai pasitarnaus geresniam abiejų valstybių piliečių tarpusavio supratimui, 1998 m. gruodžio 17 d. pasirašė sutartį dėl bendradarbiavimo kultūros, švietimo ir mokslo srityse. Jos 9 straipsnyje yra numatyta, kad susitariančios “Šalys sudarys sąlygas asmenų, priklausančių lietuvių tautinei mažumai Lenkijos Respublikoje, ir asmenų, priklausančių lenkų tautinei mažumai Lietuvos Respublikoje, tautiniam, religiniam, ir kalbiniam identitetui išlaikyti, plėtoti ir išreikšti. Tuo tikslu kiekviena iš Susitariančiųjų Šalių savo valstybės teritorijoje rems tautinių mažumų švietimo, kultūros institucijų bei visuomeninių organizacijų veiklą, taip pat prisidės prie šių asmenų kultūrinių ryšių su tautiečiais, gyvenančiais kitos Šalies valstybės teritorijoje, išlaikymo”.

Plačiau apie susitarimus su kitomis valstybėmis dar bus kalbama pateikiant informaciją apie Konvencijos 18 straipsnio įgyvendinimą.

Lietuvos Respublikoje gyvenančios tautinės mažumos turi teisę be jokių apribojimų palaikyti ir plėtoti ryšius su savo tautiečiais, gyvenančiais kitose valstybėse. Šalyje taip pat nėra jokių kliūčių tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims dalyvauti nacionalinių ir tarptautinių nevyriausybinių organizacijų veikloje. Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas skatina tokią veiklą siekdamas panaudoti šiuos ryšius tarpvalstybiniais santykiams stiprinti. Departamentas palaiko ryšius su užsienio valstybių atitinkamomis valstybinėmis ir visuomeninėmis institucijomis ir siekia, kad Lietuvoje gyvenančios tautinės mažumos būtų įtrauktos į kitų valstybių, su kuriomis jas vienija etnis, kultūrinis ar kalbinis savitumas, projektus bei nacionalines programas.

Pažymėtina, kad Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas taip pat formuoja ir įgyvendina valstybinę ryšių su užsienyje gyvenančiais lietuviais politiką. Vienas iš svarbiausių šios politikos tikslų yra padėti išlaikyti lietuviškąjį identitetą po pasaulį pasklidusiems lietuviams bei stiprinti jų ryšius su Lietuva.

18 straipsnis

1. Prireikus Šalys stengiasi sudaryti dvišales ir daugiašales sutartis su kitomis valstybėmis, visų pirma su kaimyninėmis valstybėmis, kad užtikrintų atitinkamoms tautinėms mažumoms priklausančių asmenų apsaugą.

2. Prireikus Šalys imasi priemonių tarpvalstybiniam bendradarbiavimui skatinti.

Vienas iš svarbiausių Lietuvos valstybės užsienio politikos tikslų yra geri santykiai su kaimyninėmis valstybėmis. Dabartinė Lietuvos Respublikos Vyriausybė pasisako už aktyvesnį dvišalį dialogą visais lygiais. Lietuva yra sudariusi ir ratifikavusi tarpvalstybines sutartis su Rusija, Baltarusija, Lenkija, Ukraina. Šių dokumentų atskiruose straipsniuose yra apibrėžtos ir tautinių mažumų teisės bei pareigos, abipusiai susitariančiųjų šalių įsipareigojimai.

Lietuva santykius su Rusija grindžia 1991 m. liepos 29 d. pasirašytos sutarties dėl tarpvalstybinių santykių pagrindų, kitų dvišalių ir daugiašalių tarptautinių sutarčių, kurių narės yra abi šalys, nuostatomis. Lietuvos politikos Rusijos atžvilgiu tikslai yra užtikrinti lygiateisį ir abipusiai naudingą bendradarbiavimą geros kaimynystės dvasia, stiprinti tarpusavio supratimą ir pasitikėjimą. Toliau plėtodama santykius su Rusija Lietuva sieks laikytis pozityvaus bendradarbiavimo, nes ekonominiai, kultūriniai ryšiai, atviras dialogas tarp visuomenių yra stipriausias pagrindas tarpusavio supratimui ir pasitikėjimui. Šalys yra įsipareigojusios ypatingą dėmesį skirti rusų ir lietuvių tautinių mažumų, gyvenančių abiejų šalių teritorijose, savitumo išsaugojimui ir plėtojimui.

1999 m. birželio 29 pasirašytas Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Rusijos Federacijos Vyriausybės susitarimas dėl ilgalaikio bendradarbiavimo tarp Lietuvos Respublikos regionų ir Rusijos Federacijos Kaliningrado srities. Vadovaujantis šiuo susitarimu, bendradarbiavimo tarp regionų programos turėtų būti įgyvendinamos atsižvelgiant į teisėtus mažumoms priklausančių asmenų interesus saugoti ir plėtoti savo tautinį, kultūrinį, kalbinį bei religinį tapatumą.

1990 m. gegužės 12 d. buvo pasirašyta Deklaracija dėl Lietuvos Respublikos, Latvijos Respublikos ir Estijos Respublikos santarvės ir bendradarbiavimo. Įkurta Baltijos šalių taryba, kurią sudarė Valstybių vadovai bei Vyriausybių vadovai. Šios tarybos veikla vėliau buvo transformuota į reguliarius trijų šalių Prezidentų susitikimus.

1990 m. Vilniuje buvo surengtas pirmasis bendras Lietuvos, Latvijos ir Estijos parlamentų posėdis. 1991 m. įkurta Baltijos asamblėja, kurią sudaro 60 Baltijos šalių parlamentarų.

1994 m. įkurta Baltijos ministrų taryba. Baltijos šalių ministrai pirmininkai susitinka bent du kartus per metus. Taryboje veikia 17 komitetų, kurie savo kompetencijos srityse koordinuoja šalių bendradarbiavimą.

Šių visų trijų Baltijos valstybių forumų veikloje aptariami švietimo, kalbinio, kultūrinio, etninio tapatumo puoselėjimo ir kiti aktualūs tautinėms mažumoms klausimai bei numatomos priemonės esamoms problemoms spręsti.

Lietuva daug dėmesio skiria bendradarbiavimui su Lenkija – strategine partnere kelyje į Europos Sąjungą ir NATO. Svarbiausias dokumentas, reglamentuojantis tautinių mažumų teisių apsaugą yra 1994 m. balandžio 26 d. pasirašyta Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos draugiškų santykių ir gero kaimyninio bendradarbiavimo sutartis. Joje šalys įsipareigojo sudaryti sąlygas, kad asmenys, priklausantys tautinėms mažumoms, turėtų teisę laisvai vartoti tautinės mažumos kalbą asmeniniame ir viešajame gyvenime; kad jiems būtų prieinama informacija ta kalba, galimybė ją platinti ir keistis ja bei turėti savo masinės informacijos priemones; mokytis tautinės mažumos kalba ir tautinės mažumos kalbos; užmegzti ir palaikyti netrukdomus tarpusavio kontaktus savo šalies ribose, taip pat kontaktus per sieną su kitų valstybių piliečiais, su kuriais juos sieja bendra tautinė kilmė ir t.t. Be to, Susitariančiosios Šalys pareiškė, kad susilaikys nuo bet kokių veiksmų, galinčių sukelti asmenų, priklausančių tautinėms mažumoms, asimiliaciją prieš jų valią.

Naujomis ir efektyviomis bendradarbiavimo formomis tapo bendros dviejų valstybių institucijos: Lietuvos ir Lenkijos Parlamentinė Asamblėja, Lietuvos ir Lenkijos Vyriausybių Bendradarbiavimo Taryba, Lietuvos ir Lenkijos Prezidentų Konsultacinis Komitetas. Visos šios institucijos sudarytos 1997 m. Lietuva į šių institucijų sudėtį įtraukė asmenis, kurie rūpinasi tautinių mažumų problemų sprendimu, taip pat lenkų tautinės mažumos atstovus. Tautinių mažumų poreikių tenkinimas yra abiejų valstybių nuolatinis rūpestis. Atsižvelgiant į tai, Lietuvos ir Lenkijos Vyriausybių Bendradarbiavimo Taryboje dar buvo įkurta Tautinių mažumų komisija, nuolatinį dėmesį skirianti lenkų ir lietuvių tautinių mažumų reikalams.

Lietuvoje taip pat gyvena gausi baltarusių ir ukrainiečių tautinės mažumos, o Baltarusijoje ir Ukrainoje – lietuvių. Atsižvelgiant į tai, taip pat į gero kaimyninio bendradarbiavimo reikšmę visoje Europoje, 1995 m. vasario 6 d. buvo pasirašyta Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutartis dėl geros kaimynystės ir bendradarbiavimo, o 1994 m. vasario 8 d. pasirašyta Lietuvos Respublikos ir Ukrainos draugystės ir bendradarbiavimo sutartis. Kiekviena iš Susitariančiųjų Šalių įsipareigoja saugoti tautinį, kultūrinį, kalbinį ir religinį asmenų, priklausančių tautinėms mažumoms, tapatumą ir sudaryti sąlygas jam plėtoti.

Daug dvišalių susitarimų su kaimyninėmis ir kitomis valstybėmis yra pasirašiusios Lietuvos Respublikos ministerijos, įvairios valstybės institucijos, kuriose taip pat yra abipusiai susitariančiųjų šalių įsipareigojimai užtikrinti tautinėms mažumoms priklausančių asmenų apsaugą.

19 straipsnis

Šalys įsipareigoja gerbti ir įgyvendinti šios pagrindų Konvencijos principus, prireikus taikydamos tik tokius apribojimus, suvaržymus ir išlygas, kurie numatyti tarptautiniuose teisiniuose dokumentuose, visų pirma Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje, jeigu jie yra svarbūs iš minėtųjų principų išplaukiančioms teisėms ir laisvėms.

Lietuvos Respublika, ratifikuodama Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvenciją, nenumatė jokių apribojimų, suvaržymų ar išlygų.

20 straipsnis

Tautinei mažumai priklausantys asmenys, naudodamiesi iš šios pagrindų Konvencijos principų išplaukiančiomis teisėmis ir laisvėmis, gerbia nacionalinius teisės aktus ir kitų žmonių teises, visų pirma asmenų, kurie priklauso tautinei daugumai ar kitoms tautinėms mažumoms.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė neturi informacijos ar faktų, kad tautinėms mažumoms priklausantys asmenys negerbtų kitų asmenų teisių netgi tose vietovėse, kur jie sudaro gyventojų daugumą. Tačiau, kaip ir pažymėta Tautinių mažumų įstatyme (1989 m.), visų tautybių Respublikos gyventojai privalo laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų, saugoti jos valstybinį suverenitetą ir teritorinį vientisumą, gerbti valstybinę kalbą, kultūrą, tradicijas.

21 straipsnis

Jokia šios pagrindų Konvencijos nuostata neturi būti aiškinama kaip suteikianti teisę dalyvauti veikloje ar atlikti veiksmus, kurie prieštarautų pagrindiniams tarptautinės teisės principams ir ypač valstybių suvereniteto lygybės, teritorinio vientisumo ir politinės nepriklausomybės principams.

Lietuvoje atvejai, kad tautinėms mažumoms priklausančių asmenų veiksmai ar veikla prieštarautų tarptautinės teisės pagrindiniams principams – suverenitetui, teritoriniam vientisumui ir valstybių politinei nepriklausomybei – yra nežinomi. Šalyje tautinėms mažumoms priklausančių asmenų apsauga atitinka šiuos principus.

22 straipsnis

Jokia šios pagrindų Konvencijos nuostata neturi būti aiškinama kaip žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių, kurias garantuoja Susitariančios Šalies įstatymai arba kiti susitarimai, prie kurių ta Šalis yra prisijungusi, apribojimas arba nukrypimas nuo jų.

Žmogaus teisės ir pagrindinės laisvės, įtvirtintos Lietuvos Respublikos įstatymuose ir pagrindų Konvencijoje, yra neribojamos ir nevaržomos.

23 straipsnis

Iš šios pagrindų Konvencijos principų išplaukiančios teisės ir laisvės, numatytos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos arba jos protokolų atitinkamuose nuostatuose, laikomos atitinkančiomis tas nuostatas.

Lietuvos Respublikoje teisės ir laisvės įgyvendinamos pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją ir jos protokolus.

30 straipsnis

1. Kiekviena valstybė, pasirašydama šią pagrindų Konvenciją arba deponuodama jos ratifikavimo, priėmimo, pritarimo arba prisijungimo dokumentus, gali nurodyti teritoriją ar teritorijas, už kurių tarptautinius santykius ji atsakinga ir kurioms bus taikoma ši konvencija.

2. Kiekviena Šalis bet kada vėliau gali Europos Tarybos generaliniam sekretoriui adresuotu pareiškimu išplėsti šios pagrindų Konvencijos taikymą bet kokiai kitai pareiškime nurodytai teritorijai. Tos teritorijos atžvilgiu pagrindų Konvencija įsigalioja pirmąją dieną praėjus trims mėnesiams nuo pareiškimo įteikimo generaliniam sekretoriui dienos.

3. Bet koks pagal pirmiau išdėstytų dviejų pirmųjų straipsnio dalių nuostatas pateiktas pareiškimas gali būti atšauktas bet kurios jame nurodytos teritorijos atžvilgiu apie tai pranešus generaliniam sekretoriui. Atšaukimas įsigalioja pirmąją mėnesio dieną, praėjus šešiams mėnesiams nuo tos dienos, kai generalinis sekretorius gauna tokį pranešimą.

Vyriausybė deponuodama prisijungimo prie Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos dokumentus deklaracijos nepateikė. Konvencija yra taikoma vientisai Lietuvos Respublikos teritorijai.